

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

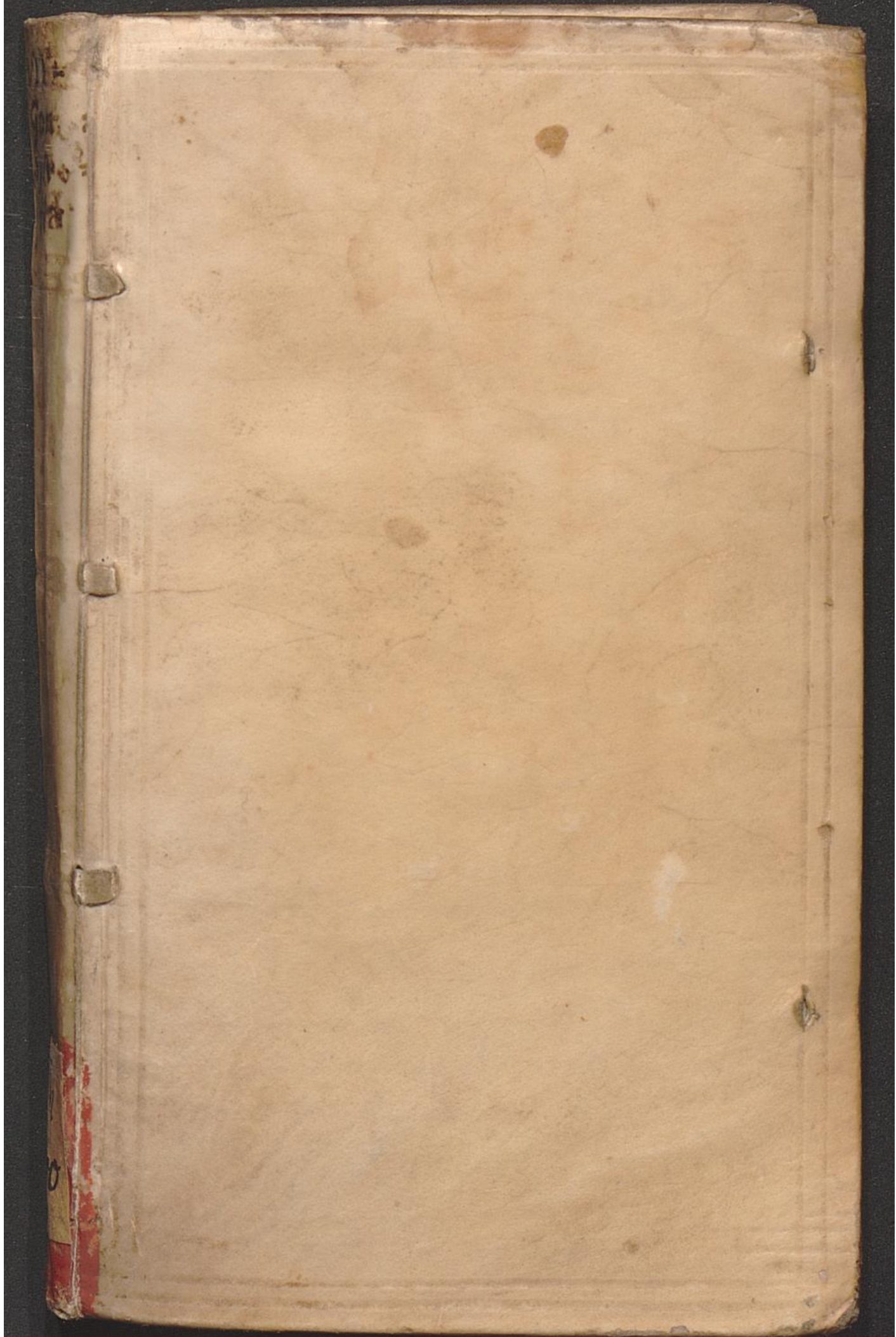
Universitätsbibliothek Paderborn

Vita Patris Gonzali Sylveriae, Societatis Iesv Sacerdotis

Godinho, Nicolao

Coloniae Agrippinae, 1616

urn:nbn:de:hbz:466:1-44032

Th. 2500.

2K, 26.

Gonzalo de Sylveira

VITA
PATRIS GONZALI
SYLVERIAE, SO-
CIETATIS IESV

Sacerdotis,

IN VRBE MONOMOTAPA MAR-
tyrium passi.

A R. P. NICOLAO GODIGNO EIVS-
dem Societatis Iesu Theologo latinè
composita.

Libri Collegij Societatis Iesu Paderborni
COLONIAE AGRIPPINAE
Sumptibus Ioannis Kinckij

M. DC. XVI.

CVM PERMISSV SUPERIORVM.

VITA
BAPTISTIS GONZALEZ

2 YVE R I A T . 2 0
L I T T A T I S S I M A
S e c u n d u m

I N P A R T I C U L A R I I S M O M E N T I S M I S S I S

A R T I S T I C O C O D I C I O I N T E R
C O M P O S I T O

C O M P O S I T O A G R A F I S
S u m m a r i u m

I N P A R T I C U L A R I I S M O M E N T I S M I S S I S
C O M P O S I T O

tum colloquijs permotum, ita deinceps sanctissimi viri memoria deuinxit ac tenuit, vt casu quodam oblatam nunc eius vite describenda occasionem non putarem esse pratermittendam. Caterum cur istud, quidquid operis est offeram tibi, haud merito quis à me querat. Cui enim potius, quàm illi, quem communem parentem agnoscimus, offeramus nostra? Hac causa cuius, vt opinor satis. Sed (dicam simpliciter) alia me mouent longè potiores; inter quas animus iste tuus, ad omne genus pietatis ita propensus, vt quæ modo aliquo pietatem dolent, ea tibi præ cæteris cura & cordi esse, nemo non videat. Illa quoq; non minima est, quod nulli videantur aptius offerri posse Euangelici prædicatoris egregia facinora, quàm illi, qui ex insigni in Religionem affectu, ad hereticos & schismaticos, ad Mahumetanos & Gentiles per Europam, per Africam, per Asiam, per orbem nouum, per terram deniq; vniuersam, tot tamq; lectos, non annis tantum singulis, sed quoties per annum opportunitas se offert, prædicatores destinat, maxima rei Christianæ gloria & emolumento. Alias causas prætereo, quia neq; modestia tua illas libenter audiet, aut leget, neque mea, qui ab adulatione longissimè naturâ absun, sine vultus rubore mihi scribere permittit. Accipe interim has Gonzalinosiri, vt ita dicam, umbras, quas alij postea exemplo meo, vt spero, permoti, conquisitis diligentius eiusdem Gonzali rebus feliciter illustrabunt.

Clau-

3

*Claudius Aquaniua, Societatis Iesu Præ-
positus Generalis.*

Cum vitam P. Gondisalui Syluerij, à
P. Nicolao Godigno nostræ Socie-
tatis latinè compositam, tres eiusdem
Societatis Sacerdotes, quibus id commi-
simus, recognouerint, ac in lucem edi-
posse probauerint; facultatem concedi-
mus, vt typis mandetur, si iis ad quos per-
tinet, videbitur. In quorum fidem has li-
teras manu nostra subscriptas, & sigillo
nostro munitas dedimus Romæ 8. De-
cembris 1611.

Claudius Aquaniua.

6

VITÆ GONZALI
SYLVERIAE SOCIETATIS
IESV SACERDOTIS, IN VR-
be Monomotapa Marty-
rium passi,

LIBER PRIMVS.

*Vbi, à quibus ortus, quæ ratione in pue-
ritia institutus,*

CAPVT PRIMVM.

AMERINVM in Lusitania oppidum est Tago flumini vicinum, ad eam pertinens regionem, quæ Transtagana dicitur, quinque circiter & quadraginta passuum millibus, orientem versus, Olysiptone distans. Huc olim reges Lusitani hiberno tēpore soliti erant per aliquot menses transferre domicilium; quod locus propter vicinos saltus, & ferarum abundantiam, venationi sit aptissimus. Sequebatur reges nobilitas, vt fit; atque ex ea in primis illi, quibus aliquod erat in regia curia officium. Hæc causa fuit, cur in eo oppido primam lucis vsuram hauserit Gonzalus Sylueria, excellens Christi Martyr, de quo nunc scribere instituimus. Natus est ex illustribus parentibus, anno salutis humanæ

CIO. IO.

CIO: IO: XXVI. Pater illi fuit Ludouicus Sylue-
ria, Sorteliæ comes, regis custodia præfectus, quod
munus ut eximia apud Lusitanos fidelitatis indi-
cium est, ita præcipuo quodam habetur in honore.
Matrem habuit Beatricem Noroniam, Ludouici v-
xorem, & Ferdinandi Cottinij Lusitanici Imperij
Marescali filiã, nulla re viro imparem. Decem Bea-
trix Ludouico filios peperit. Natu vltimus Gonzalus
fuit; qui ut olim Beniaminus ille Racheli, ita ortu
suo Beatrici matri interitum attulit; quasi quæ ta-
lem ediderat foetum, nihil haberet amplius, quod
posset pro dignitate edere, ideoque excederet è vi-
uis. Illud de Gonzalo proditur memorabile quòd
tertio ante ortum die, vtero adhuc inclusus, ma-
tris viscera vagitibus impleret, communem præoc-
cupans hominum conditionem, quos in ipso statim
vestibulo vitæ natura abiicit ad lachrymas. Enim-
uerò præcox ille infantis ploratus id videtur signifi-
casse, quod postea in eo adulto est obseruatum. Eam
quippè tenuit viuendi rationem, ut non modò ex
humanis rebus, quas alta quadam animi celsitudi-
ne, & constantia semper despexit, nullã perciperet
oblectationem; sed etiam ad deplorãdas huius vitæ
miserias, & mortalium scelera assiduo fletu prose-
quenda natus esse videretur. Editus in lucem statim
matre caruit, ut dictum est. Non multò post, in te-
nera admodum ætate, patrem quoque amisit. Vtro-
que igitur parente orbatus, Philippæ Vigleniæ so-
rori, quæ Ludouico Aluaro de Tauora Mogadurij dy-
nastiæ in matrimonio erat, pænè infans adhæsit. Atq;
hic, vnã cum Aluaro fratre, ut in amplã & benè
morata domo, splendidè & honestè educatus est.
Cum verò iam tunc in illo multa conspicerentur
præstantissimæ indolis indicia; tum vel maximè

8 VITAE GONZALI SYLVERIAE
quoddam eximiae virtutis in viro futurae specimen
eminebat. In pueritia enim non crepundia, non
puerilia ac ludicra sequebatur, more puerorum;
in adolescentia, non equitatione, non aucupio,
non corporis ornatu, non huiusmodi aliis, quibus
ea capitur aetas; sed sanctorum librorum lectione,
recitatione precum, eleemosynarum erogatione, re-
busque talibus delectabatur. In pauperes, & cala-
mitosos adeo erat propensus, ut magno semper stu-
dio eorum causas ageret, a suis per se petens & col-
ligens stipem, qua posset eorum miseriis utcumque
succurrere. Pacem iam tunc sic adamabat, ut si
quando sciret, aliquos esse pueros, qui vlla ex causa
inter se dissiderent, eos quamprimum in pristinam
amicitiam, & familiaritatem reducere curaret.
Nec erat inanis labor; sicut enim inter aequales
splendore generis, & morum probitate praestabat;
ita apud eosdem, ut in ea aetate, tantum auctoritate
valebat, ut eius monitis, & consiliis facile omnes
acquiescerent. Cum quis ex egenis & infimae sortis
puerulis in morbum incidebat, quo minus ipsum per
se inuiferet, & aliquod ad reuelandum morbum siue
pecuniae, siue rei alterius subsidium ferret, neque
aegrotantis humilitate, neque tenuitate fortunae, ne-
que vilis tecti sordibus deterrebat. Induci nun-
quam potuit, ut vinum biberet; a quo etiam usque ad
mortem semper abstinuit. Estque illud hac in re
non iniucundum scitu; quod ad septimum fere aeta-
tis annum (quo tempore dentium in hominibus fit
mutatio, primisque decidens sufficiuntur no-
ui) quando illi dens aliquis extrahebatur, ut locum
cederet venienti, rogatus ut tantum os ablucet
vino, quo solidius novum dentem gingiva constrin-
geret, adeo in proposito constans persistebat, ut im-
pense

pensè negaret, vlla vnquam ex causa ab eo se dis-
 cessurum. A mendacijs, quæ solent esse puerili æta-
 ti familiaria, sic abhorruit, vt ne per iocū quidem
 quidquam proferret, quod crederet à veritate alie-
 num. Iam enim tunc, doctore Numine, agnoscebat
 vilis & abiecti animi esse, quacunque de causa falsa
 pro veris dicere; cumque mentiri per se turpe sit,
 tum verò nobili viro, cuius magnum ornamentum
 simplex veritatis assertio est, multò esse turpissi-
 mum. Contigit, vt nescio, quid puerile Aluarus &
 Gonzalus de communi sententia commiserint, ad
 Tauoram sororis virum, sub cuius tutela & disci-
 plina erant, res delata est. Vocati ab ipso vt de fa-
 cto redarguerentur, Aluarus vitioso quodam pudore
 quicquam se fecesse pertinaciter negauit; Gonzalus
 contrà honesta ingenuitate subito rem, vt ge-
 sta erat, confessus, se reum agnouit. Hic verò Ta-
 uora, vir eximiè prudens, tam facilem vnus confes-
 sionem, tam constantem alterius negationem æ-
 què admiratus, vtri esset credendum, tantisper du-
 bius hæsit. Tum iram vultu simulans, & ad Gonzalus
 conuersus; Itane, inquit, bone vir? Non fuit fa-
 tis fecisse malum, sed illud quoque addendum, vt
 te eius auctorem tam inuerecundè, tamque impu-
 denter faterêre? Me verò, mi domine, ait Gonzalus,
 facti quidem non modò pudet, verùm etiam poeni-
 tet: multò tamen magis inuerecundum me atque
 impudentem crederem, si mendacij culpâ facto ad-
 iicerem, vellemque turpi negatione debitum sup-
 plicium deprecari. Quid à perfecto viro dici pote-
 rat sanctius, aut prudentius? Hęc quidem diuini Spi-
 ritus occulta vis est, cuiuscunque in animum perua-
 dit, eum sic erudit, vt in tenerrima etiam ætate, su-
 per senes intelligat. Prima legendi, & scribendi ru-

10 VITAE GONZALI SYLVERIAE.
dimenta domi edoctus à Tauora missus est ad
Franciscanos , ab ijs vt Grammaticam doce-
retur. Habebant hi monasterium , cui à sancta
Margarita nomen , haud longè à Mogadurio , ex
altera Durij parte in Castellæ finibus situm. In
eo Gonzalus à religiosis illis partibus Latinæ
Grammaticæ simul , & virtutum innitijs imbutus
arctum pietatis , ac veræ submissionis iter , quod
erat postea alto & excelso animo peracturus , coe-
pit agnoscere ; sic aspera illa ac planè diffici-
li vinendi ratione est delectatus , vt rerum ea-
rum , quibus apud suos blandè & deliciosè tracta-
batur , desiderium penitus memoriæque depo-
suerit. Dum in eo monasterio fuit, cum à domo so-
roris non longè abesset , rarò ad eam ventitabat.
Quanta autem arderet discendi cupiditate , ex eo
perspici potest , quod studij causa bonam noctis
partem ducebat infomnem. Eoque interdum vigi-
lans puer in suas illas literulas incumbendo progredie-
batur, vt cubicularius seruus , cuius opera dum
cubitum ibat , in præparando lecto , & exuendo
corpore vti solebat, expectando defessus , somno
succumberet; quem ipse , cum à studio ad cubicu-
lum se colligebat, dormientem reperiens, ne mole-
stè expergefaceret, sic vt erat vestitus, accedès, quid-
quid erat noctis reliquū, modico somno capto pera-
gebat. Itaque in his, cæterisque in rebus eo se modo
Gonzalus puer gerebat, vt religiosi Patres tantam in
tam tenera ætate constantiam , in tam delicato cor-
pore seueritatem, in tam alieno tempore industri-
am oculis animoque lustrantes, planè obstupesce-
rent. Illud tandem de Gonzalo compertum est, in
tota pueritia eam seruasse animi moderationem, vt
quod est in magnis viris perrarum , neminem
vnquam

vnquam, neque ex suis, neque ex alienis re aut verbo vel leuiter offenderit.

*Ad persequenda literarum studia Conimbricam
missus, Societatem Iesu ingreditur.*

CAP. II.

VBi Gonzalus decimum septimum attigit ætatis annum, à comite Iacobo Sylueria fratre maximo, paterni status hærede, Conimbricam mittitur, vt coepta studia persequatur. Dum in ea Academia fuit, in qua magno cum fructu annos aliquot insumpsit, in celeberrimo illo habitauit regularium canonicorum cœnobio, quod à sancta Cruce nuncupatur. Qui locus ipsi erat & ad vitanda hominum commercia, quod maximè optabat, & ad exercenda virtutum literarumque opera ex animi sententia peraccommodus. Optimis igitur moribus & disciplinis animum diligenter excoluit: atque in eo amplo & ancipiti Lusitanæ iuuentutis theatro, omnibus scholasticis, præsertim nobilibus, castimoniæ, modestiæ, pietatis, atque, vt vno verbo dicam, vitæ cuiusdam verè Christianæ, hoc est, immaculatæ ac puræ rarum præbuit exemplum. Fuerat non ita pridem Ioannis tertij Lusitanorum Regis munificentia & liberalitate extructum Societati Iesu Conimbricæ Collegium, in qua perpauci tunc socij, atque ij magna ex parte non tantum laici, sed etiam alienigenæ, & ad eò nullo habiti in pretio,
vt nomi-

12 VTAE GONZALI SYLVERIAE.

vt nomine ridiculo Franchinotes vulgò dicerentur. Sic à Lusitanis appellari solent viles quidam, & pauperes ex Septentrione homines, qui rerum egestate in patria oppressi, ad externas se gentes conferunt; vrbesque & oppida pererrantes inconditis cantibus plateas implent, victum ostiatim emendicando. Tales propemodum erant eo tempore illi ipsi Societatis homines, qui Conimbricense Collegium primi incoluere Iguoti, ad speciem, viles, nulla literarum, nulla nominis vllius commendatione clari, rebusq; ijs, quæ popularè benevolentiam captare solent, ita destituti, vt ne vnus quidem apud eos esset, qui posset commodè apud populum habere de rebus diuinis concionem. Vno tantùm vitæ exemplo erant clarissimi. Atque hoc vno sic in animos Academicorum penetrârunt, vt eorum plurimos, qui in tota Conimbricensi Academia generis claritate inter cæteros præstabant, ad sui imitationem, ad idemque institutum amplectendum pertraxerint. In his fuere Gonzalus Sylueria, de quo agimus, Rodericus Menesius, Leo Henriquius, Ludouicus Gonzalus de Camera, pluresque alij ex prima regni nobilitate, ipsisque Lusitanæ & Castellæ Regibus coniunctione sanguinis propinqui, quos & alij honestissimi viri grauitate, & literis præcellentes siquuti sunt. Vbi Gonzalus in Societatem receptus est, quàmprimùm hominũ ex oculis ac luce sese abripere statuit. Cumque certò sciret grauissimum sibi suis cum fratribus & propinquis de Societatis ingressu certamen futurum, nisi eorum conspectũ atq; impetũ declinaret; superiorum consensu in locum secessit multis Conimbrica leucis remotum. Ibi dies complures secum ipse, cumque Deo solus agens, spiritualibus se me-

se meditationibus diligenter exercuit, agitans animo, quàm sit fallax quamque inconstans humana vita; quantis res mortalium fraudibus inuoluantur; quàm nullo in pretio habenda sint quæ plerique magni æstimant, quorûq; cupiditate irretiti in perniciem misere trahuntur. Multa insuper euoluens de pulchritudine diuina, de sempiterna felicitate, de fidei nostræ mysterijs; multa deniq; de Christ. Opt. Max. humanæ libertatis vindice, quem vnum destructo vetere homine arctissimè amplecti exoptabat.

*Circa susceptum vitæ institutum graui-
ter oppugnatur.*

CAP. III.

HÆc tam diuturna, tamque longinqua Gonzali secessio Comitem fratrem, cæterosque propinquos valdè tenuit ancipites. Nullum interim non mouerunt lapidem, vt quo esset terrarum loco, quidue ageret, agnoscerent: sed frustra, ita Societatis Patribus rem celantibus, ac si omninò essent ignari. Verùm simulatque Conimbricam redijt, delatumque ad propinquos est illum in Societatis Collegio esse; eò protinus veluti factò agmine, accurrunt omnes, atque vt eius sibi videndi & alloquendi copia fiat, vehementer contendunt; idque vt sine vlla dubitatione obtineant, literas superioribus offerunt super ea re datas à Rege. Repelli eorum petitio non potuit, Regia præsertim auctoritate suffulta. Prodit in medium Gonzalus, & hinc inde impetentium iaculis exponitur. Multa Comes, multa cæteri propinqui contra nouum illud, quod erat amplexus, instituti genus liberè effutiunt. Benigno

14 VITAE GONZALI SYLVERIAE.
nignè primùm ac blandè agunt; seuerè deinde ac
minaciter. Pollicentur magna, si susceptum consili-
um sapienter deserat. Minantur grauià, si pertinaci-
ter retineat. Igitur quà blanditijs, quà minis con-
stantem animum à proposito reuocare nituntur.
Aderant quoq; Religiosi viri iniquà Comitis Iacobi
miseratione commoti, qui sub specie pietatis ne-
gotium aggressi, eò Gonzali firmitatem oppu-
gnant fortius, quò agunt fraudulentius. Hæc ve-
rò eorū ferè oratio fuit; Attendat diligenter quid
agat, quàm ve inire tentet viuèdi rationè. Haud sem-
per recta esse, quæ videntur; Deoq; placere nõ posse,
quæ temerè fiunt. Ne religiosum capessere debeat
institutum, causam esse per se magnam ac planè iu-
stã, si frater, quem parentis loco habeat, si propinquus
(qui verò & quales viri) molestè id ferant; sciat au-
tem eos id ferre molestissimè. Quod si tanta in ipso
sit religiosè viuendi cupiditas, vt omnino velit suos
derelinquere, ijsq; inuitis ac repugnãtib; intra pri-
uat os alicuius cœnobij parietes, vbi viuat inglori-
us, sese abdere; alios esse religiosorū ordines anti-
quos ac nobiles, ex quibus vnū aliquè deligere queat
dignitati suæ aptiorè; Societatis familiam & nouam
esse, & ignobilè, sibiq; ac suis similibus minimè con-
gruentè. Nõ est passus Gonzali animus diuini amo-
ris facibus mirificè incensus, atq; ad humillima quæq;
& abiectissima prõptissimus, tã friuolas, tamq; ine-
ptas rationes longiùs protrahi. Plura parãtes dice-
re sic interpellat: Quid ignobilitas, inquit, quid ob-
scuritas, ac nouitas religionis mihi obijcitur? An
ego religiosum institutum propterea sequor, vt ter-
renos assequar honores, aut nomē hominibus com-
mendē meum? O insana cogitatio! Christū quæro; e-
ius causa contemni volo; eius opprobrijs saturari
cupio.

cupio. Quid. n. velle aliud possum, cū meos, & meipsum relinquo, atq; omnē mihi rerū mearū spem ab humanis præmiis eripio? si in hac Societate Iesu (ad quā sum à Deo vocatus, quāq; summā animi non solū voluntate, sed etiā voluptate amplector) id mihi cōtingat, vt vllō absq; nomine spretus ab omnibus, ac pro nihilo habitus, vitā humilē & abiectā viuā, vt nihil mihi optatius est, ita nihil euenire poterit iucundius. Agite dū, meliora de diuinis rebus cogitate, idq; etiam atq; etiam intelligite, rem nullam in terris esse, quam huic nouæ & ignobili Societati anteponā. Illa mihi charissima mater est; illa vna oēs, quę mihi cū quolibet sunt, propinquitatis rationes sic amplectitur, vt omnium etiam amplectatur caritates. Quamobrem ita me vis diuina in proposito corroborat, vt si ipsi parētes mei adhuc essent super, meq; ab ipso deiicere conarentur, non modò surdas illorum precibus aures præberem; sed Hieronymi quoq; consilium secutus, per eosdē calcatos pergere non dubitarem. His dictis impositum omnibus silētium; iniectus etiam religiosus pudor. Gonzalus verò ea molestia, & solitudine liberatus, tantò animi ardore cœpit cū mundo bellū gerere, vt nihil esset, quod magis haberet exosum. Odorat. n. quæ ille diligit; diligebat, quæ odit: reputabat vilia, quæ magnā æstimat; magni æstimabat, quæ vilia reputat. Atq; in hunc modum per omnia mundo aduersus, præter ignominias Crucis nihil aliud expetebat. Seculares ergo vestes, quibus adhuc induebatur, subitò deposuit; eorūq; loco viles accepit & laceras, quib. tantacum lætitia utebatur, vt in hisce religiosę vitę initiis ægerrimē ferret, relictum sibi sericum thoracem; quo superioris iussu, super induta ferruginei coloris veste per aliquod tempus coactus est vti. Vnde data

egregio

egregio tyroni acerbè se incusandi opportuna occasio, deq; animi submissione, & paupertatis virtute benè merendi copiosa seges. Quoties enim horis matutinis thoracem sumebat in manus, vt illo se indueret, assidua hæc erat induentis vox; Hem miser, & ærumnose, quid rebus adhuc inanibus tam tenaciter hæres? quando remitte s nuntium vanitati tuæ? Non te pudet Aegypti spolia cum religiosa paupertate coniungere? Quæ conuentio lucis ad tenebras, & Christi ad belial? Eia spiritus istos iam depone planè tumidos, & qui te religiosæ disciplinæ addixisti, incipe tandem religiosè viuere. Hæc sibi Gonzalus, idq; genus alia tam seuerè obijciebat, tâtoq; virtutis studio sese in rebus omnibus infectabatur, vt sæuissimus sui ipsius carnifex haberetur.

*Assiduo virtutum exercitio animum
excolit.*

C A P. IV.

APRIMO ingressus sui in Tyrocinium die, in eam curam & cogitationem incubuit, vt dormito ieiunijs, vigilijs, verberibus corpore & auulsis penitus prauarum affectionum ab animo radicibus, nihil prætermitteret quod ad excolendam veris solidisque virtutibus mentem vlla ex parte conduce-
ret. Erat in operibus pietatis inter primos; in demittendo sese ac despiciendo nulli secundus; si quid esset, ex quo ab alijs illudi & contemni posset, ad id, vt i ad destinatum sibi à natura locum, grauium ac leuium corporum in morem, insito quodam impulsu ferri videbatur. Quæ hoc in genere præstitit, adeò magna sunt & ardua, vt ea quiuis mirari potius debeat, quàm æmulari. Nam & supercilia aliquando
sibi

sibi abrasit, vt fieret deformis, & inuisus; & stultitiam vulcus mutatione ac gestu corporis nonnunquam simulauit, vt despiciatui duceretur. Erant in Conimbricensi Collegio Aethiopica quaedam, vel Indica seruitia ad vsum culinæ atq; ad alia domestica officia dono data. Hæc Gonzali curæ cōmissa, vt ijs necessaria animo & corpori ministraret. Illum crederes ipsorum mancipiorum esse mancipium, tanta in eorum famulatū sollicitudine incumbibat. Si quando aliquod ex ijs incidebat in morbum, lectum illi sternere, medicamenta adhibere, cibos apponere, & manu sua, cūm erat opus, in os inferre; nihil prætermittere, in quo exultare caritas, & Christiana humilitas possent. Inter hæc tamen officia præferabat vultu eximie cuiusdā internæ hilaritatis aperta signa, vt tanq̃ hilaris dator diligeretur à Deo; deq; studio oradi nihil prorsus intermittebat, cūm impedito externis operibus corpore, diuina animo volutaret, & interim dum mancipia ederent, non nihil ab eorum conspectu secedens sese in preces funderet. In cultu corporis erat exquisitè negligens sui: consultò sinebat vestes sordescere, & bestiolas ex fordibus gigni visu foedas, & morsu molestas, quò noxius esset sibi, & ingratus alijs. Bestiolarum tanta erat copia, vt ex corpore ipso, atq; ex vestium commissuris, veluti ex cauernis cateruatim erumperent foras, nec sine aliqua intuentiū nausea in conspectū se darent. Monitus aliquando à Comite Iacobo ne tale pecustā curiose pasceret, à quo & torqueretur ipse, & aliorum oculi abhorrerent; Hæc ego, inquit, animalcula Comitatus tuo longè antepono. Dum enim illa mihi submissionis animi, & tolerantia materiam præbent, æterna bona consequendi magnam offerūt opportunitatem. Comitatus tuus quid

B

habet

habet boni? Terrena quaedam miseria est. Simile accipimus de re eadem dedisse responsu Ioanni Soario Arganilio Comiti & Conimbricensi Antistiti: simile alijs illustribus viris, quos eius miseratio ad eum monendum commouebat. Saepè domi lateres, & cæmenta, vt solent viles operæ, ad Conimbricæsis collegij, quod tunc ædificabatur, structuram humeris vestabat. Saepè prodibat in publicum, vt videntibus ludibrio fieret, lacera & attrita veste indutus, ad sine pallio; vrbisq; vicos & plateas pererrans ostiatim victum quaritabat. Saepè etiam eodem corporis habitu agasonem agebat, perq; mediam urbem ad Mundæ fluminis ripas ducebat asellum; collecta ibi ad usum fabricæ, receptaq; in saccos arena, reducebat oneratum; effusa ad spectandum populari turba, in qua simul erant amici, & noti; interdumq; aliqui ex iis, qui in eius famulatu fuerant; atq; hi rubore simul & stupore pleni ab occursum pedem, à spectaculo oculos retrahebant. Contigit aliquando, vt iumentum agens, Alvaro fratri improuisus inopinatusq; occurreret. Alvarus subita præoccupatus verecundia, vultumq; demittens, neq; prætereuntem salutauit, neq; intueri ausus est. Gonzalus contra lætitia gestiens, solito agasonis more, & voce simul, & virga asinum ad progrediendum excirauit, reputans apud se turpe esse, in iis quæ Dei amore fiunt, vt natura sua vilissima sint, & humanis oculis foeda, villo modo verecundari. Solis quippe vitiosis operibus deberi pudorem, qui proprius est peccati comes: Religioso autem semper esse decora, quæ pietatis causa & religiose fiunt; quod scriptum reliquit magnus ille Basilius, quem religionum parètem verè possumus appellare. De corporalibus enim religiosorum hominum ministerijs sermonem instituens, religiosè docet non esse

esse

esse viro Deo dicato indecorum, instar agafonis agere iumenta cum res postulat; id enim Christi Apostolos fecisse, cum eiusdem Christi iussu asinum ad ipsum adduxere, ut eo insidens, triumphantis more, Hierosolymorum urbem ingrederetur.

*Animarum saluti operam nauans asperam tenes
viuendi rationem.*

CAP. V.

DVM ad excolendum hisce virtutum operibus animum sedulo Gonzalus incumberet, literas, quibus interim, operam dabat, nulla ex parte neglexit: quin potius ita virtutis & sapientiae studia coniunxit, ut maximos utraq; in re progressus fecerit. Quamquam vero semper illi animarum salus carissima fuit; nec quidquam contra praetermittebat, quod ad spirituales proximorum utilitatem quoquo modo conferret; imposito tamen literarum studijs sine, ex umbra veluti in arenam prodiens, ad rem Christianam vitae exemplo, & concionarijs exhortationibus promouendam, totum se ac penitus conuertit. Non vno vero, aut altero tantum consistebat loco; sed Lusitaniae vrbes, oppida, pagos, atq; ipsas etiam agricolarum villas, & pastorum casus frequenter peragrabat. Nullis item occupationibus distentus hac iuuandi mortales rationem intermittebat, siquidem non solum cum, cum erat priuatus, sed etiam cum superioris officioungebatur, alijs se negotijs exoluens, verbi diuini disseminandi causa, in vicina vrbi loca excurrebat. Caeterum cassum a concionum laboribus corpus ita erat solitus tractare, ut perire tantum non sineret. Cum esset Conimbricæ, domum se e pulpito recipiens, cibarij panis frustum a promo codo petebat,

eo accepto conferebat sese ad locum secretum; is erat culinæ vicinus, solitarius, & infrequens; ibi ligno insidens, tam avidè suum illum comedebat panem, vt maiorem ex eo, quàm ex suauissimis quisq; epulis voluptatem perciperet: reliquo tamen die prandij loco nihil attingebat. Vbi Societatis domicilium nō erat, extrahebat è pera frustra panis ostiatim emendicata, eaq; apponebat mensæ, & cibis cæteris, quamuis exquisitis & pretiosis longè præferbat, cū ex alijs vel prorsus nihil, vel si aliter fieri non poterat, ex minùs exquisito, magisq; communi edulio parum acciperet. Qui hominem nōrunt, vt ad degustandū sine discrimine ex ijs quæ essent appolita, illum vel inscium atq; inuitum cogerēt, hac vti solebant arte; aut de rebus diuinis incipiebant loqui, aut ab eo quærebant aliquid ad animi salutem pertinens hisce enim inuolutus sermonibus, ita repente ferebatur in Deū, vt quid manu caperet, quidve ore exciperet, non aduertens, ex appositis ferculis promiscuè degustaret. Hic illi mos in hoc rerum genere communiter vsurpatus. Cū ad locum veniebat, vbi nondum ex concionibus esset notus, antequam pulpitem conscenderet, victū ostiatim medicabat; ne si id post concionem faceret, populo cognitus, liberalius exciperetur. Atq; ita aliquando factum, vt collecto vno tantū vel altero panis frusto, ad hospitalem domū à concione se reciperet, nec aliud præter id, & paululū profluentis aquæ vsq; ad sequentē diem degustaret. Apud Portuenses, antequam ea in vrbe esset notus fictilem catinū manu portans, vt vilissimi pauperes solēt, prandij tempore plateas vrbis obibat, victū precario quærens; & ab ijs maxime petebat, quos sciebat pauperes esse, nec posse aliud præ egestate, nisi cibarij panis particulam, aue
quidpiam

quidpiam iusculi petenti dare. Hoc aut aded illi erat firmū ac fixum, vt quoties vel ex vno Societatis domicilio migrabat in aliud, vel ad exercenda Christianæ pietatis officia vrbes & oppida pererrabat, inter pedibus faceret, ac mēdici more victū & hospitium infimis precibus procuraret. Si fortè, cū iter cōficiēbat, aut tētatum valetudine socium, aut viæ labore victum iumēto vehi oporteret, ipse nihilo secius, vir tantus tantaq; virtutis, & sapientiæ & nobilitatis præstantia commendatus, lætus & alacer pedibus sequebatur equitatem, omnibusq; in rebus illi præstò erat, quouis diligentissimo seruo expeditior. Quominus ex via, quando erat quiescendum, ad publicum egenorum hospitium diuerteret, nulla cuiusque prece, nulla vi moueri poterat. Bracharensē Pontificatum gerebat Balthazar Limpus, Hispaniarum Primas, vir rerum multarum laude clarus, cū Bracharam, in qua vrbe nondum Societatis collegium erat, venit Gonzalus, vt populares quibus posset rationibus in negotio salutis iuuaret. Nihil non tentauit egregius Antistes, vt hospitio exciperet peregrinum, haberetque apud se: obtinere tamen non potuit. Vicit enim vir boni propositi tenacissimus piam Pontificis importunitatem; multoq; magis apud ipsum Gonzali constantia valuit vt hominis integritatem suspiceret, quàm petitionis repulsa, ne se contemptum quereretur.

Propinquorum consuetudinem, & negotia deuitat.

C A P. VI.

CVM ea fit in coniunctione sanguinis insita à natura vis, vt illos etiam, qui humanis affectionibus prorsus exui, & rectà ad Deū tendere cupiunt, ve-

22 VITAE GONZALI SYLVERIAE
hementer ad se alliciat; primum plerumq; atq; om-
nium panè grauíssimum in spiritali militia aduer-
sus carnem & sanguinem certamen est. Nā qui Im-
peratori Christo nomen dederunt, ad illud vnum
omnes industriæ suę neruos debēt intēdere, vt ipsos
etiam parentes, quos natura fecit carissimos, sancto
illo persequantur odio, à quo perfectionis via, eo-
dē Christo duce & magistro, debet inchoari. Aper-
tissima enim illa eius est in Euangelio vox, qui non
odit patrem & matrē, adhuc autem & animā suam,
non potest meus esse discipulus. Hęc causa fuit, cur
Abrahamus ille credentium pater dictus, quē Deus
voluit esse perfectum quoddam religiosi hominis
exemplar, cū de vrbe Chaldæorum (qua in vrbe spe-
cies quædam seculi est) iam semel exiisset, diuino
rursus imperio relinquere Arā, deq; terra & cogna-
tione sua iubetur exire, quod cum ille prompto
& alacri animo, nullaq; propinquitatis, aut necessi-
tudinis ratione habita, præstitisset; tandemq; & ne-
potem Lothum, & reliquos cōsanguineos, ac notos
penitus deseruisset; mox à sūmo rerū principe ac re-
ctore Deo, veluti manu apprehēsa, ad absolutissimæ
cuiusdā perfectionis fastigiū perducitur. sic est; Abra-
hamo similes esse oportet qui se Deo consecrant,
vt præclaris animi donis ab ipso cumulentur. Mirū
quā se industriū hac in re Gonzalus exhibuit. Pau-
ca referam è multis, quæ tamen eiusmodi sunt, vt si
quis ea æquis ponderibus pēdat, summis illum viris
fuisse parem, affirmare nō dubitet. Venit aliquando
Conimbricam Comes Iacobus, eius tantū visendi
gratia; stipatus suis ad Societatis Collegiū accedit;
vocari ad se Gonzalum petit. Exponitur fratri Co-
mitis aduētus & causa. Negat ille hominē se agno-
scere, aut quidquam negotij cū illo habere; redeat,
fauste

fausto Numine, vnde profectus est, aut alium quærat, quo cum loquatur; sibi enim neq; opus esse, neq; commodum. Non est inficiatus id, quod erat, Comitē sibi esse optimè notum, seque eius germanū esse fratrem: sed illū imitatus est Spiritū, quo supremus hominum doctōr Christus ad populum Iudæorum aliquando verba faciens, cū adesse matrem suam & fratres ipsum quærentes à quodam audiisset, quasi matrem, aut propinquos non haberet, respondit: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? quicumque fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ille meus frater, & soror, & mater est. Quo loquendi genere docere voluit, vt Basilus monet, nō alios se propinquorum habere loco, nisi qui ipsius æterni Patris mendatis, vt obsequētes filij, perfectè obtēperant. Recessit igitur Comes, nec salutato fratre, nec viso; tantūq; abest, aliqūē vt illi stomachum res ista mouerit, vt contrā valde miratus, magnā ex ea perceperit voluptatem; quod re ac verbis statim declarauit. Nā cū Collegij Rector, factus rei certior, mādare Gonzalo vellet, vt ad fratris colloquiū accederet; negauit Comes id sibi gratum esse, cū sciret Gonzalo, de cuius eximia sanctitate vel ex eo factō satis magnam imbiberat opinionem, fore molestum. Multa Gonzalo à fratribus, à sororibus, à reliquis propinquis mittebantur munera; sed vt erat religiosæ paupertatis amātissimus, ea ille omnia, quāuis non sine mittentiū dolore, ad eosdē ferè semper integra intactaque remittebat: nisi quòd aliquādo, ne suorū beneficentiā videretur superbè contēnere ex conditis siccaro cibis in ægrotantiū vsus aliquid accipiendū putabat; sibi certè, ne rem quidē minimā, etiā cum iure posset, vnquam retinuit. Sextum agebat Societatis annum, cū Tauora & Philippa soror

24 VITAE GONZALI SYLVERIAE
diuersi generis xenia onustis mulis Conimbricam
ad eum misere. Poterat ex superioris facultate,
Collegij nomine, atque in communes vsus ea acci-
pere: negauit tamen quidquam se accepturum, eò
quòd ad se vnum mitterentur, qui omni se benefi-
cio agnosceret indignum. Verùm ne personas tales,
eo praesertim tempore, tristitiã afficeret, vtriusque
cognita, ac perspecta voluntate, ingentibus actis
habitisque ex animo gratiis, mulos ipsos, sicut e-
rant onusti, partim ad carceres, partim ad nosoco-
mia abire iussit, vt vinctis simul & agris, prout qui-
busque opus & commodum erat, omnia distribu-
erentur: quod & tunc quidem, & iterum postea in si-
mili euentu praestitum est. Interim cum alteram è
Gonzali sororibus viro opibus & nobilitate pari
vellet Comes Iacobus in matrimonium collocare,
consilium cum Gonzalo communicat, vt eius ap-
probatione & auxilio negotium peragat. Rem ille
sibi expositam risu excipiens, Miror, inquit, Comes
incline, eam tibi fuisse mentem, vt non solum hoc
tuum mihi propositum aperires, sed etiam negotio-
so ac permolesto labore animum velles fatigare
meum. An æquum tibi videtur, vt quod vitæ institu-
tum tanto studio fugi, id ego cuiquam suadeam vt
sequatur? Iniustus planè sim, si alterius humeris id
onus velim impositum, quod ideo subire nolui, quia
grauissimum iudicavi. Quin etiam illud omninò te
scire cupio, quò minus interpretem hac in re, aut
proxenetam agam, ab Hieronymo viro sanctissimo
grauiter mihi interdici, cum dicat turpe esse, vt is
qui alios ad castitatis amorem publicis concioni-
bus excitat, eosdem ipsos suo priuato consilio, siue,
quod foedius est, impulsu, ad matrimonij onera in-
ducat. Si placet cum aliis propinquis communica re
huius-

huiusmodi consilium, eosque operis socios & adiutores adhibere, præstò tibi erunt ex seculari ordine quamplurimi, qui negotium suscipiant animo facili, & ad exitum perducant successu feliciori: religiosos enim homines, hoc est, dicatos Deo, non nisi religiosa decent, & diuina; quos à curis alijs tam oportet abesse longè, quàm à quibus longissimè. Quòd si aliquando secùs faciunt, atque istis setricis sinunt implicari, id plerumq; præmij loco habent, vt quos matrimonio coniunxere, si quando ij (quod euenire sæpè solet) fastidio & molestiis affecti, status sui onera, miseriaeque deplorat, in religiosos ipsos, veluti in auctores malorum, omnes suas querimonias, execrationes, maledicta refundant. Ita Dei prouidentia iustissimè decernente, vt qui secùs, ac debèt, in alios volunt esse officiosi, eadem ipsa re, qua officium præstant, malè collati officij meritas poenas luant. Hunc in modum facilè Gonzalus fratri persuasit, ad suadenda procurandaque matrimonia non illos esse quærendos, qui sicut peculiari vitæ ratione ab his negotiis valdè sunt alieni, ita ferè sine aliquo animi sui damno, & religiosi status indignitate vix ea possunt pertractare.

Superiorum iussu scribit ad suos.

CAP. VII:

QUò se magis à propinquorum oculis auertebat Gonzalus, eò ab iis quærebatur ardentius. Quia tamen nec præsentem videre, nec loquentem audire poterant, id curabant, vt aliquid saltem literarum ab ipso quandoque acciperent. Quamobrem cum probè nossent, si res eius arbitrio relinqueretur,

B 5

queretur,

26 VITAE GONZALI SYLVERIAE
queretur, nihil se habituros, ab ipsius superioribus petebant, ut ad eos Gonzalus aliquid aliquando scriberet, mandato suo cogeret. Hoc ergo benevolentiae in suos officium raro quidem, nec aliter quam iussus praestabat. Illud verò semper illi in scribendo statum, ac solemne fuit, ut neque elegantiae flores sectaretur, neque villo vteretur verbo ad vanitatem composito; neque de rebus aliis, quam de virtutibus, deque ijs, quae ad rectam viuendi rationem pertinent, quidquam exararet. Vnam hinc ponam ex eius epistolis, inter scripta Tauorae repperam, & pietatis ergo ab illo seruata, quae ex Lusitano in latinum sermonem fideliter conuersa huc efficit sensum. Ex ea argumeta reliquarum, & scripturae formam licebit colligere. Ludouico Aluaro de Tauora, & Philippae eius uxori salutem. Eam vobis Deus in hac mortali vita felicitatem concedat, ut & maioribus in dies coelestis gratiae muneribus compleamini, & omnibus, quibus estis noti, verae cuiusdam ac solidae virtutis viua exemplaria sitis. Aliud, quaeso, ex me non expectetis, quam ut vobis Christi Opt. Max. in me atque in vos, & in omne genus hominum beneficentissimam caritatem inculcem. Quidquid boni habemus ab illo vno est. Dum me de Christo, deque innumeris eius collatis in me beneficijs per literas dicentem auditis, nihil est quod sitis de me solliciti. Nisi forte id vos mouet, ut mei misereamini, quod talem dominum, quem serò planè agnouij, tam in me munificum ac liberalem, non ut decet, colo ac veneror. Domini mei, à Domino meo Iesu vnicè dilecti, si apud vos praesens essem, nihil vobis aliud dicerem, nihil omnino suaderem, nisi ut toto animi conatu in Christi amorem incubatis. Cùm enim praepotente dextra ex miserissimo vitae statu ad perbeatam quandam vi-

nendirationem, qualis esse in terris potest, me traduxerit, quid dubium, quin & vos ita suo roboret auxilio, ut ad omnem sanctitatem læti alacresque nitamini? Ne, obsecro vos, patiamini perdi, ne perdi, inquam, patiamini tam multa, ac tam magna lucra, quæ ex diuina beneficentia habere potestis. Percipite animis, quæ dico. Non satis vobis sit, eos attigisse virtutis limites, quos Deo iuuante attigistis. Attendite, quantum vobis & cæteris hominibus virtutis spatium supersit decurrendum. Contendamus summâ celeritate ad Christum principem ac Dominum rerum, cui morem gerere, cuius parère præceptis, cuius laudi & gloriæ seruire non ita possumus, quin semper, quantumcunq; diligentem sedulamq; ipsi nauemus operam, debitores existamus. Ille enim ut à peccati seruitute in libertatem filiorum Dei nos assereret, & ex iniis virtutum donis animos nostros exornaret, ab ipso ortu vsq; ad obitum per omnia aspera atq; aduersa vitam trahens, nihil mali non pertulit, quod ad vtilitatem nostram iudicaret esse perferendum. Itaque vitam ipse suam totam nobis atq; integram dedit. Iam verò si Christi Iesu mortem animi oculis subiiciamus, quis non videt, quanto ab eo intervallo distemus? Mortē ille subiit, quâ nulla fuit aut vnquam erit, nec acerbitate poenarū sauior, nec iniuriarum magnitudine cõtumeliosior. Quis tãta erit præditus animi duritie, qui non summoperè commouetur, dū ipsum mente cõcipit tanta pressum moestitia, tãta ignominia affectū, tã desertum à suis, tam grauitè cæsū, tantis doloribus exanimatum? Cogitate sæpè vobiscum immensum erga nos Christi Iesu amorem, & eius recordatione animos vestros recreate. Cur ad vos tam rarò scribam, ea causa est quoni.

quoniam non mihi rescribitis, maximum in animis vestris erga Christum Iesum meis literis amoris incendium excitari, dum eius mortem caritatis plenissimam ante oculos vobis propono. Si ego literis meis hoc non assequor, ut ardentissimo Christi amore inflammemini, quid verba perdo, aut quid atinet scribere? Incipiat domina mea & soror dilectissima Philippa (quando illi ad vacandum Deo tanta & loci & temporis opportunitas est) incipiat, inquam, ab hodierno statim die ad Christi usque natalitia hisce Christianae pietatis commentationibus animum exercere, diebus singulis unam vel alteram, si placet, diuinis rebus impendat horam. Quae à Deo beneficia accipiat; qualis illa sit, quam se sperat assecuturam, coelestis patriae felicitas; quanta sit diuinæ sapientiae, quanta diuinæ potentiae vis, sapius animo euoluat. Atque ut hæc melius præstare queat, fuis identidem lachrymis, & frequenti peccatorum confessione conscientiae maculas eluat; ab omni prauo affectu animum diligenter custodiat, & piis ipsum ac sublimibus rerum coelestium desideriis accendat. Duo hoc ex opere præcipue commoda secutura polliceor. Vnum est, quod & ipse dominus Ludouicus sancto motu exemplo eandem sectabitur pietatis viam. Alterum, quod inter hæc virtutum exercitia plus honoris ac fructus, minusque molestiae & laboris habebit filiarum educatio. Hoc tantum desidero, in meis literis legant neptes meae, quò rectè tendant ad Deum. Hac vna in re volo me auunculum agnoscant, & qua debent obseruantiam monenti obtemperent. Cauendum valde est, ne aliter quam in Dei timore & amore educentur. Pernitiosa est quælibet alia institutio, & diabolo periuicunda. Absit, o neptes meae, ut alteri, quam Deo vestram

vestram operam nauetis; vt placere alteri, aut mo-
 rigerari velitis. Vtinam vester ego essem nutritius,
 vt vos ad Dei nutum, & voluntatem conformarem.
 Certè ne ab eius obedientia vel latum vnquam vn-
 guem discederetis, ita curarem, vt quamuis mole-
 stissimus vobis essem, nihil omninò, quod in eum fi-
 nem conferret, mihi putarem prætermittendum.
 Valde opto, vt non minùs parentibus vestris curæ
 sitis, quã estis mihi. Si vobis dicunt, in tuto vos esse,
 quia in ipsorum tutela estis; dicite vos, nihil posse
 homini esse in vita tutum; omnesque mortales, cum
 primùm hauriunt vitæ spiritum, ex parentum suo-
 rum manibus, vt ita dicam, in tartarum delabi. Si
 parentes vestri alios vobiscum, quàm de Deo, ser-
 mones habent, nec vos ad eius mandatorum obser-
 uantiam, atque ad rerum diuinarum desiderium in-
 stituunt, operoso quidem & inutili torquentur la-
 bore. Eos ego, vt mihi carissimos, oro & obtestor, il-
 lud in primis magni faciant beneficium, quod non
 ita pridem à Deo receperunt, cum vos lustrali aqua
 in sacro Baptifinatis fonte ab originali immunditia
 perpurgatè in Christi familiam estis adscitæ. Quam-
 obrem domini ac fratres mei, si vestros, vt bonos
 parentes decet, liberos diligitis, curate diligenter,
 ne ab hac, quæ ipsis cum Deo contracta cognatio
 est, vlla vnquam sua culpa deturbentur. Reliquum
 est, vt vobis cœleste illud numen, cuius prouiden-
 tia mundus administratur, propitium optem, præ-
 cerque. Sic illud actus vestros conatusque in hac
 mortali vita secundet, vt ex ea, veluti è carcere so-
 luti, ad æternam felicitatem transeat. Valete. Ve-
 ster in Christo Gonzalus.

Hæc ea fuit Gonzali epistola, cui similes erant cæ-
 teræ, quas ille siue ad externos, siue ad domesticos,
 siue

30 VITAE GONZALI SYLVERIAE
sive ad alienos, sive ad suos vnquam scribebat. Non
de aliis videlicet, quàm de Deo rebusq; diuinis a-
gebat; nec alio, quàm simplici quodam atque sin-
cero dicendi stylo utebatur.

*Superioris iussa Goezium oppidum petit, vt so-
rorem inuisat.*

C A P. V I I I.

ERat Ludouicus Aluarus de Tauora cum vxore
Philippa in oppido Goëzio leucas sex Conim-
bricâ disiuncto. Mittit inde, qui suo nomine à Gon-
zalo enixè petat, ad se venire, ne grauetur, secum
esse Philippam ipsius videndi cupidissimam, nec a-
hūd velle, quàm eius aspectu tantisper recreari.
Cueatne rem tam iustam neget sorori de se op-
timè merite, quippe quā matris loco puer habuerit,
cuique ob eam saltem causam plurimum debeat.
Ad hæc breuiter & expeditè Gonzalus, ingrati ani-
mi crimen horrere se quàm maximè; ideo curaturū,
modò diuinus fauor adsit, ne beneficiorum, quæ
plurima ab ipsis atq; amplissima accepisse ingenuè
fateatur, vllò vnquam tēpore memoriam deponat.
Si tamen de ijs agatur externis beneuolentiæ signis,
quæ sanguinis cōiunctio suo quasi iure videtur exi-
gere, nihil esse quod nimium sollicitus sit, eò quòd
humanum illum erga propinquos amorem, qui sen-
to magis, quàm ratione percipitur, perfectiori iam
caritate permutârit. Eos proinde etiam atque etiã
orare & obsecrare, vt abductum ab humanis curis
hominem, totumque ac penitus crucifixo Christo
addictum nolint rursus ad talia officia reuocare;
nullus esse apud se pretij vllum sanguinem, præ-
ter eî, qui redēptionis humanæ pretij fuit; & quo in
ara

ara Crucis copiosissimè effuso à peccatorum sordibus ablutus, atq; à sæuissima inferni hostis tyrannide in libertatem filiorum Dei immensâ Christi benignitate vindicatus; eo se quotidie sanguine ali, dū sacra peragit mysteria; indeq; effectū, vt modo quodē mirabili Christi cōsanguineus sit: turpe autem sibi videri, vt qui tali propinquitatis vinculo cū Deo ipso est cōiunctus, vllam præterea in humanis curandam putet cōsanguinitatem. Ita Gózalus tā illustribus, tam cōiunctis, tam de se benè meritis propinquus. At Tauora pietatis vir amans, æquusque recti æstimator; nihil responso cōmotus quò, magis Gonzalū ipsius aspectum & colloquium recusare agnoscit, eò illum pluris facit, maioriq; eius vidēdi & alloquendi incenditur desiderio. Conimbricam ergo se confert, Societatis Rectorē adit, ab eo petit Gonzalū ad visendam sororem Goëzium mittat. Annuat Rector, vt par erat; vocat proinde ad se patrem, absolutè mādāt, vt in Goëzium oppidū quamprimum proficiscatur. Durum Gonzalo visum imperium, & animi sui votis admodum repugnans. Omnino tamen parendum ratus, cū nihil aliud in mādatis haberet, quàm vt ad inuisendam sororem proficisceretur; de tempore, quo esset apud illam commoraturus, deque reliqua ibi agendi ratione ita primū cum suis pacisci voluit, vt iudicare quiuis posset, facilè eos à proposito recessuros. Hæ potissimum adhibitz conditiones.

I. Assignandum sibi ac socio separatim in tota domo cubiculū, in quo sint à domestica turba, atq; ab omni familiæ consuetudine remoti.

II. Cibum non ad ipsius Tauoræ ac sororis mensam, sed in eodem illo cubiculo, à vilissimo omnium, quæ de domo reperiantur, mācipio sibi ministrādū.

III. Ipsum

III. Ipsum mancipium nunquam coram se aperto capite, aut famulantis more, sed ut æqualem aut socium compariturum.

IV. Præter bouinam carnem simpliciter elixam, vel si edi piscem oporteat, duratum sole aut fumo halecem, aqua pura coctum, nihil obsonij sibi amplius apponendum. Indicatae conditiones plus æquò graues; sed quia non videbatur res fieri tunc aliter posse, vel ab inuitis receptæ. Gonzali socius erat Melchior Carnèrius, is qui postea Nicææ Episcopus, & Ioannis Nonij Abissinorum Patriarchæ successor creatus est. Per eos dies, quibus illic fuerunt, tanta in utroque animi modestia, tantæ gloriæ & honoris contemptio, tantusque per omnia perfectissimæ cuiusdam vitæ enituit splendor, ut in religiosam domum exemplo suo conuertisse palatium viderentur. Gonzalus in primis admirationi erat omnibus. Assidua maceratione domabat corpus. Sic agebat apud suos, ac si illis esset ignotus. Quos prius habuerat in famulatu, eos tunc colebat ut æquales, ut superiores venerabatur. Illud ipsum mancipium, quod ad mensæ ministerium acceperat, ut secum simul sederet, & ex eadem paropside cibum sumeret, blandè & comiter cogebat. Nunquam usus est lecto, qui singulis illi noctibus ex peculiari sororis mandato molliter sternebatur. Cubabat nuda humo, ferreo cinctus cilicio, inclinatoque ad saxum capite. Quæ illi consuetudo, cum in collegiis ac domibus societatis erat, semper ferè familiaris fuit; quam his in locis, ut rem occultaret, neue ab aliorum moribus videretur alienus, cervicalis loco librum habebat præduris compactum tabulis, re ipsa nihilo saxo mitiorem. De rebus tantum ad animi salutem pertinentibus cum sorore eiusque filiabus loque-

loquebatur. Totus in eo erat, ut ipsis miseræ huius vitæ breuitatē, rerum humanarum incōstantiā, cœlestium bonorum magnitudinem & perpetuitatem ante oculos proponeret; atq; ad vnius Christi Opt. Max. amorem eorum animos inflammaret. Cū fortè de morte pro Christo obeunda aliquando differeret, tanta martyrij exarsit cupiditate, ut Philippa, ac si iam ipsum in frustra dissectum cerneret, vehementer commota, conceptam animo tristitiam oris mutatione indicaret. Quid hoc est, soror carissima? ait Gonzalus. Vnde ista animi & corporis repentina turbatio? An carum tibi & iucundum non erit fratrem habere martyrio insignem? Mihi verò, inquit illa, fatis erit fratrem habere insignem sanctitate; martyrij negotium valdè difficile est, & planè horribile. Aegrè responsum ferens Gonzalus, atque insolito quodam correptus spiritus ardore, tã altè tamq; magnificè de martyrio dixit, ut eius vim & præstantiam propè nossent omnes qui aderant; nec dubitaret Philippa ex obita pro Christo morte ad reliquam vitæ sanctitatem ingens accedere gloriæ incrementum. De virtutum excellentia & potestate ad familiares & domesticos assidua verba faciebat, tanto interdum animi feruore, ut audientibus cum magno eorum desiderio lacrymas extorqueret. Curabat, ut ad destinatum locum (is erat palatij ampla & patens aula) simul cum propinquis nobiliores aulici conuenirent. His ibi coactis, ne vlla rerū ad salutem necessariarum ignorantie tenerentur, Christianam in primis Catechesim exponebat. Ut autem, & vitiorum odium, & amorem virtutum animis conciperent, de vtroque genere multa deinde vtiliter & fructuosè disputabat. Peruersa quidem abstinere iurādi, alij detrahendi, alij

34 VITAE GONZALI SYLVERIAE
di, alij quoque mali iocandi consuetudine. Char-
tarum ludus, qui maximè in aulis Principum
sibi videtur aram posuisse, ita depulsus fugatus-
que, vt ipsa ludendi instrumenta, vbicunque re-
periebantur, minutatim discerpta in publicas vias
proijcerentur, prateruentium pedibus concul-
canda. In tota illa domo, in qua multi tunc erant,
partim cognatione, partim affinitate Gonzalo
coniuncti, cumque ijs benè magna clientum & fa-
mulorum copia, nullus omnino fuit, qui dili-
genti confessione apud ipsam Gonzalum vel eius
socium antea actæ vitæ crimina non expiârit. Non
leuis, hoc in genere, inter Gonzalum & Philip-
pam extitit pietatis contentio. Optat pia foemina,
vt eius confessionem Gonzalus excipiat, atque vt
faciat, obnixè deprecatur; negat Gonzalus exce-
pturum; nefas enim esse illam ad pedes suos
supplicem & abiectam cernere, quæ sibi matris &
dominæ loco semper fuisset. Contrâ verò iostare
Philippa, & vehementer contendere, nolit com-
muni beneficio sororem priuare; neve committat,
vt se ab eo contemptam potius, quàm honora-
tam credat; grauissimum sibi fore si, quod alijs
conceditur, id vni sibi immeritæ denegetur. Ce-
dit tandem iustis precibus Gonzalus, & confiten-
tem sororem audit, atque insatiabili gaudio per-
fundit. Hinc ortum creditur quod subiiciam.
Viginti iam & amplius annos in Tauroræ matrimo-
nio transegerat Phillipa, prole carens mascula,
per quam amplissimæ domus, & opulentæ heredi-
tatis ad posteros fieret successio. Quanquam exi-
miæ erat religionis foemina, atq; à diuina volun-
tate tota pendens, non nihil tandem ob hanc rem
angi videbatur. Causam fratri secreto exponit,
fidenter

fidenter petit, cum Deo agat suis vt votis annuat.
 Haud multa; Gonzalus bono animo sororem esse
 iubet, suam apud Deum operam pollicetur; ita
 pollicitis petentem roborat, vt ferè reddat de
 obtinendo beneficio securam. Non fefellit vota
 successus. Vix decimus effluxerat à petitione men-
 sis, filium edit Philippa dominatus paterni nomi-
 nisque hæredem. Plurimi tunc Gonzali consilio
 & exemplo institutum vitæ cursum, moresque in
 meliora mutarunt. Inter hos Eleonora Cottinia,
 altera eius soror, quæ matrimonio publicis Ro-
 manæ Ecclesiæ cæremoniis ritè iam celebrato, in
 ipso nuptiarum die, antequam terrestri sponso tra-
 deretur, Comiti Iacobo fratri connubij auctori,
 cæterisque tunc aderant consanguineis magno a-
 nimo exponit, decernere se, diuino sponso Chri-
 sto virginitatem suam illibatam seruare, eiusque
 nuptias munditiæ & decoris plenissimas omnibus
 huius vitæ bonis anteferre; ad Christi ergo do-
 mum, hoc est, ad certum, quod designaret, virgi-
 num monasterium velle illico traduci. Non potuit
 tam constans propositum vlla ratione labefactari.
 Eodem die sacræ illi monialium familiæ nomen
 dedit, in qua deinceps magnam sanctitatis opi-
 nionem egregijs virtutum operibus affecuta, felici
 tandem exitu vitam absolvens, ad optatissimos
 Christi amplexus euolauit. Eundem ferè cursum
 tenuit virgo alia eiusdem Gonzali ex Philippa so-
 rore neptis. Hæc in parentum amore & delicijs
 erat, pro splendore familiæ amplissimo coniu-
 gio destinata. Non illa quidem aut sordidis destina-
 ta curis, aut indecoris occupationibus implica-
 ta; sed quod in hisce nubendi studiis fit, tota ad
 elegantiam composita, & corpori, quàm animo
 C 2 exornan-

exornando, impensius dedita. Hæc igitur tunc a uunculi monitis & exhortationibus permota, tantoperè ad pietatem exarsit, vt omni prorsus exquisiti illius nitoris & elegantiae cura deposita, renuntiatisque in auribus, armillis, gemmis, multiplici ac vario ex serico, aut politiori alia materia vestium instrumento, cum cætera, quæ ad muliebrè mundum pertinet, supellectile, humili induta vestitu, & dicata Christo, purissimo animarum spòso, virginitate, perfectissimam aggressa sit viuendi rationem, in qua vsq; ad vitæ finem summa cum laude perseuerauit.

In varia Lusitania loca magno cum suo, & aliorum fructu excurrit.

C A P. I X.

VT Gonzalus eximiè Deum diligebat, ita nihil ipsi erat antiquius, quàm vt ad illum (quod singulare quoddam & diuinæ caritatis indicium) omnium animos studiaq; conuerteret. Nullis ergo laboribus, nullis vitæ incommodis deterrebat, quò minus summa ope contenderet, vt quantum posset, quæ concionibus, quæ confessionibus, quæ cæteris pietatis officijs mortales omnes iuaret, & errantes animas ad bonam frugem atque ad rectum viuendi tramitem reuocaret. Ex vrbe Portuensi, inquam à Conimbricensi Rectore missus est, antequam vllum in ea esset Societatis domicilium, sic ad eundem Rectorem inter alia scripsit: Ego quamdiu mihi in hisce peregrinationibus Deus aderit (spero autem nunquam defuturum) mendicato cibo viuam; confessiones tam diu

diu excipiam, quamdiu erunt qui confiteri vo-
lent, nec me operi somnus, nec studio
quies, nec ieiunio fames eripiet; donec vires sup-
petent, iter pedibus faciam, quocunque re conti-
gerit; vsque ad raucitatem concionabor; vsque
ad mortem corpus persequar, & animo subijciam.
Et paulò post in iisdem literis hæc: Perseuerabo
intrepidus in hoc proposito, fauente numine, nec
patiar, aut vllò mortis terrore animum vinci me-
um, aut vllò vitæ fastidio tepescere. Pergam per,
quidquid asperum & durum sese obiecerit, nec
sistam gradum, donec cum Christo Iesu affigam Cru-
ci. Quæ verò in his literis Sylueria scripsit, ea cõ-
stanter toto vitæ tempore seruauit, nec omisit pri-
us quàm fuso pro religione sanguine humanis re-
bus excederet. Inter alia loca, quæ per id tempus
ex obedientia lustrauit, Tomarium fuit; nobile
oppidum est à Nabane flumine, quo alluitur, Na-
bantia olim dictum, leucis duodecim, Austrum
versus, Conimbricâ distat. Populo est frequens,
multosque circumcirca pagos habet, quibus ius
dicit. Hic eius militiæ caput, quæ à Dionysio Re-
ge olim instituta aduersus Mahumetanos, capita-
les Christianæ religionis hostes, à Christo nomen
accepit. Missus huc Gonzalus, ita se in omnibus
gessit, vt post duos menses in popularium vtilita-
tem summa cum laude consumptos, oppidanus
senatus vnum è primis, communi consensu dele-
ctum miserit ad Regem, qui & ingentia com-
moda in negotio salutis à Gonzalo accepta expo-
neret, & omnium verbis obnixè ab ipso peteret,
ne vllò modo pateretur, Gonzalum animarum
suarum vnicum remedium, sibi auferri. Proba-
ta Regi denunciatio, & grata petitio. Efficit, vt

38 VITAE GONZALI SYLVERIAE
tempus Gonzalo à superioribus prorogetur. Ad-
diti igitur in gratiam Regis menses insuper qua-
tuor, quos ille solito cum labore, & fructu ad
spiritualem eorum hominum utilitatem contulit.
Solebant aliqui ex primarijs in Xenodochium
conuenire, ut orationis, eius præcipuè quæ men-
te sit, præceptis à Sylveria imbuerentur. Ad hoc
munus diebus singulis statæ horæ, in quibus tota
meditandi ratio diligenter explicabatur. Ab ex-
plicatione ad certum quisque cubiculum in eo-
dem Xenodochio receptus, ea de quibus fuerat a-
ctum magno studio, nec minori commodo obibant.
Ter aut quater, diebus etiam profestis, conciona-
batur. Inchoabat à pago aliquo vicino, ad quem
manè summo, antequam ad agros colendos, &
cætera iuris opera pagani exirent, se conferebat.
Coacto ibi breuiter populo ea exponebat, quæ lo-
co & tempori congruere videbantur. Re confecta
redibat ad oppidum, & confluentem ad audien-
dum sacrum, multitudinem altera concione ad
salutis studium hortabatur. A meridie tertiam ad
eos habebat qui occupationibus erant vacui.
Quartam denique sub vesperam ad illos, quos si-
ue negotia forensia, siue agrestes curæ interdium
præpedierant. Cum verò ex oppido ibat ad pagos,
ex pagis ad oppidum redibat, sic erat hisce itineri-
bus intentus, atque oblitus sui, ut sæpius fixis in
altum oculis, & aperto capite, cœlique iniuriis
exposito, incedere visus sit; nec id ad prius aduer-
terit, quam ab aliquo fuerit admonitus. Diem i-
gitur integrum, breui duntaxat spatio excepto,
concionibus, confessionibus, conciliandis dis-
sidentium animis, rudibus instituendis, cate-
risque huiusmodi operibus impendebat. Noctem
quoque

quoque totam, sumpto modico somno, orationi dabat. Prima itatim face adibat Xenodochij templum, cubiculo vicinum; solus ibi sine arbitris, ante angustissimum Eucharistiæ sacramentum curuans genua, partim diuina meditando, partim cum Christo presente dulcissimè colloquendo, partim denique aliquos recitando Psalmos, magna vultus, sed maiori cordis exultatione, tamdiu illic ad hunc modum persistebat, donec ruente præ lassitudine mole corporis, victus inuitusque modicè quiescebat. Cæterùm refecto tantisper quiete corpore, genua iterum flectere, solita orandi ac meditando exercitia repetere, & ad diluculum protrahere. Tradita hæc, quæ scripsimus à testibus plurimis, iisque locupletibus, quos hominis admiratio & honesta quædam rei cognoscendæ, ac probandæ curiositas adegit, vt singulis ferè noctibus ipsum diligenter obseruarent. Post menses sex, quos Tomario tam fructuosè dederat, de suo ad Conimbricense collegium reditu ciues monet. Illi primùm grauitè eius diceffum ferre; dein cum viderent retardari ampliùs non posse, summis precibus rogare, vt sibi & socio equos & cibaria accipiat. Actis ille gratijs, negat firmiter quidquam se accepturum: solito igitur more sedat in viam pedes, tota simul effusa & comitante ad plustria milliaria nobilitate. Hic verò res accidit dictu digna. Quidam ex ijs, quibus carior Gonzalus erat, in ipso profectiois articulo aduertens eius calceos esse consumptos, emi repentè nouos iubet, & patrem à turba segregans, orat secretò, vt quoniam triginta quinque & ampliùs passuum millia pedibus est cōfecturus, & extrema calceamenti inopia laborat,

calceos illos velit induere, itineri faciendo neces-
sarios. Gonzalus ad hæc nouis sibi calceis opus nõ
esse; sufficere quos habet: qui si tandem in via defi-
ciant, quod erit reliquum, nudis pedibus sine ma-
gno periculo posse confici. Videt homo, quãtum cũ-
que nitatur, nihil se aut precibus, aut rationibus a-
cturum. Consilium ergo init dolosè ac faceret pium.
Conuenit cum aliis, vt cum deuentum erit ad sta-
tutum locum, què adusq; Gõzalum sunt comitaturi
multi simul ac frequentes in eum irruant, ac per
spiciem amplexandi, manusque deosculandi, ipsũ
è solo eleuent, & brachia manusque impediãt, quò
interim detractis veteribus calceis, possint illi
noni, inuito ac renitente ipso, pedibus induci. Ita
factum. Tum pater captum se beneuolo dolo agno-
scēs, nõ putauit pietatis vim vi vlla amplius repel-
landam, ne in amicorum caritatem nimis inoffi-
ciosus videretur. Profectus igitur est nouis calceis
indutus: veteres autem, reliquiarũ loco, cum vene-
ratione à ciuibus asseruati.

*Diuino instinctu agnoscit se Christi Martyrem fu-
turum, quod & ipse sapius prædicit, & insigni
prodigio à Deo præmon-
stratur.*

CAP. X.

VITAE suæ finem illustri martyrio deco-
randum, diuino instinctu creditur agnouisse.
Res sic habet: Erat Conimbricæ quidam ma-
leficij reus. Hic sententia iudicis morte damnatus,
cũ ad supplicij locum duceretur, comitem ha-
buit

buit Gonzalum, à quo in rebus animi, vt apud Christianos fit, vsq; ad vltimū spiritū iuaretur. Vbi iniecto laqueo suspēsus homo vitā finiit. Tum verò Gózalus ad circumfusum populū è patibulo cōcionari; de mandatorum obedientia, de mutua pace & concordia, de pulchritudine eius iustitiæ, quæ suum cuique tribuit, neminem lædit, nemini infert iniuriam, deniq; de scelerum omnium detestatione multa grauitè & vehementer dicere, omnesque ad pietatem & salutis desiderium exhortari. His demum expeditis colligit se ad patibuli locum à tumultu magis liberum, vt pro demortui anima tantisper deprecetur. Plurima ibi mente agit de illo mortis genere, de ministerio carnificum, de patiētis ignominia, de confluentis populi multitudine. Dein ad Caluarix locū cogitatione transiens, sibi Christū præsentem statuit, summa Iudæorū militumq; fauitia crucifixum, probris omnibus maledictisq; vexatū acerbissimis tortū doloribus, omni prorsus humana ope auxilioq; destitutum. Hæc secum inflammato studio meditatus, sic ad martyrij tormenta opprobriaq; exarsit, vt tum maximè quanta potuit contentione, hæc violentæ & ignominiosæ mortis genus à Deo sibi efflagitauerit. Nec solū impetrauit, quod demonstrauit euentus, sed quid in ea re sibi esset euenturū, aperiente Deo, prænouit; domum enim reuersus, cū martyrij beneficium, sibi diuinitus concessum, celare præ gaudio nō posset, socijs omnibus, quibuscum loquebatur, cœpit iterum & sæpius dicere, se à Deo petiisse, atq; etiam impetrasse, vt alligato ad collum laqueo mortem pro religione oppeteret. Ita verò palam, frequenter, & constanter hoc ipsum asseuerabat, vt nemo tunc dubitaret, non demortem tantū, sed de mortis etiam genere fuisse

42 VITAE GONZALI SYLVERIAE
diuinitus admonitum. Hoc primum martyrij sui
vaticinium alijs deinde praedicationibus confirma-
uit. Solitus erat ex humilitatis studio suam saepe o-
peram coco nauare, vt ij solent, qui ad id munus ex
obedientia sunt addicti. Conimbrica igitur cum es-
set, vt ex oratione solita ardentior, ac latior surgens,
in culinam se conferret, vbi ad cocum venit; Exerce,
inquit, frater mi, hoc iumentum, (suum corpus si-
gnificabat) quod Dei causa raptandum est, & in flu-
uium proiciendum, vt neq; coli neq; agnosci ab vl-
lo vaquam possit. Illud quoq; notissimum fuit, quod
cum aliquando Olysiptone, in templo professae domus
sancti Rochi, concionem haberet ad populum, in-
solito exultans gaudio, atq; huc se voluens, & illuc,
gutturq; ostendens, versa ad collum manu, ita fer-
tur dixisse; Hoc guttur, fratres mei, facio tanti,
quanti ex humanis rebus nihil. Quin etiam quidquid
haberi ab hominibus potest, nihili praeter illo pendo,
quoniam propter Christum adeo arcte atq; immani-
ter stringendum est, vt impedita respiratione, via vi-
tae sit intercludenda. Expectabatur Praepositi gene-
ralis consensus, vt, quod ardentem Gonzalus expe-
tebat, in Indiam proficisceretur. Veniunt tandem ab
Urbe literae, quibus professionem Generalis appro-
bat, & rata esse iubet. Quidam, re secretò cognita, ad
Gonzalum properat, arcte complectitur, & pro lato
nuntio exigit strenam. Illi Gonzalus sedato vultu atq;
hilari intuens, Gratias, inquit, tibi ago & habeo qua
possum maximas. At scias, quod ad meam profesio-
nem attinet, non mihi nuntiarì rem nouam, cum iam
pridem sim de illa certissimus. Cum deinde Lusita-
ni superiores ad eandem professionem impedi-
dam, quod magnum prouinciae suae detrimentum
asserre videretur, vnum ex socijs cum literis mitte-
rent ad Franciscum Borgiam, qui tum in Hispania

Societatis Commissarium agebat hominem Sylueria offendēs, Frustra, inquit, laboratur; quò minus ad Indos proficiscar, nulla prorsus humana vis vnquã efficiet; diuino decreto statuta res est, ac firma. Leonē Henriquiū, cùm Lusitanæ Societatis prouinciã moderaretur, coram multis narrantem audiuius, se & Gonzalum ex Conimbricensi Collegio in proxima oliueta aliquando egressos, laxandi animi causa inter ambulandū dulces de diuinis rebus inferuisse sermones, quibuscum Gonzalus in Dei amorem incredibiliter exarsisset; tū verò apprehenso sibi atq; arctè stricto brachio ita dixisse, Quid agis mi Leo? Eia diuinas laudes, quantum potes, mecū celebra. Scias me pro Christi fide mortem subiturū; hoc verò corpus eò proiiciendū, vbi nequeat amplius inueniri. Hæc palam atq; in magno sociorum confesso affirmavit Henriquius, vir rara vitæ sanctimonia, & pari fide notissimus. Per id tempus nunciatum in Lusitania, Antonium Criminalē Parmensem eum, qui in Societate Iesu martyrij gloriam primus induxit, in Orientali India ad oram Parauanam pro defendendo Christi grege à Bagadis Narsinghæ populis impio ferro fuisse confossum. Eo nuntio, qui ad similem palmam sociorum voluntates magnopere incitauit, sic vnus Sylueria inflammatus est, vt videretur prorsus exire extra sese. Quippe recordatione promissæ à Deo, obtinendæq; in illis regionibus coronæ sic exsiliit, vt eius animus ingenti gaudio perfusus, cū intracorporis angustias capi nō posset, dilatādū se spatiū foris quæserit: Ita vulgò creditū, ac dictum est. Ceterum tot ac tanta de Gonzali martyrio vaticinia mirabile prodigiū excepit. Cum aliquando in templo S. Rochi sacris de more operaretur, quo tempore calicem in sublime ferebat, vt Christi

Christi

44 VITAE GONZALI SYLVERIAE.

Christi sanguinem adorandū exponeret, qui rei di-
 uinae intererant, notātes Gonzali manus cruore ma-
 didas, mirari in primis vehementer; mutuo de in in-
 uestigare, quīnam atq; vnde cruor ille vtramq; ma-
 num sic inficiens, pro manārit? vt tamen incerta sunt
 iudicia vulgi, & plerumq; minus in veritatem pro-
 pensa: quidam effusum ē calice Christi sanguinem;
 alij vulnus ab aliquo clauo fortē inflictum; alij cau-
 sas alias minūs aptas comminiscabantur. Euentus
 porrò fama cū ingentis populi aures subito occu-
 passet, ad Reginam quoq; Catharinā peruenit. Illa
 verò rei agnoscendae percupida acciri, ad se iubet
 Michaelē Turrianum ex Societate Iesu, qui à con-
 fessionibus ipsi erat. Quærit ab illo, quid Gonzalo
 cōtigerit, quæve illius cruoris causa fuerit? An ē ca-
 lice per imprudentiā Christi sanguinē in manus ef-
 fuderit, quod magna vulgi pars opinabatur? Respō-
 det Michael, rē omninò nouam sibi narrari, ac tunc
 primū audire sē, visas Gonzali manus, dum cali-
 cem attolleret, cruentatas: si quid tamen id sit,
 non dubitare, quin sanguis Christi effusus non fu-
 erit. Ea, inquit, in Gonzalo est animi submissio, atq;
 id propriæ abiectiois studium, serenissima Regina,
 vt si quid ei, vel inuito accidisset, ex quo pati ali-
 quid dedecoris posset, nulla id ratione esset occulta-
 turus, sed coram omnibus atque in propatulo posi-
 turus, vt veluti ex re malè gesta pudore affici, repre-
 hendi que posset; deinde quonam pacto is, qui litan-
 ti Gonzalo ministravit, aut ignoraret effusionem
 sanguinis, aut sileret, si effusum vidisset? sed & illud
 per se constat, sanguinem Christi ē calice effusum,
 cū sub vini accidentibus sit, non ita potuisse ma-
 nus inficere, vt cōtentæ apparerent, quod ipsa docet
 experientia. Quid igitur, inquit Regina, illud fuit,
 quod

quod nemo adstantium non vidit? aut vnde euenire potuit, vt manus viderentur cruentatæ, cum non essent? Ego, inquit Turrianus, quid actum sit, definire certò non possum; si mihi liceat pro eximia Gonzali sanctitate aliquid suspicari, dicam, eo fortè ostento significatum, quod in ore multorum est, fore vt vir egregius & Deo maximè carus, fuso pro religione sanguine semetipsum victimam offerat Christo, quem tunc æterno Patri in sacrificio Missæ offerebat. Placuit interpretatio Reginae, cui Gonzali virtus, quam satis notam perspectamque habebat, facillè suavit, eo signo gloriosum mortis genus pro Deo obeundæ permonstrari.

Ad Indos proficiscitur, & Prouincialis prepositus constituitur.

CAP. XI.

CAPIT amplissimus Gonzali spiritus vno Lusitanix Regno non poterat. Magis ergo magisque cupiebat diffundi, vt parem votis suis materiã reperiret. Hæc hominem causa impulit, vt longè latèque patentibus adiret orientis solis regiones, vbi ingenti laborum inundatione inexplebilem animi sui sitim insatiaret. Anno igitur à Christo nato M. D. LVI. illo nimirum ipso, quo beatissima Ignatij de Loiola anima vitæ mortalis vinculis soluta ad æternam patriam profecta est, soluit Olysiopone Gonzalus, & per immensam maris Oceani vastitatẽ plena periculis ac difficultatibus nauigatione, in Indiã contendit, maximum externis æquè & domesticis relinquens sui desiderium. Quæ toto nauigationis tẽpore in naui præstiterit; quantumq; & exemplo & doctrina nautas iuuerit, reputare quiuis secum facilius poterit, quàm possim ego explicare. Prima
illi

46 VITAE GONZALI SYLVERIAE
illi circa agros cura. Iis ministrabat ut seruus; eosdē
ad patientiam & veræ salutis sollicitudinē hortaba-
tur ut pater, solabatur ut frater; cum iisdem deniq;
dolebat, ut mali socius: necessarios ad victum cibos
per se parabat, & ad communē navis focum, quo so-
let fax hominum convenire, portabat ollam; crassa
& rudi tectus lacerna inter vilissimam turbam no-
ctu quiescebat. Denique compertum est nullum er-
gā proximos officium pietatis, nullam demittendi
se se & contemnendi occasionem prætermisisse. In-
ter hæc Mozambicum Insulā felici cursu navis te-
nuit. Excēssione facta, nihil Gonzalus potius habuit
quā ut templum sanctissimæ virginis adiret, & in
eo totū se, & quasdam, quas secum asportabat, B. Vr-
sulæ & sociorū reliquias eidē virgini dicaret. Alte-
ra ab adventu die supplicationem instituit, in qua
illæ ipsæ reliquæ solemni pompa per urbē delatæ,
debite honore colerentur. Litanias ipse linteatus
maiori cum pietate, quā arte decantabat. Ventum
ad Deiparæ domū, ubi cū ingenti campanarū, cym-
balorum, ac tiliarum sonitu, lætitiæ indice excepti
venientis, Tum verò tanto cum apparatu & magni-
ficentia, ut in illis locis, res diuina celebrata, ut cō-
cionem ad vespertinū tēpus differri oportuerit. Ab
ea verò, summo totius populi concursu, habita, ad
Mahumetanos insulæ habitatores statim se Gonza-
lus contulit, ut ijs quoque, si posset, aliquid lucis, &
commodi afferret. Nihil negotij fuit, impiā super-
stitionē sic apertā facere, ut ipsi quoq; impuræ sectæ
cultores eā potuerint agnoscere, & palā fateri. Sed
gens perfida, in avaritiæ, & libidinis coeno prorsus
immerisa, ad vitæ immunditiem difficile emergit.
Paucis diebus in Mozambico vtiliter consumptis,
ubi perficiendæ navigationis tēpus fuit, navim ite-
rum ces-

rum conscendit, & emenso latissimo inter Arabiam atq; Indiam Iacentis maris tractu, Goam peruenit. Cumq; sabbato, sub noctem mediam, Collegium esset ingressus, sequenti statim die concionem habuit in tēplo maximo, tota concurrente & admirante ciuitate. Vbi Gonzalus in India pedem posuit, mox prouinciae curam suscepit; qua in re ita se gessit, vt neq; domestica illum negotia à procuranda proximi salute quidquam abstraxerint; neq; à demando sibi munere rectè obeundo ista pietatis officia auocārint; neq; vlla siue suorū, siue externorum occupatio ab excolendo veris solidisq; virtutibus animo retardārit. Cōcionari coepit omnibus dominicis festisq; diebus, tanta populi frequentia & fructu; vt neque locus ad multitudinem capiendam, neq; ad excipiendas poenitentiū confessiones sacerdotales sufficerent. Cum ex nobilibus plurimi, & quod rarius est, ex militibus non pauci mutata viuendi cōsuetudine, poenitentiae & Eucharistiae sacramenta hebdomadis singulis, raro exemplo, nec dispari cōpendio, frequentare coeperunt. Duo quaedam, magni vtrūq; ad rē Christianā promouēdā mōmēti, ab Indico pratore, qui tūc erat Frāciscus Barretūs de Lima, Gōzalus petijt. Vnū fuit, vt ij, qab infidelitate ad Christi fidē venerāt, sicut erat in Regijs Mādatis, in omnibus Reipublice munijs, in quibus aliquid vel utilitatis esset, vel dignitatis, praeferrentur ceteris infidelibus, multoq; quam illi benignius & liberalius tractarentur. Alterū, vt diligēter caueretur, ne quis ex toto Gētiliū grēge intra Goanā vrbē palā aut occultē profana sacra faceret. Prator, vt erat prudens ac pius, vtrūq; facilis libēsq; concessit. Principio igitur, Gōzalo instigante, sedulo curatum, vt quamprimum omnia tum vilia, tum honorifica Reipub. munerā, quae in-

quæ infideles gerebant, ab ipsis ablata, & aliquo siue utilitatis, siue honoris aucta incremento nouis Christianis conferrentur. Deinde præconis voce edictum, ne quis omnino, cuiuscunq; esset dignitatis, fortunæ, conditionis, auderet Gox gentilicos ritus aut cæremonias publicè priuatimve vsurpare; si quis secus faceret, grauissimas eum poenas liturû.

Ad rem Christianam apud Indos tuendam, & amplificandam vehementer animum intendit.

CAP. XII.

QUANTVM hisce legibus res Christiana promotâ sit, inde perspicui potest, quod cum antea ad paucos religionem nostram amplecterentur, ut Frânciscus Rodericius Goani collegij Rector dicere esset solitus, optare se, ut quot in anno dies sunt, tot saltem in eo Christiani fierent; illo tamen ex tẽpore tam ingentes hominum greges in Ecclesiæ caulas turmatim ingressi sunt, ut paucos intra dies octoginta quatuor supra octingentos, primis verò duobus à Gonzali aduentu annis, cum magna fidei estimatione ad tria millia veritati adhæserint. Fuit in his ex Mahometana superstitione Mealis cuiusdâ Decanij Regis cõsanguinei filia, foemina clarissima, iniquissimè ferente & maximè repugnante patre, impuræ sectæ sic addicto, ut in ea colenda & propugnanda nemo illo ijs in locis aut prior esset, aut ardetior. Cæterû de huius virginis magnanimitate & constãtia, de parentis Mealis furore, de eximia prætoris Barreti in illa adiuuanda, & isto compescendo prudentia & dexteritate, satis eã sint quæ alij luculenter scripsere. Ad alliciendos autem ad Christi fidem

dem

dem infideliū animos maximè curauit Gózalus, vt ij qui se Christo adiūgerēt, apparatu, quoad fieri posset, exquisitissimo, Christianis sacris initiarētur. Itaque Baptismus, quē Prouincialis primūm Goæ instituit, hunc in modum celebratus est; Pridie eius diei, qui pueri Iesu Circuncisioni est sacer, vespertinis horis in templo sancti Pauli solemniter decantatis, plurimi Goani ciues eleganti ac pretioso induti vestitu, equisq; insidentes pulcherrimè phaleratis, certo ex loco in publicū prodeunt. Inter eos miræ magnitudinis & bellè instructus graditur elephantus læcis onustus arūdineis, vt futuræ pugnæ arma suppeditet. Militari ergo ordine, atq; in speciē certaminis aptè dispositi ad Societatis Collegiū equis ferūtur. Ibi ante aedium vestibulum, vbi patens area ad rem apta, & satis in duas diuisi turmas, veris aliàs præliis diu multumque assueti, fictum ineunt summa cum peritia certamen. Adfuit spectaculo cum cætera nobilitate prætor Barretus, augendi religionis opinionem percupidus; qui cum ex Neophytis quidam in Ludicra illa pugna equitandi iaculandique artificio reliquos superasset, militari ritu, ac disciplina, vti in bello solet, equitis illi honorem & insigne contulit. Postero die ad primam lucem ab omnibus ordinibus iugenti concursu in templum itum: sacrum mysterium Pontificali magnificentia celebravit Ioānes Nonius Barretus ex Societate Iesu Aethiopiæ Patriarcha. Vbi rei diuinæ finis, ducta per claustra Collegij pompa solemnitas, quā immortalī Deo debita fieret gratulatio. A prandio coacti vnū in locum Neophyti, armis & vestibus eximiè ornati, cū signis ac tympanis, cætoroq; apparatu bellico sese primūm in apertum dāt; tum ad Collegij templum, inde ad vicinam domū,

D

in qua

in qua erāt Catechumeni, progressi, obsidentium atq; pugnantium more eā circumstant; intusq; receptos ingenti fistularum dispositione, festisq; acclamationibus ex ordine salutant. Interim domo egreditur Prator nobili armatorum stipatus comitatu, dumq; ad templum pergat, obuiam fit Neophytorū cohorti, perq; speciem concurrenti, vehementer in ipsos impetu irruit. Illi contrā alacres agmen claudere, vim declinare, sclopos ordinatim displodere, fortiter irruptioni resistere, & tandem fictum hostem repellere, seq; incolumes integrosq; seruare. Hisce obiter peractis, eadē Neophytorum comitate manū venit in Collegium Prator, atq; inde simul cū Patriarcha & cæteris ordinibus ad Catechumenos se confert, eosq; illustri pompa ducit ad templum. Erāt strata plantarum frondibus, & odoriferis herbis ac floribus viā dispositæ certis locis arbores integræ, vt amoenitatem conciliarent, domorū parietes pretioso recti peripitamine ex auro & argento, variisq; generis serico scite contexto. Pendebant è fenestris stragulae velles opere persico conspiciendæ, & Ormusiana tapetia materia & arte nullis secūda. Odoriferi passim liquores in vias effusi, & odores alij suauissimi certis locis expositi. Inter hæc tympana, tubæ, tibiæq; & musica alia instrumenta distinctis spatijs compositæ personabant. Factus est ad spectaculū incredibilis Ethnicorum concursus, in quibus Brachmanū è genere plurimi; qui cū viderēt Christiana sacra tanto honore coli, & superstitiones suas omnino contemni, misto cum indignatione dolore, miserandū in modū disrumpebantur. Illud etiā ipsos malè torsit, quod se irrisos crederent ab elemētarijs pueris, dū isti meatito Brachmanū habitu, an saltatorio ludo agerent choreas. Trecenti ferè
 coelesti

coelesti lauacro erant expiandi, nouis omnes indu-
 ti vestibus, & ad Baptismi celebritatem aptis, fer-
 ta ex floribus in capite, albos in manibus gestabant
 cereos. Quæ præmitti solent ex Ecclesiastico ritu an-
 te Baptismum cæremonia, eas Gonzalus ad ostium
 templi, vt moris est, exhibuit viris, Sacerdos alius
 fœmionis, abluendi munus Patriarchæ relictum. Pro
 multis Prætor, pro reliquis nobilissimi quiq; Lusitani
 sponpoderunt. Suscepto Baptismo noua illa san-
 ctitatis germina, ex aqua & Spiritu sancto regene-
 rata, apto disposita ordine, cereisq; accensis ad arā
 maximam accedunt, & ante augustissimum Eucha-
 ristia Sacramentum procumbūt prona, proq; acce-
 pto fidei & lauacri beneficio gratas æterno Deo, &
 Christo Iesu eius filio habent & agunt infinitas. Tum
 renouati ludi, & equestria spectacula finem festo-
 luci q; attulere. Hæc ideo latius forsitan, quàm insti-
 tuti mei ratio postulat, narrare libuit, vt intelli-
 queat, quantam Gonzalus in illis Orientis orbis pla-
 gis sua auctoritate & industria rei Christianæ oc-
 casionem fecerit. Enimuerò ex ea Baptismi cele-
 britate crebris per gentilitatē rumoribus dissipata,
 effectū est, vt in dies singulos ad Christi ouile grega-
 tim Ethnici ventitarēt; vnde nō multò post intra v-
 num & eundē mensem ducenti & amplius Iustrali
 aqua sunt expiati. At non id tantum curabat Gon-
 zalus, vt Christo Ethnici nomen darent, sed etiam vt
 firma fide vitā, & optimis moribus fidē illustrarent.
 Non mediocrem quoq; adhibebat diligentiam, ne
 quid ad victū cultūq; pertinens egenis deesset, rectè
 intelligēs apud eos, quibus cara paupertas nō est, fi-
 dē, cæteraq; virtutes rerū indigētia periclitari. Hac
 de cā in Castella ac vicos Goę vicinos, inq; Salzetana
 continentis terræ oppida aliquos ex Societate affi-

52 VITAE GONZALI SYLVERIAE
duè mittebat, qui sollicitè quærent, an Neophyti
illis in locis habitantes aliqua rerum siue spiritua-
lium, siue temporalium difficultate promerentur:
Vnde cū agricolæ nonnulli Euangelij audiendi cau-
sa confluerent Tanaam, ibiq; ab incolis infidelibus
malè haberentur, nec possent commodè fidei do-
ctrinam percipere, obtinuit Gonzalus à Prætore, vt
in locum conuenirent vrbi vicinum, in quo & sine
dispendio viuerent & fidei præceptis cum fructu in-
struerentur. Locus is breui pagus euasit, accipiens à
Trinitate nomen; ac sub ipsum statim sui initium
centum quinquaginta numerauit incolas Christia-
nos, apud quos, simul vt eos honoraret, simul vt ad
altam quandam atque sublimem de Christiana reli-
gione opinionem animo concipiendam erigeret,
noui cuiusdam ex eadem gente Sacerdotis primum
sacrificiū quāta poruit magnificentia & splendore
celebrauit. Faciēti enim Diaconus ac Subdiaconus
assistebant, quod erat locis illis & tēporibus per-
rarum. Conuocati insuper omni ex parte musici &
symphoniaci, quos India tunc optimos habebat.
Tandem Prætor ipse non solum rei diuinæ voluit in-
teresse, verum etiam in communi cum reliquis tri-
clinio accumbere, nouumque propè se in eadem
mensa habere sacerdotem: quā ex benignitate mi-
rum est quā incredibilis excitata sit in illis Chri-
stianis cum summa admiratione lætitia.

*Contra hereticos & alios infideles fidei cau-
sam agit.*

CAP. XIII.

DV M Gonzalus hisce rebus intentus diligen-
tem Christo operam nauat, ecce Goæ renun-
ciatur

ciatur, quendam ex Nestoriana hæresi, mentita
Episcopi dignitate, Malabaricam oram pererran-
do, illis in agris Christiano aratro nondum bene
subactis impiam facere sementem. Nulla interposi-
ta mora, adscito socio Melchiorè Carnerio, Conci-
num, notissimam Indiæ urbem, ad ostium Mangatis
fluminis, à qua regno nomē, magnis itineribus con-
tendit. Inde Melchiorē eadem super re Canauorem
misso, quā præmijs, quā pœnis nihil omnino nō mo-
uet, vt pestilentem satorē deprehendat. Fit voti cō-
pos. Hæreticus ipse, nemine cogente (veritatis ne
studio, an metu compulsus, incertū) Patrē adit, per
se se errorē fatetur; peccati veniā, & remediū petit.
Gonzalus successu lætus rem defert ad Prouisorem,
qui episcopi loco erat, & res fidei curabat, nondū in
India constituto sanctæ inquisitionis tribunali. Pro-
uisor Hæreticum hominem Ecclesiæ reconciliat er-
rore deposito, & palam abiurato. Veruntamen ne ad
pristinos rediens mores, quod aliquando vsu venit,
fœdo contagio alios corrumperet; effectum Gonza-
li operā, vt in Lusitaniā opportunè mitteretur. Cū
tantò propagandæ atq; tuendæ fidei ardore Sylue-
riam inflammari, ac propè consumi, per illas regio-
nes omnium rumoribus percrebuisset; quo quisque
Christianam religionem vtcunq; offendi norat, id
ad ipsum, vt ad hæreticæ prauitatis censorē, quam
primum deferebat. Inter alia exhibitum quoq; chi-
rographum illi est, impijs in Christum maledictis
& execrationibus refertum; quod in capsula colli-
gendæ transeūtium eleëmofynæ, ad templi ostium
collocata, cum reliqua stipe fuerat inuentum. Su-
spicatus pater id, quod erat, auctorem sceleris fuisse
aliquem origine Hebræum, eorum de numero, qui
foris simulant Christi fidem, intus Iudaicæ perfidi-
æ te-

54 VITAE GONZALI SYLVERIAE
dix tenacissimè adhærèt, cœpit statim in hoc genus
hominum, atq; in damnatam sectam adeo studiosè
& scitè pro concione inuehi, vt breui tempore om-
nes ferè, qui execrandæ petulantix vel auctores,
vel fautores, & conscij extiterant, detecti, in carcerè
detrusi, debita poena fuerint mulctati. His verò ex
rebus data Sylveria occasio scribendi ad Regem, &
maiolem in modum postulandi, vt si Christi fidem,
quam eximiè colit, quamq; tantoperè propagare
desiderat, seruatam in Oriente velit, operam det, vt
Pontificia auctoritate tribunalia in India erigantur,
in quibus electi in Lusitania viri, prudētia, literis, &
sanctimonia præstantes, Religionis causas pro di-
gnitate pertractent. Ita factum est. Atq; hoc tam sin-
gulare beneficium, quo Christiana fides in Oriente
hodieq; facta tecta conseruatur, Gonzali literæ pe-
perere. Vt autè erat in pietatem eximiè affectus, ita
& illos, qui pietatis causã vi & armis tuebantur, toto
animi & corporis conatu adiuuabat. Cũ esset Goæ,
certo nũtio affertur, Melicum Chiauli dynastã ma-
ximis copijs ad oppugnandam Lusitanorum arcem
in eadem vrbe sitam ex continente profectum, intra
breuissimum tempus adfuturum. Prætor rectè sciēs
admodũ infirmas esse in arce vires ad oppugnatio-
nẽ sustinendã, proindeq; certissimum esse in mora
periculum, cũ paucis militibus, quos potuit raptim
cogere, actutum nauim conscendit, atq; ad propu-
gnandos socios summa celeritate proficiscitur. Di-
scedens tamen à Gonzalo petit, vt ipse, qua est apud
omnes auctoritate, & dicendi vi populum Goanum
excitet, vt in tãta rerum omnium difficultate peri-
clitantibus socijs subsidio currat; nec rem, non tam
Lusitanam, quã Christianam pessum ire sinat. Capit
Gonzalus

Gonzalus demandatam sibi à Pratore prouinciam. Nec mora, signo dato aduocat concionem. Adest subito frequentissima Ciuitas. Suggestu ipse concédit, grauitè causam explicat; impendētis periculi magnitudinem proponit, vt diligentèr ac sedulo auxiliū ferant, vehemēter adhortatur. Paucis, inquit, vobiscū agam, viri Lusitani, nec enim longas moras instantia pericula patiuntur. Quo in statu res nostra Chiauli sit, probè nostis. Neque ego eam meliūs, quàm vestri vobis animi declarabūt. Paululum, obsecro, apud vos considerate, quidnam sit, nobilissimam Lusitanorum arcem fortunæ relictam, in Asiæ totius luce, à Mahumetano hoste Christianæ religioni & nomini infensissimo (quod Deus omen auertat) expugnari. Parum quidē erit, socios vestros, amicos, ciues, propinquos per omnia dura & alpe-
ra exercitos, miserè vexatos, bonis omnibus exutos, victosq; tandem ac victos barbarorum manibus & crudelitati committi, ferro cædi, in frustra disseccari. Creditis ne, illa vna nostrorum carnificina satiadā diri hostis sauitiam, aut ea tantum præda eius avaritiam fore contentam? Haud extinguitur cupiditas habendo, sed accéditur: neq; expletur sanguine crudelitas, sed excitatur. Nisi obuiam malo itur, clades illa nostræ erit principium ruinae. Aut enim Melicus victoria elatus huc arma superbè inferet, aut q̄ est procliuius, huius capiendæ vr̄bis sp̄e faciet hosti potētiori, sed hæc minora. Agitur in illa oppugnatione vestra per totū orbē existimatio; & quod est longè grauissimū, honor & dignitas fidei Christianæ. Fingite animis à Melico non admodū potēti & formidādo hoste captā Chiauli arcem, & propugnatores ipsos partim cæfos, partim in seruitutē abductos: Quid tū putatis reliquū, nisi vt illa tot victo-

rijs ac triumphis, tantaque ac tam incredibili maiorum nostrorum virtute in Oriente parta, perque oēs orbis terrarū plagas lōgè lateq; diffusa Lusitani nominis celebritas, veluti momento pereat? Dum subito crebris fama rumoribus falsa inuoluens veris, totam per Asiam, indeque per Affricam, & Europam vulgat, superatos ab imbelli Indo Lusitanos, iam ab Chiauli finibus locisque aliis esse pulsos, & abesse parum quin à tota India summo cum dedecore & ignominia expellantur. Iam verò, quod me magis angit, quonam ruet res Christiana? Num dubitare possumus, quin Lusitanorum arce ab infideli hoste capta, magnā iacturam fides nostra sit habitura? Ut enim cōpertū omnibus est, religione stare imperia, atque eam demum firmam esse fortunatāq; Rempubicam, quę vnus veri Dei fidem & pietatem constanter colit; ita nemo vestrū ignorat, ad propugnandam conseruandamq; in hisce gentibus Christi religionem, permagni interesse, quā feliciter cum hoste congregiamur, quo euentu geramus bella, quā fortiter vim illatā repellamus; nec posse res nostras, sine maximo fidei incommodo detrimentū pati. Sed quid ego meis vos sermonibus demoror? ite, ite alacres, quo vos Deus, quo Lusitani Regis nomen, quò nominis vestri decus, quò tandem cuncta diuina & humana iura vocant. Imperatorem vestrum sequimini præeuntem. Addite vos illi & in periculo & in gloria socios. Vix dicendi finē Gonzalus fecerat, cū magna in tota concione excitatur admurmuratio, atq; ad arma clamantium strepitus.

Ergo bellico omnes spiritu agitati, tēplo confestim exeunt, domos petunt, arma capiūt, ad littus se proripiūt, parata nauigia conscendunt, è portu solvunt, velis remisq; properant, Chiaulū appellant.

Hæc

Hæc autem omnia adeò promptè festineque expediunt, vt ante vigesimum diem, auctore & comite Gonzalo, tanta Lusitanorum militum copia ad Chi-auli oram præstò prætori fuerit, quanta in tota Indica ditione, in grauissimis difficultatibus cogi potest. Defuit tamen votis occasio; nam cum summo tenerentur congregiendi desiderio, hostem, quo cum confingerent, haud reperere. Vbi enim Melicus rem nouit, adeò graui percussus terrore est, vt obsidione statim soluta, turpi fuga sibi, suisque consuluerit. Quandocunque Gonzalus castra sequebatur (quod faciebat non rarò, ac tum potissimum, cum ad bellum Prætor ipse proficerebatur,) in eo totus erat, vt militum animos salutaribus institueret præceptis, atque ad obeundam, si mori in prælio contingeret, Christiano ritum mortem egregiè præparabat. Ob hanc causam non solum militarem turbam oblata opportunitate ad locum aliquem cogebat, ibique apprehenso manibus crucifixi Christi simulacro, & conscenso tumulo, si quis erat, vel saxo pulpiti loco, vt videri audiri que facilius posset, de Diuina in primis caritate, qua qui moriens caret ad inferos deiicitur; de fide, de obedientia, de Iustitia, de vera fortitudine, de recta confessionis, & Eucharistiæ sacramenta suscipiendi ratione, deque id genus aliis militi necessariis utiliter differebat: sed etiam quocunque se loco occasio & tempus dabant, poenitiæ lauacro expiabat, vt purgatis ritè animis nullisque peccatorum stimulis conscientiam pungentibus, constantius & alacrius in pericula ruerent. Per id tempus Constantinus Iamij Brigantinorum de is filius, Theodosij frater, regio præfectus cubiculo, vir omni virtutum ge-

nere cum latus, summo cum imperio in Indiam ab
 Rege Sebastiano missus, ut eam provinciam, quam
 pro Petro Mascaregna vitam functo Franciscus Bar-
 retus Praetor tenebat, Prorex administraret, anno
 superioris seculi quinquagesimo octavo, ingenti
 bonorum omnium exultatione Goam appulit.
 Nihil potuit tanti Principis aduentu iucundius
 Gonzalo nuntiari. Nouerat optimos viri mores,
 & in Christi fidem, atque in omnem pietatem val-
 de propensam naturam. In magnam proinde
 spem adductus est, fore, ut res Christiana sub eius
 auspiciis maximum esset per totum Orientem ha-
 bitura incrementum. Nec ipsum sua spes fefellit:
 sic enim Constantinus in omnibus officij sui parti-
 bus integre se gessit, tantumque sua auctoritate &
 industria per barbaras illas nationes Christi fidem
 propagauit, stabiliiuitque, ut hoc in genere ni-
 hil ferè desiderari ulterius potuerit. Multa Gon-
 zalus ad pietatem attinentia à Constantino petiit,
 & facile impetrauit. Inter reliqua illud, ut cele-
 bre & magnificum toto Oriente templum Tho-
 mae Apostolo, Indiae Patrono, Goae erigeret. Peti-
 tionis causa fuit, quod anno post ipsius Constantini
 in Indiam aduentum secundo, (is erat à Christo
 nato quinquagesimus nonus post millesimum quin-
 gentesimum) Narsinghae Rex cum praepotente ex-
 ercitu, in quo sexaginta & amplius armatorum mil-
 lia, & Elephantorum ingens copia, Choromande-
 lem inuadens, praeter multos mortales in seruitutem
 inde abductos, plurimamque magni pretij & varij
 generis supellectilem, sacras etiam abstulit Beati
 Apostoli Thomae reliquias, arcula affabre & scite
 laborata inclusas, quae Meliapore asseruabantur.
 Quamquam Rex barbarus, ubi nouit ea capsa pra-
 dictas

dictas

dictas reliquias cōtineri, quas sciebat apud maiores suos in summa semper veneratione fuisse, religione correptus, eam quam primum restituendam curavit. Cū igitur hac de re inter Proregem & Gonzalum sermo fortè incidisset, opportunum Pater benè merendi de Beato Apostolo, cui maximè erat deditus, occasionem nactus, accusare cœpit Goensium civium incuriam, quòd in ea vrbe, quæ totius Indiani Imperij caput est, nullum haberent templum, quo ipsæ Indiæ Patronus, tam in ipsos beneficus ac salutaris, priuatim coleretur. Sed nimirum hæc tibi, inquit, inclyte Princeps, debatur gloria. Te vnum Thomas expectabat, à quo dignam meritis suis, dignam tua magnificentia ædem acciperet, Vix ista Gonzalus. Prorex verò, quo erat in Apostolum animo, pro tam grato sibi cōsilio gratias Patri ingētes agens, extemplo misit, qui darent operi initiū, & quāra fieri celeritate posset, fanum extruerent amplitudine & elegantia clarissimum. Quod propter operarum multitudinem, & necessariæ materiæ abundantiam breui perfectum est. Nequeo sine piaculo præterire, quod est à multis obseruatum, omnes Gentiles, qui in hac extruptione operam posuere (erat autem magnus eorum numerus) Apostoli Thomæ precibus adiutos à superstitionum tenebris ad Euangelicum splendorem transisse.

(:.)

VITÆ

VITÆ GONZALI

SYLVERIÆ, SOCIETATIS

IESV SACERDOTIS IN VR-
be Mouomotapa martyrium
passi,

LIBER SECVNDVS.

*Provincialis munere in India perfunctus ad prædican-
dum Cafribus Euangelium designatur.*

CAPVT PRIMVM.

ANNVS agebatur humane salutis quin-
gentesimus quinquagesimus nonus
supra millesimum, cum Gonzalus pro-
curatione Indicæ provincie, quam
ferè triennio summa fide, nec minori
exemplo administrauit, Antonio Quadrio reli-
cta, ad disseminandum per eas nationes Christi E-
uangelium sese accingit. Re igitur cum Deo prius
communicata, & ab eodem Quadrio quanta po-
test animi contentione petit, facultatem sibi fa-
ciat eundi ad Cafres, quibus per id tempus verita-
tis iter tot annorum millibus clausum, aperiri tan-
dem diuina benignitate coeptum erat. Cafres po-
puli sunt ad eam pertinentes Aethiopiam, quam
Ptolemæus maiorem vocat. Australem incolunt
Africæ partem, quæ inter Prasum promontorium
& Hesperios Aethiopus ab Oriente in Occidentem
plagam longissimo terrarum tractu protensa, gen-
tes continet feritate barbaras, linguis & moribus
diuersas, multitudinæ innumerabilis, locis infi-
nitas

nitas. Regio ipsi Ptolemæo & alijs veteribus ego-
 graphis olim ignota. Apud eosdem Aethiops pro
 Imperiorum diuersitate varia nomina fortitur. A-
 rabes & Persæ communiter vocant Zonguibars;
 incolas verò tum Zanguinos, tum Cafres, id est, si-
 ne legegentem. Nos mutuata ab ipsis appellatione,
 populos vniuersim Cafres, regionem euulgato iam
 ac recepto per orbem vocabulo Cafrariam dici-
 mus. Multi & varij sunt in hac plaga Principes: re-
 liquos opibus & copiis anteit Rex Monomotapæ,
 hanc ob causam Imperatoris loco habitus. Mo-
 zambico vicinior, & propter eboris permutatio-
 nem notior Lusitanis Rex Tongis est. Huius filius
 per eos dies Mozambicum veniens, Christi fidelem
 prædicante Lusitano, & mentem intus Spiritu san-
 cto permouente, Gentilicas execratus ineptias
 Iustrali aqua tingi voluit. Sebastianus Sala Sofalæ
 arcis præfectus, vir nobilitate & pietate clarissi-
 mus, Tongensis Principis votum, vt par erat, mi-
 rificè probans, illum in primis idoneo tradidit ca-
 techistæ, Christianis præceptionibus imbuendum;
 statuit deinde, vt maxima totius Insulæ celebra-
 te & omni apparatu ornatuque visendo, Baptif-
 mum susciperet. Quibus rebus perfectis in patriam
 princeps reuersus, Lusitanorum quorundam se-
 ptus comitatu, Regi patri & cæteris regni primo-
 ribus Christianæ religionis veritatem coelestis la-
 uacri virtutem, exhibitos sibi à præfecto, atque
 ab alijs honores diligenter exposuit, eosque in eã-
 dem religionem quanta vi potuit, pertrahere co-
 natus est. Fratris suasu & exemplo princeps natu-
 maior non difficile permotus, iamque se Christo
 adiungere percipiens, Mozambicum cogitabat,
 coelesti lauacro expiandus, fuissetque absque du-
 bio

62 VITAE GONZALI SYLVERIAE
bio profectus, nisi Rex Pater profectionem impe-
diisset, certo pollicitus effecturum se, vt ab Mo-
zambico primo quoque tempore mitteretur ali-
quis, à quo & carechese instrui, & sacra vnda ritè
perfundi possent. Itaque ad hoc obtinendum desti-
natur idem Princeps, qui receptum Euangelium suis
denuntiàrat. Is Mozambicum reuertitur, à præfe-
cto petit patris sui verbis, Tongem mittat, qui fidei
nostræ doctrinam Tongensibus explicet, & Regem
ipsum, Reginam, Principem, Dynastas, ac gentem
reliquam diuino liquore abluat. Præfectus Sala
negotij conditionem expendens, iudicat opus esse,
vt Indicum Proregem faciat certiore, simulque
ab eo petat, aliquos ad eas gentes mittat viros, li-
teris & virtute præstantes, qui frangant esurienti-
bus panem, & in tenebris atque in vmbra mortis
sedentibus Euangelicæ veritatis lucem ferant. Ac-
cepto nuntio Prorex, rem totam Societati commit-
tit. Prouincialis Quadrius à Deo primùm per ora-
tiones quærit, quid & quâ ratione sit agendum: pe-
titio deinde à Patriarcha Nonio, alijsque religiosis
consilio, omnem suam ac suorum operam offert
Constantino Proregi. Cùm ergo vellet ad eam
Prouinciam aliquos designare, nec minus de villo,
quàm de Gonzalo cogitaret; eccetibi idem Gon-
zalustanro animi ardore tantæque constantia ab
ipso petit inter alios, quos ad hoc munus dele-
gerit, se vnum ne prætereat, ea vt iniecta Prouinci-
ali religio sit, fore vt non homini quidem sed Spiri-
tui sancto resistat, si Gonzali desiderium & petiti-
onem repellat. Eius igitur votis satisfacit, & eundi
ad Cafres concedit facultatem. Si quis rem hâc hu-
mano tantùm expendat iudicio, Prouincialẽ Qua-
drium, eiusque consiliarios non iniuria incusabit,
quòd

quòd virum talem ac tantum, quo per id tempus maiorem, pluribusue commendabilem nominibus, neque in Oriente, neque alibi fortè Societas habebat, per summas rerum variarum difficultates, & aperta vitæ pericula, non tam ad incertam barbarorum conuersionem, quàm ad certam mortem misisse videantur. Nam si de India tantummodo agitur, quantum Societatis intererat, eum Goæ virum habere, qui nobilitate, literis, prudentia, vitæ sanctimonia, rei communis studio, cæterisque rebus ad eò erat excellens, vt esset prorsus nemo, apud quem auctoritate & gratia non plurimum valeret? Quis enim eo vel ad quærenda miseris subsidia benignior, vel ad cõciliandas inter se dissentientiũ voluntates potètiior, vel ad castigandam morum licentiam seuerior, vel ad excitandum in hominum animis amorem pietatis ardentior? Quid à summis ab infimis, ab omni sexu atq; ab omni ætate nõ obtineret, qui omnibus erat sumè carus, sumè incundus, sumè utilis, nulli prorsus onerosus? Iam verò quid esse causæ poterat, cur incerta ac dubia Casrum ad Christum conuersio certissimis Lusitanorum & Gentilium tam corporalibus, quàm spiritualibus commodis anteponi deberet? præsertim cùm ad pertractandos barbarorum animos, aptiores fortasse fuerint, qui & natura & ingenio non nimis ab ipsis discrepant, modò ijs sint præditi virtutibus, sine quibus nihil in hoc genere rectè fit. Quare si ad humanæ rationis calculos reuocanda res erit, non deerunt qui Prouincialis consilium improbent, quod & ipsemet, & ipsius consiliarij visi sunt improbasse, cùm statim à Gonzali profectioe, ac si eos facti poeniteret, mirari satis non possent, quonam tãdem modo homi-

nis

nis precibus, quamquam feruidis & piè importu-
 nis vinci se passi fuerint. Cæterùm Spiritus ille
 Diuinus, qui à fine ad finem attingit fortiter, & o-
 mnia disponit suauiter; cùm præparatum Gonzalo
 haberet insignem apud barbaros vitæ mortif-
 que triumphum, eam Quadrio, alijsque eiusdem
 consilij partibus iniecit mentem, vt quasi inuiti
 & nescientes id efficerent, quod postea factum à
 se, vehementer mirarentur, & si fieri posset, in-
 fectum vellent. Alia verò ex parte ad eam diffi-
 cillimam Provinciam expetendam ac procuran-
 dam duo præcipuè Gonzalum permouère; Primum
 incredibile quoddam iuuandi omnes atq; ad Chri-
 stum perducendi desiderium; quo erga illos Aethiopiæ
 populos tantò ardentius inflammabatur, quantò
 eos videbat reliquis ferè orbis nationibus à Christi
 cognitione remotiores, & ob eam causã cæteris
 mortalibus longè miseres. Alterum, aspera omnia
 & aduersa propter Deum tolerandi immensa quædã
 sitis, quam neq; in Lusitania explere potuerat, neq;
 in India poterat. Quæ aliquândo auditus est dicere
 dũ hoc iter animo agitaret, hinc referre operæ præ-
 tium duco; sic enim ille secum, O Castrum gens non
 minùs nunc animo, quàm corpore atra & deformis,
 quàm opto, quàmque etiam spero, vt purissimo sacri
 Baptismatis liquore perfusa nigrum animo colorem
 breui depellas. Utinam iam inter vos ac vobiscum
 essem, Aethiopes mihi carissimi, vt Iesum Christum
 Dei filium, eiusque potentiam & maiestatem nota
 vobis efficerem. Faxit sempiternum illud numen,
 cuius prouidentia mundus gubernatur, vt mihi inter
 vos vitæ finis sit, proque salute vestra mortem
 sustineam crudelissimam, atque ita illud assequar,
 quod summopere desidero; ea

ro; ea nimirum in me exerceatur crudelitas, ut omnia corporis mei membra mille in particulas minutatim concidantur. Quid pati possum tam graue, tam durum, tam asperum ac difficile perpessu, quo satis queam compensare quantum debeo optimo parenti Christo, quantumque eius causa me agnosco vobis debere, pro quibus ille præcutis clavis Cruci suffixus, & saeuissimis confossus vulneribus sanguinem totum effudit suum. Hæc secum & his similia Gonzalus, antequam ad Cafres destinaretur, veluti proludens, ingentes subeundi martyrij fouebat animo spes.

Ad Cafres cum socijs proficiscitur.

CAP. II.

DESIGNATO ad Aethiopicam legationem Gonzalo duo additi socij sunt; Sacerdos vnus, Andreas Fernandus; Laicus alter, Andreas Costa, nota vterque probitate vir, & negotio aptus. His comitatus sub ipsum profectionis articulum adit Proregē, quo salutato ac valere iusso, acceptisque insuper ab ipso ad Reges Tongis & Monotapæ literis ac pretiosis muneribus, Chiaulum contendit. Paratam ibi reperit nauim onerariam, qua in Sofalam conducendus erat Pantaleo Sala, Gonzali propinquus, ut Lusitanorum arcu cum Imperio præesset. Chiaulo feliciter soluit idibus Ianuariis, anno Christi nati M. D. LX. Toto navigationis tempore pietatis & Religionis operibus sese exercuit. In Beatissimam Virginem Deiparam, quã vitæ ducem ac præmonstratricem delegit, eius studium præcipuè enituit: meditandis enim illius virtutibus & ornamentis integram diebus singulis ho-

E

ram

66 **VITAE GONZALI SYLVERIAE**
ram à prandio decreuit, quamdiu duraret nauigatio. Primos tredecim dies, coactis ex mandato Nauarchi ad horam certam atque ad certum nauis locum quotquot in ea ex militum & nautarum genere uehebantur, non minori omnium voluptate, quàm fructu, de magnæ Matris laudibus summa animi contentione dixit, instituitque, eodem Nauarcho assentiente, primùm vt vnoquoque sabba- to, deinde vt diebus singulis eiusdem sanctissimæ Virginis Litaniæ solemniter decantarentur. Nec verò beatissima Virgo pietati defuit suorum; ipso enim Purificationis die nauigantibus monstra- uit terram, cuius aspectu plures dies caruerant. Sed repentinus casus gaudium turbauit; tanta enim de- repente tamque insolens, ea anni tempestate ex- orta procella est, vt integram noctem mari toto er- rârint, incerti de via. Cumque ventorum vi na- uim retrò agi crederent nautæ; ecce tibi illucescē- te die iteram Mozambici terra, & in ea eminens templum Deiparæ Virgini, cui à propugnaculo cognomen, religiosè dicatum, summa omnium læ- titia & acclamatione cominus monstrantur; vt ne- mini dubium fuerit, quin Virgo sanctissima medi- is in vndis nauim rexerit, tutamque ad portum ad- duxerit; & singulari beneficio gratam se suarum laudum prædicatori simul, & auditoribus exhibere noluerit. Obseruatum est, quo primùm tempore apparere terram nauicularius clamauit, Gonza- lum recitandis horarijs precibus intentum, tunc illum Psalmi 104. versiculum dicere; Expandit nu- bem in protectionem eorum, & ignem vt luceret eis per noctem, quæ ille omnia præsentis Deiparæ patrociniò accommodabat. Vtque igitur ad por- tum appulsa nauis, & facta descensio est, Gonza-
lus

Ius subito ad illud ipsum Virginis templum, quod apparuerat, nudis pedibus se confert, aliquot ibi dies permanet, assidua intentus orationi, nec summis Pantaleonis precibus moueri potest, eius ut domum diuertat, tamdiuque inibi permansisset, donec intermissa in Monomotapæ urbem nauigatio repeteretur, nisi acerrimè abstitisset Franciscus Barretus, is qui Indica functus prætura Proregi Constantino Imperium celsit. In Mozambico tunc Barretus erat, quam in Insulam, cum in Lusitaniam nauigaret, maris fortuna fuerat delatus, Vbi ergo accepit Gonzalum in eo Virginis Sacello commorari, nec alibi esse velle, hominem conuenit, discalceatum reperit, & repugnantem vi penè adigit, ut inde in ipsius domum se recipiat. Quæ fuerit Gonzali frugalitas, quanta animi moderatio & in conuictu vsuque communi temperantia, præterire sine reprehensione non possum. Cum nauigium partim detineretur malacia, partim aduersis ageretur ventis, atque eorum vi distractum nauigationem faceret solito tardiores, prudens nauicularium incessit timor, ne deficeret comestus, nisi ad angustas parsimonie regulas se stringerent. Mandatum ergo cellario ut quotidianum victum cautius arctiusque dispensaret. Gonzalus eo tempore, quia facere aliter non poterat, ad ipsius nauicularij mensam, quæ nullis arctabatur parsimonie legibus, sumebat cibum, eam tamen moderationem ibi seruabat, ut præter comunem portionem, quæ receti nauis lege cuiq; fuerat statuta, ac si vnus esset è nauilib. sociis, nihil ampliùs reciperet. Cubiculo in nauis utebatur exiguo & pangusto, nec vlla peruis fenestella, quæ posset vëto inspirari. Ab eo Gõzalus in maximis solis ardoribus, quib. per illã

Africae oram terreri ac decoqui nauæ solent, ne momento quidem recedebat, nisi inde vel proximi caritas, vel honesta necessitas ipsum extraheret. Idem ut socij facerent, vehementer ab eo commendatum. Dicebat enim in hisce nauigationibus illud certissimè vsu venire, ut religiosi, qui fastidij leuandi causâ se in publicum dant, aliorumq; conuictui & colloquijs intersunt, non illis tantum careant suauissimis animi voluptatibus, quibus perfruuntur ij, qui ab hisce rebus se abstinent, qui silent, qui suis se continent latibulis; verum etiam si quid habebât spiritualis succi, totum id, veluti ardentissimis expositum æstibus, penitus amittant. Quas autem Gonzalus inter nauigandum cœlestes hauserit voluptates, vel inde colligi potest, quòd affirmare ausus sit, in ea se nauigatione fuisse expertum, Deum esse tibum, qui multò melius in mari, quàm in terra animis sapiat.

¶ Mozambico in Inhambanem soluit, & inde ad Regem Tongis vnum è socijs præmittit.

CAP. III.

VBI Mozambicum Gonzalus tenuit, mox ad Tongensem profectionem animum applicuit: Cum verò Pataleo illa ipsa naue paucis post diebus in Sofalam esset profecturus, possetque Gonzalus, si vellet paululum subsistere, eadem commodè vehi, moræ impatiens, quia nihil tunc habebat potius, quàm ut Tongis Regem & Reginam Euangelij splendore illustraret, sacroque Baptismi lauacro perfunderet, relicto Pantaleone, eiusque nauigio,
Zambu-

Zambucum conscendit, & ad urbem Tongem dirigit iter. Est Zambicus, nauigij genus ex palma plerumque, ex alia quandoque materia confectum. Latera habet non ferreis, aut ligneis connexa clauis, sed caro, hoc est, stupeo quodam filo, canabi & sparto simili confuta. Cæteris ferè rebus incommodum, vna sola securitate laudabile. Nisi enim vi procellarum aut fluctuum diffuatur, maris pericula egregiè euadit. Nam ad breuia, & syrtes impactum siue damno est, cum maris æstu recedente, quibusdam nixum furculis, veluti in pedes rectum, in vado consistat. Gonzalus igitur cum duobus domesticis socijs, totidemque externis, Quadragesimæ tempore, Mozambico soluens, per immensos solis ardores, ac non mediocres alias cœli fallique difficultates relicta Sofala, ad Inhambanem, qui primus est Tongensis Regni portus, defertur. Ab ipso statim appulsu morbus eum grauissimus sic inuasit, vt benè ad exitum eius vitam adduxerit. Quo enim primùm die ab Inhambanis portum appulit, ingenti humorum copia ad guttur confluente, parum abfuit, quin suffocaretur. Acies verò oculorum sic hebetata est, vt ipsis apertis nihil videret. Adhæc præ debilitate vix corpus versare, vix caput tantisper attollere, vix alia præstare leuiora. Ex quo subinde factum, vt in grauescente in dies morbo, non semel se ad obeundum diem compararit, de martyrij beneficio cæteroquin certus. Hunc ergo in modum animo & corpore vehementer affliclus qua potuit ratione ægerrimum corpus sustulit, manibusque ac pedibus reptando, in locum vicinum traxit, vbi sub arboris umbra confidens, sublatis in cœlum oculis, corde magis, quam voce, Cafrariæ negotium, vt credere par est, cum

Deo agit. Tum ad Deiparam cōuersus, quam eo die, (sabbatum erat) colere impensius solebat, ad inceptum opus prosequendum, eius apud filium opem, operamque efflagitat. Ab hac oratione actutum febris recedit, & vires sensim restituuntur. Ut habere melius cōepit, ad inchoatum opus refert animum, atque ab Inhambanis portu, qui ab vrbe Tonge leucas fermè triginta terrestri itinere distat, cum Castris quatuor Andream Fernandium mittit, ut de suo aduentu Regem moneat. Breui ac facilè Tōgem Cafres perueniunt; tanta enim sunt agilitate corporis, ut volare potius videantur, quam pedibus incedere. Andream tamen, qui ut animi submissionis prēberet exemplum, Castrum humeris vectari recusauit, magno prorsus stetit, tanta eos celeritate comitari: sed vires homini Deus suffecit: nam si quod exhiberet defatigationis specimen, nullo ab iis haberetur in pretio, & in via forsitan relinqueretur, tantum in expedita apraque ad ambulandum corporis compositione putant esse momenti. Vbi ad urbem ventum, Regem Andreas cōueniens, Gonzali verbis salutat. Illum Rex satis honorificè, pro more suo, ac beneuolè excipiens lato animo esse iubet; & paulò attentius intuens, vehementer miratur, quid in tam senili ætate (valde enim senem ex canitie reputauit, quamuis non esset) tam longum iter tanta celeritate pedibus confecisset. Illico mandat, ut ad deferendum Gonzalum aliqui quàm ocyssimè proficiscantur; inter eos, in signum cuiusdam præcipui honoris, nonnullos etiam mittit sibi sanguine coniunctissimos. Interim Andreas Fernandius hospitio tenui, sed progentis vsu & more, satis nobili & amplo, ad quietem exceptus, regiis muneribus & salutationibus

bus fouebatur. Frequenter ad eum Regis filij ex patris mandato ventitabant, & propositis de religione variis vltro citroque dubiis, ad multum tempus sermones trahebant. Inter alia munuscula ipso primo die Elephantis dentes ad Andream Rex misit, quos ille habitus primùm ab eodem Rege facultate interpreti donauit. Dum hac ita se habent, ex recenti itineris labore, atque ex nimia coeli folique inclementia grauissimum Andreas morbum contrahit, quo & propter vim febris, & propter extremam rerum omnium inopiam acerbissimè vexatur. Lectus illi nuda humus; cibus præter pultem ex Indici milij farina cum sale mista, aliud profus nihil. Hac ratione cum per dies aliquot, humanis remediis omnino destitutus, grauissimè affligeretur, ope tandem diuina, ante Gonzali aduentum, febris solutus est.

Tongis situs, & incolarum more: describuntur.

CAP. IV.

TONGE regia vrbs est, & regni caput, vltra æquatorem gradibus circiter tribus & viginti ad austrum sita. Magno alluitur flumine, quod inibi maris æstuario exceptum, propter immistam falsuginem, incommodos habet ad potum latices. Nec alibi in vrbe aqua ad bibendum apta, nisi à remotis fontibus importetur. Loco iacet humili, montibus intercluso, & imperuio ventis. Totum per annum, tribus aut quatuor duntaxat mensibus exceptis, cum videlicet ad Cancritropicum sol cursum efficit, tanta æstus vis, vt torrerer omnia videantur. Insigni coeli & soli malignitate, aduenis maximè noxia est, & penè intollerabilis. Pro-

72 VITAE GONZALI SYLVERIAE
pè loca maritima tantum communiter pluuiarum
est, quantum ad humanos vsus satis. Summa in con-
tinenti siccitas, ex qua oritur vt sæpè segetes vel
non nascantur, vel nata humoris inopiâ ad matu-
ritatem non perueniant. Indicum milum terra fert
fabam, cicerem, phaseolum, & cætera ferè legumi-
na. Gallinam nutrit abundanter: bouum genus lo-
cis paucis & parcè minorem pecudem pluribus &
largiùs. Communis incolarum victus elephanti ca-
ro est. Magna huius armenti per agros & syluas
copia, qui eius venationi incumbunt, certò à reli-
quis differunt signo, quod etiam inurunt filijs vt
discernantur ab alijs, qui eo de genere non sunt.
Ad hanc venationem centum quinquaginta Cafres
plerumque coeunt. His distributa officia, partim
elephantorum greges agris palantes quærunt; par-
tim propè nemora, arctos ad tramites, quibus
angustus est ad interiorem syluam aditus, armati
securibus occultantur. Priores fugere in nemora
elephantos compellunt: posteriores, cum bestiæ
per angustas illas semitas singulatim (plures enim
simul vnus aditus non capit) caeco sese impetu in
syluam recipiunt, magna vi & dexteritate earum
poplites sic à tergo feriunt, vt vel statim, vel pau-
lò post, cum tantam corporis molem sustinere non
possint, in terram concidant. Hoc vbi factum, vtra-
que simul conuenit venatorum caterua, & cæsa
animalia in frustra secant. Proboscidem, quæ pars est
potior Regi destinant, reliquam inter se carnem,
eburque partiuntur; atque illam ad esum, hoc ad
commercium seruant. Vulgus vna antè & altera
retrò pelle tantum pudenda tegit; cætera nudum.
Nobiles linteum induunt ex gossipio, sex vel se-
ptem longû vlnas; illud stringût in medio, cingulis
ex ar-

Ex arboris cortice confectis : appendunt insuper à collo gladiolos , filo adeo breui , vt vix infra alas demittantur. Ex nobilioribus aliqui Indicis vtuntur vestibus, mediisque brachiis & cruribus, siue ex ebore, siue ex ære, cui apud illos maius pretium, armillas sibi circumdant, ornatus causâ. Arma omnibus communia, præter gladiolos, de quibus dixi, sagittæ sunt, & framæ. Ad virilis sæuitiæ & veritatis ostentationem capitis capillos variè intorquent, & in cornua figurant. Ditiore extremis cornuam partibus induunt aurum , vt elegantiores videantur. Fœminæ sibi vestes modo suo texunt, iisque teguntur, additis à pectore & tergo globulis plurimis precarios imitantibus. Mille in capite effingunt orbiculatim formas, abrafis ad id capillis. Cafres porrò omnes, qui Tongensi Regi obediunt, ex ijs ferè sunt, quos patrio vocabulo vocant Mocarangas, genus hominum non nimis ad malum procliue. Multò maximam Cafrariæ partem tenent alij ingenio nequiores, quos Botongos appellant. Hi ex damnata Mahumetis superstitione circumcisionem acceperunt, nihil aliud. Omnes communiter vllum esse in mundo Numen, vllum post mortem præmium aut pœnam, vlla in hac vita bona vel mala opera inficiantur. Itaque neque idola vt deos colunt, neque vitæ alterius vllam habent in gerendis rebus rationem. Cùm quidquam à quoquam fit, tunc fieri rectè putant, cùm fit ex arbitrio & sententia facientis. Augurijs, veneficijs, incantamentis, magicis præstigijs ita dediti sunt, vt ab ijs difficillimè auellâtur. Cùm quis apud ipsos diem obit, eius mortem diligenter occultant , & quo sepeliant loco, alijs vt ignotum fit, sedulò curant. Creduntur enim secum mortem ferre, qui cum moriente, aut mortuo

fuere, & ob id facile ab amicis deferuntur. Omnem cuiuscunque morbi & mortis causam in aliquo homine sitam esse putant. Ut verò eum agnoscant, veneficos consulunt, quibus tantam habent fidem, ut quem ipsi designant mali auctorem, confestim si possunt, è medio tollât. Ita paulò ante Gonzali adventû Rex Tongis fecerat. Cùm enim ex veneficis accepisset filium, quem per eos dies amiserat, ideo fuisse mortuum, quod alius quidam eius institisset vestigijs, statim misit, qui miserum hominè ferro confossum auferret è viuis. Vocum & instrumentorum cantibus maximè delectantur. Choreas exercent, variasq; in iis bellatorum actiones imitantur. Nunc enim vel obsidentes urbem hostes, vel ciues ab hostibus obsessos, nunc milites repente coortos, multis simul partibus inimica castra inuadentes; nunc acies ad ineundum prælium aperto in campo hinc inde expositas; nunc alia eiusdem generis compositis artificiose saltibus mirificè referunt. Ad hæc spectacula prodeunt, tum rebus alijs, tum etiam leonum ac tigrium pellibus, aliorumque animalium exuvijs, more suo, diligenter exornati. Pelles sic implicant corpori, ut cùm, pede stâtes in vno, summa celeritate se in gyrum vertunt, amplos in orbem aperiant sinus; quod in primis magnificum & visu delectabile apud ipsos existimatur. Cum dissolutis choreis ad suum se quisque locum recipit, captam pede arenam tam altè proijcit, ut aciem vincat oculorum. Quando stabilire aliquid iuramento volunt, vel terræ pugillum, vel incensam fauillam manu sumunt, & insufflantes demittunt in terram, tum iureiurando rem affirmant aut negant. Solemnior alius est iurâdi modus, atque is talis: Primùm ante bellicum Regis tympanum,

num, cuius ad leucas quatuor auditur sonitus, poplites flectit iuraturus: eius deinde corio dextram imponit: tum illud osculatur: demum hæc ipsi, ac si non tantum sensum & rationem, sed etiam diuinitatem habeat, verba facit: Iureiurando adigor confiteri, an tale crimen susceperim. Si factus reus sum, en adsum, cædite me; si culpâ careo, ne patere innocenti mihi vitam eripi. His dictis manum iterum tympano imponens osculumque repetens, surgit. Tanta verò illis barbaris in hac tympani cærimonia religio est, vt credant illico moriturum, qui eo modo falsum iurârit. Impensè venerantur Mosibum (sic appellare videtur fortunam, quam & Arabes nonnulli, & alij Ethnici Nasibum vocant.) Hunc Mosibum & suis maioribus fuisse, & sibi quoque aiunt esse propitium, cum faustè res cedunt. Huic acceptum referunt, quòd gratiâ valeant apud alios, quòd prosperè negotia agât, quòd lucrentur. Et verò, licet Cafres vniuersim nec Deum colant vllum, vt dixi, nec immortales esse hominû animos agnoscant, eorum tamen nonnulli ex frequenti cum Lusitanis & Saracenis consuetudine Numen aliquod esse fatentur, quod vimbe vocant, & immortalitatem concedunt animorum. His religio nostra vtunque aridet; sed ingenio adeò sunt obtuso, & crasso iudicio, vt puerorum instar, facilè suscipiant Christianam fidem, facilè relinquunt susceptam. Quid enim hominis intersit, Christi legem profiteri & seruare, haud satis capiunt. Hoc tam illis ex hac mentis hebetudine consecutum est bonû, quod cum superioribus annis ex mahumetana impietate quidam, cuius ignoratur nomen, multò maximam Cafrariæ partem foedissimis pseudoprophetæ erroribus imbuerit, præter circumcisionem, quam, vt
supra

76 VITAE GONZALI SYLVERIAE,
suprà memoravi, solùm retinent Botonghe, nullum
prorsus aliud nefandæ superstitionis vestigium in
hisce hominibus relictum sit; vt ad Christiana sacra
fufcipienda, hac etiam ex parte minùs sint impediti.
Cum tanta animi tarditate concordant gentis mo-
res. Hi planè ferini sunt, nec vlla culti disciplina. Ni-
hil nisi cōmodi sui causa faciunt. Deberi sibi, ac sua
esse credunt omnia, quæ dono accipiunt: vnde nulla
apud ipsos beneficiorù memoria. Si quem ex ijs in-
signi aliquo beneficio mane afficias, & leue tibi ab
eo exhiberi officium vespere desideres, nisi pretiũ
soluas, non obtinebis. Iustitiæ, cuius tantus est splē-
dor, vt latere non possit, ne nomen quidē agnoscūt.
Id sibi licere putant, quod libet. Sua cuiq; voluntas
agendi lex est. Nec timore Numinis, nec amore vir-
tutis à scelere manus abstinent. Furta, cædes, adul-
teria, & quidquid grauius est, cum nihil ab ijs, quos
lædunt, sibi timent, facillimè perpetrant. Filij à pa-
rentibus ne leuiter quidē increpiti, quātumuis ipsis
non solùm scientibus, sed etiam spectantibus delin-
quant. Quare illa omnium domina ac regina ratio,
vix maius in his, quā in bestiis, à quibus omnino ab-
est, exercet imperiũ. Veruntamē Lusitani sunt pru-
dentia & iudicio præstātes, atq; in illis Casfrariæ re-
gionibus diu multumq; versati, quibus gentis natu-
ra, moresq; optimè noti, qui negant Cafres sic esse
naturā rudes, vt nequeant bonis moribus imbui, si
excolantur; illamq; peruersè viuendi, perq; omnia
scelera liberè vagandi rationem non ad ingenitam
eorum feritatem, sed ad inueteratam inter ipsos
per tot secula & ætates impunè agendi consuetudi-
nem, putant esse referendam. Compertum enim est,
eos ab incultis illis Aethiopiæ saltibus in Lusita-
niæ vrbes oppidaque abductos pollitioris vitæ vsu
mitesce-

mitescere, & humanis atque etiam vrbanis moribus
assuefieri.

*Tongem Sylueria defertur, & Regem re-
giosq; baptizat.*

CAP. V.

GONZALVS sub ipsas sanctioris hebdomadæ
ferias morbo, diuina ope vt dixi, superato,
postquam sacra morientis & resurgētis Christi my-
steria, concurrētibus ad Inambanis portum omni-
bus, qui circum erant, Lusitanis, Ecclesiastico ritu
celebrauit, mox Casrum humeris sublatus, Ton-
gem defertur. Vt autem ipsum, & eius socium
Andream Costam aduentare audisset Andreas
Fernandius, sicut erat, corpore admodum imbe-
cillo, & viribus penè consumptis, contineri non
potuit, quin procul ab vrbe obuiam procederet ve-
nientibus, & se infirmum infirmis coniungeret.
Gonzalus enim nondum erat viribus confirmatus,
& ipse Costa valetudine etiā vtebatur valde incom-
moda: vbi ad congressum venēre, vix dici potest,
quanto, inter præclara fraternæ caritatis & beneuo-
lentia signa vtrinq; exhibita, gaudio spiritus perfusi
sint. Non putauit Gonzalus sibi cunctandum. De via
fessus, nec satis consistens, Regem adit, datas ipsi à
Constantino Prorege literas affert, aduētus sui cau-
sam exponit. Hisce rebus maiorem in modum lætus
Rex, ita in primis literas accepit, vt se à Prorege sin-
gulariter honoratum, palam testificaretur. Mox
Reginam, principes filios, cæteramq; domus suæ
nobilitatem ad audiendum Gonzalum acciri iubet.
Adest frequens aulae regiae nobilitas. Adsunt & alij
Casres notæ inferioris, nobilibus permisti. Tum at-
tentis omnibus ac stupentibus de Christi fide dicere
Gonzalus

Gonzalus aggreditur, primaque ponit Christianae doctrinae fundamenta. Pauca eo die inculcata, reliqua in sequentes omissa, & pedetentim exposita, donec aptè omnes Christianis præceptionibus instructi, & coelesti lauacro idonei iudicati. Tum verò celebritate, ut locus ferebat, maxima, splendidoque rerum variarum apparatu, lustrali aqua simul aspersi Rex, Regina, Regij liberi, propinqui, nobiles permulti, & quotquot ferè in aula erant. Constantini nomen impositum Regi, in memoriam & magni Constantini Imperatoris, sub quo florere Christiana religio olim cœpit, & Constantini Brigantij tunc Indiæ Proregis, de ipso Tongensi Rege, deque eius ad Christi conuersione optimè meriti. Regina Catharina, Reginae soror Isabellæ nomen accepit. Illa à Catharina Ioannis Tertij Lusitanorum Regis coniuge, & Caroli Quinti Imperatoris sorore, hæc ab Isabella Odoardi Principis vxore, Iamij Brigantinorum ducis filia, atque eiusdem Proregis Constantini sorore. Regis filij & alij viri principes alijs quoque Lusitanorum principum nominibus honorati sunt. Septem hæc hebdomadas commoratus Gonzalus est, quo tempore tantum Christo adscripsit Aethiopum numerum, quantum studiosissimus quisque posset optare, sed non erit à loco alienum, quid ipse hac de re ad socios, qui in India erant, è Cafraria scripserit, ex quadam eius epistola proponere, sic enim post alia: Duplici ego de causa, carissimi fratres, hæc ad vos scribo: prima ut illud meminere, quod nemo vestrū ignorat, neq; ignorare potest, si Deo, eiusque obsequio iuxta sacrosanctæ obedientiæ præscriptum totos nos ac penitus traderemus, fore ut ille nobis vita & salus sit, omniaque ad vitam & salutem necessaria abundantissime suppe-

suppe-

suppeditet: altera est, vt intelligatis, cū morbo
 aliquo vel alio vitæ incommodo Dei causa praepe-
 dimur, tunc ipsum per se nostra gerere negotia &
 otiosam atq; inanem esse hominis operam, quando
 sine illa aliquid sibi diuina bonitas agendum assu-
 mit: quare sine vllam sanitatis passi iacturam, siue a-
 lijs inuoluti malis à proposito retardemur, ferenda
 nobis æquo animo omnis rerum vicissitudo est, ac
 tota nostri, nostrorumq; negotiorum cura in Deum
 iactanda; ipsiq; infinitæ semper agenda gratiæ,
 quod efficere solus velit, quæ nos ob animi nostri
 elationem & prauitatem corrumperemus potius,
 quàm efficeremus. In nobis ipsis obseruate, carissi-
 mi fratres, quod dico. Cū enim grauissimo omnes
 teneremur morbo, essemusq; ad omnia planè ine-
 pti, multò plus diuina præstitit bonitas, quàm viri-
 bus integris sperare, aut etiam cogitare nos ipsi po-
 teramus. Nihil igitur nostra ægritudo nobis, aut Ca-
 frum conuersioni incommodauit; quin potius ma-
 gnum attulit adiumentum, vt & virium nostrarum
 infirmitatem, & immensam Dei clementiam meliùs
 agnosceremus. Quod ad me attinet, in Monomota-
 pæ regnum, Duce numine, propediem proficiscar.
 Aiunt plurimum illic Dæmonē artibus suis & præ-
 stigijs valere, nec miseros tantum Cafres vanis su-
 perstitionibus irretitos dare in barathrū præcipites,
 sed ijs quoq; qui à vero Deo stant, insidias tendere,
 & miris in eos modis fauere. Ego cœlesti fretus au-
 xilio diaboli vim & dolos nihil timeo. Tantū opto,
 ita me Deus iuuet, ab eius diuina voluntate vt ne
 latum quidem vnguem vnquam discedam.

Hoc vt præstem, vestris mihi preci-
 bus obtinete.

(:)

Tongō

*Tongis Rege sacra vnda expiato, aliquot post dies
relictis socijs in Mozombicum Gon-
zalus reuertit.*

CAP. VI.

TONGENSIVM Rex Christi militiae feliciter
adscriptus, illud in primis sedulo curavit, ut
per literas Baptismi beneficium Proregi Constanti-
no, secundum Deum, referret acceptum. In Conim-
bricensis Collegij Societatis Iesu archivio litera-
rum exemplar repertum est, Lusitana lingua scri-
ptum, quod in Latinam bona fide conuersum hoc
loco ponam. Excellentissime Domine, nolim ad lit-
teras tuas responsum a me expectes aliud, quam
quod ab eo dari potest, qui a veri Dei cognitione,
atque ab amore Christi Iesu libertatis humanae as-
sertoris tot annos alienissimus fuit. O quantum toto
anteactae vitae tempore a recto veritatis tramite ab-
errabam, dum omni ope & opera conabar po-
pulos mihi subditos in officio continere, nec cura-
bam interim, ut aeterno Principi ac Regi regum Deo
debitam praestarem obedientiam. Non possum equidem
tuam in me benevolentiam, & caritatem non sum-
moperè mirari. Fame consumptus miserè peribam,
sed tu, Inclyte Constantine, actus in primis Rex, fir-
missimum religionis columen, meum mihi porre-
xistis panem, ad Christi, inquam, fidem, ad coeleste la-
uacrum, ad diuinas Christianorum epulas nihil ta-
le merentè, nihil tale cogitantem per ministros ve-
stros me inuitastis & perduxistis. Laudetur infinitè
Deus, qui lucis suae radijs mentem meam illustrat,
ut aperte videam, quam sublimis haec sit, quam me-
dia Chri-

dia Christi fide inter nos cōtrahimus, cognatio; quā-
tumq; mea interfit, cū potentissimo & maximo Lu-
sitaniæ Rege, atq; etiam tecū, qui pro illo rem Indicā
administras, Societatis iure esse ligatū. Quī enim e-
narrare valeam, quæ & quantæ ex hoc religionis
& amicitia vinculo mihi & regno meo proueniant
utilitates, siue temporalia bona spectentur, quæ fi-
nem habent, siue æterna, quæ sunt perpetuò duratu-
ra? Talibus enim socijs honor nobis tantus est, vt es-
se maior non possit; redditus, & vectigalia summo-
perè augmentur; stabilitur regnū, eiusque securi-
tas; & quod est longè optimum; magistros accipi-
mus, à quibus docemur, & quonam modo rectè nūc
viuere, & æternam postea consequi possumus fe-
licitatem. Quare, inuictissime Prorex, tibi ac Re-
gi tuo me regnūque meum libentissimè offero.
Quā verò ex animo hæc faciam, testis ipsa sit, cui
me sacramento obligauī, Christi religio. Illud te
multis ac supplicibus verbis oro atque obtestor, vt
qui nobis per tuos salutis monstraisti viam, per eos-
dem, duce in primis Deo, quantum erit in te, iues,
ne ab ea vllis vitæ incommodis retardati, vel mini-
mū deflectamus. Vale. Gonzalus etsi diebus singulis
multos Tongenses per Baptismū Christo iungebat,
nec putabat difficile fore, vt si in eo regno diutiùs
persisteret, humani generis hostis ab eo fauente nu-
mine, penitus depelleretur; quia tamen maximi il-
lius Monomotapæ Imperatoris ad fidem conuersio
tam diu expetita, cuius potissimū de causa illud iter
erat susceptum, vehemēter ipsum vrgebat, re priùs
cum Deo communicata, statuit tandem relictis in
Tongensi regno socijs, qui tam feliciter inchoatam
ibi religionis opus prosequerentur, in Monomota-
pam proficisci. Regem igitur Constantinū adit, quid
F consilij

82 VITAE GONZALI SYLVÆRIÆ

consilij coeperit exponit; relictos socios, & nouum Christi gregem eius curæ ac fidei obnixè commendat, demum bona cum venia Inhambanem repetit. Multos in via Christianis præceptis priùs informatos, quatenus temporis ratio patiebatur, salutari aqua abluit; inter quos nonnulli Xequij, Betangarum reguli, fuere. Ad regna quoq; vicina ex itinere diuertit, ijsque Euangelij lucem intulit. Cum ijs verò quos Christo lucratus est, Regis alterius, Tongensi potentioris, filius fuit, quem Mozambicum secum duxit, vt solèni ibi pompa, & apparatu magnifico Christianis sacris initiaret. Rex autem ipse non solùm passus est ab se filium abduci, verum etiã Gonzali prædicatione in rem Christianam egregiè affectus, & se fidelium numero aggregari, & fidei nostræ leges suo in regno ab Euangelicis præconibus diuulgari percupiebat. Sed res in tempus aliud opportunè dilata. Ad Inhambanis igitur portum peruenit Gonzalus; inde Mozambicum contendit, vt nauigium & reliqua ad Moaomotapicam professionem necessaria compararet.

*Gonzali socij post maximos labores apud Tongenses exantlatos Mozambicum atq;
Indiam repetunt.*

CAP. VII.

FERNANDVS & Costa Gonzali socij, cum ob alias causas, tum ab eam maximè patris diuersionem ægerrimè tulere quod eius carere cogeretur cõspectu, quo adiutore ac socio nullas difficultates, quæ in hoc promulgandæ fidei ministerio solent esse plurimæ, & grauissimæ, nulla etiam incommoda pertimescerent. Sed illud
inpri-

in primis eorum animos sollicitabat, angebatque vehementer, quod parentem optimum, desertum à suis atque omni humano auxilio destitutum, per ignotas Casrum regiones, perque immensos animi & corporis labores in apertissima vitæ pericula ire permisissent. Cæterum à Gonzali discessu, sic ut erant moesti & anxij, ad fidei negotia conuertere sese; coeperuntque pro sua quisque facultate gentilicas superstitiones radicitus extirpare, hostiliter veneficia persequi, dæmonum fallacias & præstigias prodere, vnius veri Dei cognitionem animis inferere, immortales esse mentes hominum, & decreta post hanc vitam bonis præmia, malis supplicia, aliaque Christianæ religionis dogmata ad salutem necessaria palam facere. Mirum, quantum laboris & molestiæ in hac vinea colenda Andreas Feruandius potissimum exorbuerit. Haud erat difficile, barbaris Casribus persuadere, Christi ut legem acciperent; id quidem nullo ferè negotio faciebant: sed eniti, ut semel acceptam ritè serua-
rent, neve suos cum illa miscerent errores, id erat egregio patri nò modò difficile, verum etiã valdè periculosum. Nam cū ad veneficia, incantationes, sortilegia, supersticiosos iurãdi modos, atque ad alia flagitia ex pristina consuetudine redirent, ob idque à Fernandio reprehenderentur, præcipiti insania furentes sic in ipsum facto agmine irruebant, ut parũ sæpè abfuerit, quin sagittis confossus interierit. Duo potissimum erant mala, quæ barbaris illis sic adherant, ut quam difficilimè ab ijs auelli possent. Vnũ ex Mahumetana & Gentilica turpitudine ortum, quo plures sibi quisque, cum quibus simul viueret, comparabat vxores: Alterum ex antiquata Iudæorum lege deriuatum & mordicus retentum, quo

frater vnus alterius fratris, absque liberis decedentis, coniugem matrimonio sibi copulabat. Cùm ergo Fernandius enixè contenderet, vt qui nomen Christo dederant, ab vtraque impietate penitus abstinerent, neve cum luce tenebras, cum Christo Belial coniungerent, eius monita & obiurgationes adedò iniquè ferebant, & perciti furore eiusdè oculis & collo frameas, manusq; frequèter intentârint, sublato etiam clamore, quo se inuicè hortabantur, vt reprehensorè suum vel ferro cæderent, vel iniecto igne simul cum domicilio absumerent. Verumtamen tantus tamque præceps barbarorum furor vi diuina coërcitus innocentis vitæ pepercit quam truculenti Regis seuitia sanis irritata consilijs absque dubio eripuisset, nisi eius quoque conatus eadem vis diuina irritos fecisset. Sūt apud Cafres quidam, quos Sangas ipsi vel Sengos vocant; vulgò habentur sapientes: cumque cæteros nequitiâ superent, & veneficijs ac superstitionibus sint impensè dediti, eos tamen qui hisce maleficis artibus se dedunt, vt hominum generi valdè noxios hostiliter persequuntur. Quem verò esse veneficū declarant, quamuis ab eo crimine longè absit, is statim & veneficus creditur, & eo nomine punitur. Huius ergo maleficij insimul à Sangis apud Regem Fernandius est; idque duabus potissimùm rationibus & ab illis probatum, & à Rege creditum. Prima, quod id ætatis cùm esset (propter canitiem enim plusquam centesimum annum putabatur excedere,) tantam haberet animi & corporis firmitatem ac robur, vt vi & laborum tolerantia iuuenes superaret: altera, quòd librū manibus gestaret (id Breuiarium erat,) eiusq; folia percurreret ac legeret; nam cùm typici apud illos characteres non essent, nec vlla ratio similium librorum, quid

rum, quid liber ille, eiusq; volutatio aliud esse posset quã veneficium, non intelligebant, vulgata per barbaros fama, Fernandium esse veneficum prius fermè creditum, quàm dictum est. Quapropter non alij tantum, sed ipsi quoque Sangi valdè ipsam metuebant, vehementerque oderant, & quoad poterant eius conspectum vitabant. Cùm verò de extirpandis atque extinguendis veneficiis Rex aliquando cum Sangis egisset, de eorum consilio statuit, ut iisdem ipsi summa adhibita diligentia veneficos & veneficia tota vrbe quærerent, & tanto terrore populum liberarent. Illi comparata armatorum manu postquam alia lustrarunt loca, veniunt ad templum, ut si qua ibi veneficia sint vno & eodem cū reliquis inclusa vase deferant ad Regem. Rei pater conscius ad ianuam exit, ingredi volentes aditu intrepidè arcet, acerbè increpat, vas de manibus eripit, in terrã deiicit, pedibus cõcalcat. Tanta hominis libertate attoniti barbari, cõtinent manus, nec mali quidquam inferre audent. Erant inter Sangas duo, Regis frater vnus, Regina alter; patris isti factum considerantes non nihil conquesti sunt, additis etiam de futura vñdicta minis. Dicebant enim grauissimã Regi iniuriam fuisse à patre illatam, quæ nisi eiusdè morte non posset debitè expiari. Ille eadem, qua Sangis restitit constantia, his quoq; respondet, paratissimũ esse se ad oppetendã pro veritatis assertione ac defensione mortem, nec posse quidquam sibi felicius contingere, quàm vt pro sempiterna Regis atq; omnium Tongensium vita temporalem ipse vitã amittat; deniq; nulla profus rerũ difficultate, aut mortis metu, suo se officio defuturũ. Ea est horũ barbarorum fatuitas, vt credant Regem suum pro arbitrato cogere in sublime nubes, statis temporibus pluuiam

86 VITAE GONZALI SYLVERIAE
segetibus dispensare, dominari ventis ac tempesta-
tibus, mutare posse tempora, rerum vicissitudines
& varietates efficere. Ex tā stulta persuasione illud
oritur, vt cū alioquin vilius ipsum, quā bouē, aut
equum pendant, hac tamen ex parte miro colant
obsequio & obseruantia. Si quando aliquos terrere
velit, nihil illis minari potest terribilius, quā si dicat
effecturum se, ne suspensæ in coelo nubes soluantur
in pluias, desitque satis necessarius liquor. Rex Tô-
gensis etiam post Baptismum gentilico more hanc
fictam & inanem sibi vsurpabat potestatem, nec
tumidam mentem monitus deponebat. Pati id diu-
tius Fernandus non potuit: itaque oblata aliquan-
do opportunitate, frequentissima aula in Regem
inuehitur. Quid, inquit, tam superbè, ac tam impiè
tibi, Rex arrogas, quod tuum non est? An nescis po-
tentia esse diuinæ, non infirmitatis humanæ, præce-
pta ventis nubibusq; imponere? vbi nam tibi coeli
claves vt illud pro libito aperias & claudas? Age ve-
rò quando te pluiæ iactas auctorem profer in hac
hominū frequentia vel id tantum, quod non est co-
gnitu difficile, qua nā ex materia nubes constet, cur
in sublimè tendant, qua vi huc & illuc agantur,
quòd aliquando in aërem, nonnunquā in aquam dis-
soluantur? Si isthæc, quæ minima sunt, & Philoso-
phis non ignota, tu ipse ignoras, quid nubium, quid
pluiarum, quid tempestatum tibi imperium impu-
denter iuxta & ineptè vsurpas? Agnosce comunè
rerū conditorem, cui in baptismo fidem tuam iure-
iurando adstrinxisti. Vnus hic est omnium Dominus;
cuius ditione ac numine geruntur omnia; qui hu-
manis rebus non solū vniuersis, verum etiam singu-
ris cōsultat, qui cursus astrorum, mutationes tēporū,
& rerum vicissitudines, ordinesque conseruat, qui
homi-

hominum commoda vitasque tuetur. Hic est qui vapores è terra in sublime tollit, cogitq; in nubes, quique de thesauris suis profert ventos, quibus eadem nubes huc illuc impulsæ, perque varias cœli stationes dissipatæ, atque in humorem resolutæ terram augent imbribus, non vno decidentibus impetu, sed guttatim defluentibus, Nāquid niuis aut grandinis officinas aliquādo intrasti? Tu ne ille, qui tonitrus, qui fulgura, qui fulmina fabricas? Effice nunc si potes, vt aër repenti cogatur in nubē, & hæc in aquā resoluta arentem humectet terram. Si nulla tibi ad hæc potestas, quid te pluuiarum mentiris patrem, ac miserum populum fallaciter deludis? Id saltē vel semel effice, & tuam prædicabimus potestatem, ne iacentes campi, quos cernimus, matutino madescant rore. Quòd si ne hoc quidem potes efficere, agnosce eum, cuius à nutu pendent omnia, supera, infima, media; quiq; arbitrio suo cuncta dispensat. Homunculū te fatere vnum de multis, qui non minùs quàm reliqui miseris premeris, curis fatigaris, ærumnis cōsumeris. Venerare Deū, qui te ac totū genus hominū benignè vouet & sustentat. His dictis patefacta fraus, destructaq; impia Regis de se & apud suos existimatio, rationis enim vi coactus non dubitauit corā fateri, nullam sibi in pluuias atq; in id genus rerum esse potestatem. Magna Castres, qui aderant, tam apertæ confessionis tenuit admiratio, statimq; rei fama ab aula & vrbe egressa absentium quoq; aures cōpleuit. Sed erat de cunctis nemo qui & Andreæ orationem, & extortam Regis cōfessionē eiusdē Andreæ beneficijs nō adscriberet. Aiebāt maximū esse Sengum, cuius potētia Sengorū nullus, ne oēs quidē simul possent resistere. Rex inter oēs cum benè grandem sibi honoris & auctoritatis partem

§§ VITAE GONZALI SYLVERIAE
ademptam crederet, non occultum modò in patrem
odium fouere animo coepit, sed externis etiam si-
gnis apertè illud declarauit. Ex eo enim tempore
nec facilem volebat esse Fernandio aditum ad se,
nec docilem præbebat aurem diuina præcepta in-
culcanti, nec à gentilicijis superstitionibus, quamuis
seuerè monitus, abstinebat. Regem cæteri imitati,
angue peius patrem oderant. Vnde factum, vt to-
to biênio, quo illic fuit, incredibiles passus sit cala-
mitates. Nam post Gonzali discessum, cum Andreas
Costa multis & grauibus oppressus morbis, nec vl-
lum ijs locis haberet vitæ remedium, nec operam
suam laboranti Fernandio posset impendere, eo in-
ibi relicto Mozambicum petijt, gratia sanitatis. Fer-
nadius ergo omnia extrema apud Cafres expertus,
tantum mortuus non est. Nullus illi erat, cum quo, aut
leuamèti causâ tantisper colloqui, aut sua consilia
posset communicare. Multos sæpe dies nihil profus
eдебat, quod ad vitam conseruandam videretur
fatis; nec habebat pecuniã, quã cibos emeret, neque
eos poterat precariò parare, cum nullum beneficẽ-
tiæ aut misericordiæ apud immanem illam gentem
vestigiũ sit. Ne penitus fame periret, coactus est te-
nuem illam supellectilẽ, quæ sacris templi vsibus
erat dicata, alimèto permutare; ijs exceptis, quæ pro-
fana fieri sine scelere non poterant. Adhæc lenta
quadã consumebatur febris, quæ intimis infixæ me-
dullis ad tantum languorem corpus traxerat, vt nec
membris vti, nec sensibus posset. Mors itaq; illi per-
petuò ante oculos obuersabatur, quæ nihil putabat
sibi posse iucundius contingere, cum summo arde-
ret desiderio vitã in tanta rerum difficultate & ino-
pia propter Deum amittendi. Hæc vna cogita-
tio non nihil eius animum tangebatur, ne fortè intum-
matum

matū corpus putredine sua aëre inficeret, & aliquo-
rū sanitati incōmodaret. Certò sciebat sepulcro ca-
yiturum si illic moreretur. Nam cū Cafres à tan-
gendis demortuorum cadaveribus adeò superstiti-
osè adhorreant, vt vix parentes, nec nisi admodum
secretò, filios sepeliant, dubitare non poterat, quin
mansurus esset insepultus, nisi adhuc viuens ali-
quod sibi quæreret sepulturæ remedium. Ne igitur
iis mortuus noceret, quorum salutem tantoperè
viuens procurârat, hanc parandi sibi sepulcri iniit
rationem. Lignea erat domi arca, qua pro lecto
vtebatur: huius à tergo fossam excauat, excipien-
do cadaveri idoneam, vt dum Cafres, quorum est
nimia rapacitas & cupido, post eius mortem ingres-
si domum ad ea deripienda quæ crederent in arca
esse, in aduersam partem operculum leuant, su-
pra impositum cadaver suo pte pondere in fossam
decideret, ac per eum modum sepultum maneret.
Hoc erat Fernandi hisce de rebus consilium. Statu-
erat enim non prius ab illis barbaris erudiendis
desistere, quàm eum vires vitaque deficerent. Sed
illa hominem cura vehementissimè vrgebat, quòd
cū vulgò veneficus haberetur, nec ea opi-
nio à Cafrum animis vlllo modo auelli posset, nul-
lum ex suis maximis laboribus sperabat fructum
se consecuturum. Præterea Rex, quoniam paulò an-
tè propter arrogatam sibi in pluias potestatem a-
cerbè fuerat à patre obiurgatus, & propter conti-
nuas obtrektorum calumnias ita iam illum a-
uersabatur, vt miserit, qui verbis suis nuntiaret,
si vel momento temporis in Tongensi regno velles
consistere, sciret sibi omnino vetitum, tam Christi
legem vlli hominum prædicare, quàm patrios Ton-
gensium ritus, & vsurpatas per tot secula tantaque

90 VITAE GONZALI SYLVERIAE
omnium approbatione cultas caeremonias vllō
modo reprehendere. Quamobrem tali pater man-
dato accepto, adit Regem, liberè affirmat, in eas
se regiones non ideo venisse, vt ebur, aut alias, quæ
inde auehi solent, merces in Indiam vel Europam
exportaret; neque esse se ex eo negotiatorum ge-
nere: mercaturam exercere multò nobiliorem,
causamque aduentus sui, quod iam Rex ipse debe-
at satis agnoscere, non aliam esse quàm salutem a-
nimarum, ac proinde iccirco illuc cum sociis ve-
nisse, vt viam vitæ errantibus monstraret, vt spar-
sa Euangelij luce infidelitatis tenebras discuteret,
vt ipsos diuinis imbueret præceptis, & in Christi
ouile adduceret. His verò si operibus sibi interdi-
catur, nihil esse, quod eo in regno vltra perma-
neat; multoque esse satius, vt quod sibi vitæ reli-
quum est, apud veteres Dei cultores, quàm apud
impios desertores transigat. Velle igitur in Indi-
am, vnde venerat reuerti, ibi se, dum vita erit, non
cessaturum summis Deum precibus obsecrare, vt
miseri cordibus oculis Tongense solum benignè
despiciat, nec sinat sementem fidei, faustis in illud
initiis iactum, luctuoso sine perire. Post hæc à Re-
ge Fernandus discedens, in Indiam profectus est;
in quam propior mortuo, quàm viuo peruenit; sta-
timque tum ipse per se, tum per alios internunti-
os, & cum Indico Prorege, & cum Rege Sebastia-
no de Castrum remedio sedulò tractauit. Ex quo
tandem effectum, vt anno salutis humanæ M. D.
LXIX. non exigua ad illas partes classis mitteretur,
in qua Euangelici erant ex Societate Iesu prædica-
tores, qui vel sopitam fidem suscitarent, vel
expulsam restitu-
erent.

Gonzalus

Gonzalus è Mozambico in fluuium Mafutum, inde per Quilimanem & Loabum in Senam oppidum venit.

CAP. VIII.

INterim Gonzalus paratis in Mozambico aliquot ad Monomotapæ Regem muneribus, vltra illaque à Prorege in India acceperat, & rebus cæteris ad profectionem necessariis, quæ omnia Pantaleo Sala arcis Sofalæ præfectus munificè & liberaliter illi donauit, quarto decimo calendas Septembris, anno à partu Virginis quingentesimo sexagesimo supra millesimum, cum sex Lusitanis. Francisco Borchiaro, Francisco Costa, Alvaro Prima, Antonio Diazio, qui interpretem agebat, & aliis duobus, quorum ignota mihi nomina, Myoparonem conscendit, illamquæ Africæ oram legens, bonam eius partem secunda nauigatione transcurrit. Antequam ad fluminis Mafuti ostium veniretur, tam foeda repente tempestas coorta est, vt dubium non fuerit, quin naue & nautis vndarum impetu absorptis imponendus esset nauigationi finis, nisi Gonzali preces obtitissent. Protinus enim editiorem ascendit Myoparonis locum, ibique sublatis in coelū cū clamore manibus, Domine, inquit, saluā nos, perimus. Ad hanc vocem venti confestim ponunt, euanescent nubes, inclarescit aër, compressis fluctibus sedatur mare. Nec multo post ipso S. Hieronymi festo die fluminis ostium superant, factaque descensione plicatilem in litore excitant aram, in qua ré diuinā Gonzalus facit. Tāta tūc erat in cœlo, vt memorāt Solis vis, tā vehemens

92 VITAE GONZALI SYLVERIAE
mens in Sole ardor, ut & Lusitani terræ calorem
ferre calceati non possent, & Gonzalo inter sacri-
ficandum toto ex capite pustulæ eruperint, quas ta-
men ipse naturæ reliquit curandas, cum medica-
menta non deessent. Tertio post die ad annum
Quilimanem; ex Cuama profluentem, vela faciunt,
eoque haud facili cursu vehuntur. Est in interiori
Aethiopia latè patens lacus, trecenta longus milli-
aria. Tres ab eo exeunt celeberrimi totius Africae
fluvij, Nilus, Zaires, Cuama. Nilus in mare inter-
num, Cuama aduerso cursu septem & octo ostiis in
externum influit. Ex his ostiis duo cæteris grandio-
ra, alterum, cui Loabus nomen, ad australem plagã
gradus septem cum dimidio ab æquatore distat: ab
Euronoto versus aquilonem excurrit, & ingentem
aquarum copiam immittit in mare. Alterum Qui-
limanes est, de quo loquimur. Hoc magis in Se-
ptentrionem flectit, primumque à Mozambico in
Europam nauigantibus occurrit. Cedit Loabo aqua-
rum multitudine, à quo triginta leucis disiungitur;
nec potest, nisi sex tantum anni mensibus nauiga-
ri. In ista duo vario flexu ac reflexu cætera influunt
refluuntque Cuamæ brachia. Totum ferè terrenum
quod hoc flumine alluitur, campestre est. Gens lo-
cis variis non nihil diuersa, magna ex parte defor-
mis visu, & cultu horrida; Nonnulli rubram cre-
tam, ficulneo quodam oleo, & aliis ingratis me-
dicamentis coagmentatam, incrustant capiti, lima-
dentes expoliunt; labrumque inferius perforant,
æreoque aut stanneo frusto foramen opplēt. Quo-
ad religionem & mores, magis sunt belluis, quàm
hominibus similes. Nullum agnoscunt numen, nul-
la inter ipsos iustitia, nulla fides, nullum flagitiis
supplicium: nulla ferè virtus ex iis, quæ in generis
humanæ

humanæ Societate cernuntur. Pudori enim probi-
 tati, integritati, bonis artibus nullus est locus,
 suis tantum student commodis; & si quid esse putat
 è re sua, id nisi aliter possint, per vim & insidias
 sibi vindicant. Denique vna tantum corporis figu-
 ra differre à bestiis videntur; adeò rationis lumen
 deprauati mores extinguunt. Sunt in Quilimane
 flumine animalium genera complura, hisce nostris
 locis ignota. In his Hipopotamus ab Indico valde
 diuersus: foedum animal, & nimium deforme:
 caput illi figura asturconi simile, magnitudine tam
 enormi, vt aperto ore iustæ hominæ staturæ vtram-
 que inter malam stare rectus possit: media in frō-
 te stellam habet: cauda eidem perexigua, & quæ vix
 cauda sit: crura breuissima; breuissimi item pedes,
 & in stellam desinentes; parte quippe extrema an-
 ferinis similes, ad natandum aptis: dies agit in aqua,
 noctes in terra: communis illi cibus herba est: hæc
 per campos, & prata noctu quærens hinnitibus
 implet auras: cum satur ad flumen regreditur, tan-
 ta fertur vi & celeritate, vt oppositas etiam ar-
 bores perrumpat, ac secum rapiat. Crocodilum e-
 tiam hic annis gignit, non illi absimilem, quem
 Nilus habet. Præter pleraque eorum, quæ de Nili-
 aco scribuntur, hæc in isto amplius obseruata: cru-
 stis tegitur grandibus ac duris, vt singulæ singulos
 veluti æneos thoraces efficiant: nullum adhuc il-
 lis in locis repertum est venenum eius epate effica-
 cius: ceruorum frequenter ac bubalorum victitat
 carnibus: per insidias hæc animalia capit, dum ma-
 li ignara: potus causa, ad fluuium contendunt hæc
 verò capiendi ratio illi est: latet sub aqua occulto
 in loco ripæ vicino: cum ceruus aut bubalus ac-
 cedit, osque admouet liquori, magno impetu ir-
 ruit

64 VITAE GONZALI SYLVERIAE
ruit, tenaciter apprehendit, in fluvium trahit, inibi
comedit. Paulò antequam Franciscus Barretus in
Monomotapam missus, ad ea loca veniret, res acci-
dit hoc in genere mirabilis. Insequebatur leo fugi-
entem bubalum, hic vt erat ex cursu defessus, reli-
cto à tergo leone, ad fluminis ripam bibiturus ac-
cedit: cùm bibere incipit, ecce tibi ex insidiis ir-
ruens Crocodilus, apprehenso bubali rostro, tra-
here illum in profluentem conatur: resistit con-
stanter bubalus, pedibus terra nixus: magna vtrin-
que certatur vi; sed dum implicatae bestiae pugnam
producunt, ista trahendo, illa resistendo, aduenit
leo bubali odore pellectus, eiusque in armum vn-
gues iniiciens, vtramque inter se colligatam bel-
luam tantò impetu extrahit, & in terram proiicit,
vt ex iactu rupta & aperta crocodilo alius sit. Ena-
nigato igitur Quilimane, Giloam, regiam urbem,
ventum est. Ibi Gonzalus cum sociis è Myoparone
egressus ad Mingoaxanem Regem, vno tantum
nomine Mahumetanum, cætera Ethnicum, sed Lu-
sitanorum amicum, tãtis per diuertit. Hospites Rex
qua potuit benignitate, & liberalitate excepit. De
re Christiana cum eo Gonzalus sermones contulit
quos libenter audiuit, significans fore sibi gratissi-
mum, coelestis doctrinae apud se, atque in suo re-
gno habere seminatores; concessa etiam amplissi-
ma Euangelij promulgandi facultate. Cùm Gonza-
lus ad Monomotapæ Regem properaret, atque illú
in primis cuperet Christo adiungere, quòd in aliis
postea Regibus ad religionem conuertendis nihil
ferè esset negotij, nec diutius cùm Mingoaxame fu-
it, nec vsus est prædicandæ fidei potestate. Relicto
igitur cum bona venia Rege, ad Loabum, triginta à
Sofala distantem leucis, se confert. Atque hîc no-
ua rur-

ūa rursū exoritur tempeſtas, cuius cauſa tutum
 in ſinum, cui Lindes nomen, ſeſe Myoparo recipit.
 Tredecim ibi conſumpti dies, quoad ſedata tempe-
 ſtas nauigandi fecit poteſtatem. Per id tempus e-
 undem in locum delatus ab Mozambico Pangai-
 us, Myoparonem aliquantulum comitatur, ſed non
 ita poſt ab eo recedens, procellæ impetu abreptus,
 fluctibus obruitur: ipſe autem Myoparo ſaluis re-
 bus recta in Cuamam contendit. Ad ipſum fluminis
 aditum propitiato prius per ſacrificium numine,
 his Gonzalus verbis Luſitanos alloquitur: Quan-
 doquidem, Deo duce, Monomotapæ fines ingredi-
 mur, velim ſocij, in mentem pauliſper reuocetis,
 quamobrem India relicta, ad has Barbarorum Aethi-
 opum regiones per tot incommoda & vitæ peri-
 cula delati ſimus. Non ignoratis, quanti hoc no-
 ſtrum negotium momenti ſit; neq; .n. aurū, aut ar-
 gentū, aut pretioſos lapides, aut quæ hiſce rebus ſiue
 ſuperiora, ſiue inferiora in hoc genere ſunt, quæri-
 mus. Merces iſtæ fallaces ſunt & fucosa: mercaturā
 facimus longè ſublimiorem, nec lucrari nobis ſed
 Deo volumus: eius enim nos cauſa Goā eduxit, eius
 benignitas ex tot ac tantis morborum ac tempeſta-
 tum diſcriminibus ereptos hunc in locum adduxit,
 eius clemētia legationem iſtam ad optatum exitum
 perducet. Vt ergo poſtrema primis reſpondeant,
 maiori quā antea contentione orandus nobis
 eſt, vt præſenti auxilio conatus noſtros corrobore-
 ret, ne irriti & inanes ſint. Mihi certè precati-
 oni impenſiſ incubere animus eſt. Aequi boni-
 que conſulite, ſi ob hanc cauſam reliquo nauig-
 ationis tempore, à conſpectu veſtro conſue-
 tudineque ſemouear, & cum ſummo illo Re-
 ge, cuius in manu Regum cæterorum corda ſunt,
 de

96 VITAE GONZALI SYLVERIAE
de Monomotapæ Regis regnique salute secretius
agam. His dictis, in parte Myoparonis puppi vici-
niore velum sibi iussit prætendi, ibi octo integros
dies inclusus ab omni humano consortio penitus
abstinuit. Toto hoc tempore nihil aliud nisi hau-
stum aquæ, & tantum ciceris tosti, quantum capi
pugno potest, semel duntaxat in die degustabat.
Ad preces, quas mente & voce interdum noctuque
assiduè fundebat, lectionem addebat rerum earum
quas heroici homines, adiutore Deo, strenuè pa-
trârunt, ut ipsorum exemplo, ad subeundas forti
& alacri animo susceptæ provinciæ difficultates
se excitarer. Octavo die ventum est in conspe-
ctum Senæ, oppidi eo terrarum loco celebris, ubi
futura erat nauigationis meta. Monitus ea de re Gõ-
zalus, antequam è cubiculo exiret, genua continuò
flectit, oculosque ac mentem in cœlum attollens,
ita sibi propitium precatur numen, ac si atrox &
periculosum prælium sit initurus: à sociis etiam
petit, ut & orationem Dominicam, atque Angeli-
cam salutationem singuli recitent, & Deiparam
Virginem, quam possunt ardentè, obtestentur, ut
Monomotapæ Regis, ac totius Cafrariæ patrocini-
um dignetur suscipere; se quidem ad eò non solum
intrepidè, verum etiam hilarè negotium aggredi,
nihil ut omnino periculi timeat; quin potius iam-
iam in illo esse omnibus votis percupiat. Scilicet
Gonzali animus hic erat; nullis vnquam frangeba-
tur laboribus, nullis succumbebat difficultatibus;
mediis in periculis sic perstabat impavidus & con-
stans, ut maiora semper expectare optareque di-
scrimina videretur. Ex quo factum, ut ab insigni
quodam & magnæ auctoritatis viro aptè & verè di-
ctum

ctum

ctum sit, Gonzalum esse sanctum, Gladio & Clypeo apprimè munitum, & ad omne certamen pròptum; quo apopthegmate, ex vulgari Lusitanorum loquendi vsu significare voluit, summam hominis esse virtutem & constantiam, cùm à rebus iis quæ ad diuinum honorem, aut hominum salutem pertinerent, vel aggrediendis vel perficiendis nullo prorsus mortis metu deterreretur. Antonium Quadrium maximi virum iudicii, cuitum in Lusitania, tum in India intima semper cum Gonzalo familiaritas fuit, vt hanc eius magnanimitatem declararet, dixisse ferunt, eiusmodi Gonzalum esse, vt si quis suo illo tempore delegi deberet, quem Anti-Christo aduersarium Deus apponeret, neminè sibi eodem Gonzalo aptiorem videri.

Quid Senæ egerit, dum ibi fuit.

CAP. IX.

MARITIMO itinere confecto Gózalus cum sociis Senā ingreditur. Oppidum est, vt dixi, illis in locis celebre & frequens: magna ex parte ingentè latet intra sylvam: ædificia habet ex culmo fluius ibi passus circiter mille & quingentos latus est: nauigari vltèrius versus ortum potest, maioribus nauigiis, tempore etiam æstiuo ad ducenta ferè milliaria: eius aqua gustui suavis, sed insalubris. Vbi Gonzalus pedem in terra posuit, ipsum statim Regem ducentas ab Sena leucas in vrbe regia distantem per destinatum nuntium de suo aduentu certiores fecit. Misit item ad vicum nomine Tetem, qui habitantem ibi Gomecium Coellium Lusitanum, Monomotapæ Regi carum, & Castrum

G

lingua

lingua peritum, suis verbis salutaret, peteretque ad se venire ne grauaretur: quod Gomeſius libentiſſimè præſtitit. Interim dum Pater reſponſum expectat, quatuor circiter tranſcurſi meſes, quos procurandæ animarum ſaluti magna caritate impendit. Erant ex Luſitanis aliquot, qui domicilium Senæ fixerant: erant alij ex India, qui luſtrali aqua non ita pridem fuerant abluti. Vtrumque genus neceſſaria deſtitutum doctrina vix ab Ethnicis viuendi ratione differebat. Hos igitur ſalutaribus inſtituit præceptis, à ſcleribus abſtraxit, à pellicatu ad legitimas nuptias traduxit, confeſſionis Sacramento expiauit, diuino pabulo refecit: ex Luſitanorum quoque mancipiis ad quingenta ferè capita ſacro Baptiſmate abſterſit: præterea Inhamioris Regulum, tribus à Sena milliaribus remotum aliquoties adiit, eique atq; eius familiæ ita religionis noſtræ myſteria expoſuit, vt ſtatim Rex ipſe, Regina, & octo virialq; liberi Baptiſmum ſuſcipere peroptârint: plurimis tamen de cauſis rem Gonzalus diſtulit: ea potiſſima fuit, quod neminè ſecũ haberet è Societate, quem loco ſuo relinqueret, vt eos qui Chriſto eſſent adiuncti, & Chriſtianis præceptionibus melius imbueret, & in ſuſcepta fide conſeruaret. Illud etiam cauſæ acceſſit, quod iure optimo timere poterat, ne Monomotapæ Rex minus æquè ferret ſuum ſibi beneficiarium anteponi, illique priùs quàm ſibi Chriſtiana ſacra impertiri. Laudato igitur Reguli conſilio, ipſum conſolatus eſt, & ſeriò hortatus, vt ab propoſito ne diſcederet; vbi Monomotapæ Imperator ſacra vnda eſſet luſtratus, tum verò luſtrari ſe opportunè poſſe; daret inſuper operam, vt ſubditis ſuis cognitam à ſe veritatis viam demonſtraret. Præterea deſtinatis Gõ-

zalus

zalus horis in locum secedebat ab hominum fre-
 quentia remotum; ibi sub arboris vmbra confidēs,
 longos cum Deo trahebat sermones. Visus etiam
 nonnunquam est pomum colore quidem aureum
 & pulchrum aspectu, sed gustui peracerbum, & o-
 dore retrum, quadam ex arbore decerpere, tanto-
 que voluptatis sensu se illo cibare, ac si nihil edere
 posset iucundius. Quin etiam rogatus, quī posset
 rem tam acerbam ore contingere, respondit, si ra-
 tio saporis habeatur, nullum inter illud pomum &
 Olyssipponense persicum apud se discrimen esse: in
 suauius quippe & amaris cibus ita gustatus sensum
 castigarat, vt discernere sapes non posset. Inter
 hac legatus aduenit à Rege Monomotapæ missus,
 qui Gonzalum illuc perducatur. Ille accepto nuntio
 aram lapideam, calicem, & reliquum Missæ para-
 tum in sarcinam colligens, humerisque imponens,
 asperum ac difficile iter, sexcenta continens passu-
 um millia, ingressus pedibus est. Multa in eo itinere
 flumina sunt, vado quædam, alia nando transiri o-
 portebat: in transitu magna erat Gonzalo cura, ne
 sarcina madefieret: cum igitur amnem traiebat
 vado, vel sublata manibus, vel si aqua collum per-
 tingeret, impositam capiti portabat: cum verò
 propter fluminis altitudinem nare opus erat, tum
 quidem vase fictili, ad eum vsu comparato, sarcinam
 recipiebat, idque verso in altum orificio, ne
 ingredi aqua posset, à Cafribus adiutus, in alteram
 partem nando traducebat. Nonnullis annibus su-
 peratis ad vicum Terem, vbi Coellium diximus ha-
 bitare, peruenit. Aliquot tibi dies commoratus, re-
 diuina aliisq; religionis mysteriis peractis, Lusita-
 nos incolas recreauit, & Fumū cū filia Christiano
 gregi adiūxit. Fumi veluti oppidorū gubernatores
 sunt;

sūt; locū habent à Rege secundū; magna proinde eorum est apud eos gentes dignitas & auctoritas. Nemo qui alio ex loco veniat, potest vllō cum Fumo per se loqui: suum prius negotium alteri exponit: is deinde alteri, postque alios atque alios, ad Fumum tandem res peruenit: eius in conspectu nemo aliter est, quā curuatis innixus poplitibus venerantis more. Solus ipse sedet: tripodis figuram sella refert, Quite dicitur: si quis ipsum coram alloqui debeat, magno prius cum strepitu palmas quatit, & alias generis eiusdem caeremonias prae-mittat opus est. Fumi dignitas apud hos barbaros non parum honoris, sed vtilitatis nihil omnino habet: non hæreditate, sed electione acquiritur: vix vllus est qui non inuitus eligatur; non enim, qui virtute aut prudentia, sed qui opibus præstat, is plerumque eligitur, qui vbi res suas consumpsit, nec in aliorum vsus conferre quidquam amplius potest, tum demum ab iis contemptus de gradu deicitur. Egressus ex hoc loco Gonzalus, quod erat viæ reliquum, confirmato ac renouato animo suscepit. Cafres, qui erant in comitatu, consumptis paulò post cibis, quos parauerant, premi fame cœpère. Id vbi à Gonzalo cognitum, quæcunque ad alendū se asportabat, benignè illis, & liberaliter distribuit; iangamis ipse (pomi genus est) immaturis & acerbis victitabat; eas tamen saporis aiebat esse iucundissimi. Nec verò negata in ea re à sociis fide; sed res miraculo tributa. Compertum enim ab ipsis, iangamas illas, quas Pater manu tetigisset, quamuis alioquin & natura immites, gustuique insuaves, & maturitatem nondum essent consecutæ; ipso Gonzali tactu reddi suauissimas. Interea ventum ad oppidum, cui Mabate nomen. Cognito
hic

hic Gonzali aduentu, occurrunt turmatim oppidani rectis effusi, nouumque hospitem insolitis officiis exceptum, pro sua quisq; facultate hospitio inuitant. Gratiam multò officiis maiorem illis Gonzalus retulit. Paululum enim inibi commoratus, Baptismum omnibus & Christiana sacra impertit; discedensque prædixit, nunquam in eo oppido religionem Christi de futuram. Fidem euentus vaticinio fecit; posteri enim, quamquam necessariò destituti doctrinæ pabulo, in suscepta tamen à maioribus veritate hodieq; firmi perstant; cumq; aliquis illac Lusitanus transit, si quos habent infantes nõdum sacra perfusos vnda, certatim offerunt ablucendos. Continuato dein itinere perueniunt Bamburgam, vicus est parum à Monomotapa distans. Cafrè in eo Gonzalus reperit morti propinquum, quem vt vidit; Non sinamus, inquit, hominem hunc sine Baptismo decedere. Propiùs igitur accedens fidei mysteria breuiter ægro exponit, rogat, velitne saluari aqua lustrari, annuentem lustrat, Ludouici nomen indit. Manibus inde infirmo corpori impositis, quædam recitat ex Euangelio verba; quibus absolutis mox è lecto Cafer surgit, & in signum recuperatæ sanitatis cibum petit, corpusque reficit vtriusque sibi salutis diuino beneficio collatæ Gonzalo debitor. Post multo tandem variosque asperimi itineris labores sub natiuitatis Christi peruigilium Chetuchim, pagum Monomotapæ vrbi vicinum, cū sociis venit. Re diuina ter ibi ex ecclesiastico ritu, ipso natali Christi die celebrata, ad urbem contendit, eamque die postero, qui protomartyri Stephano sacer est, summa cum animi voluptate ingreditur.

(..)

G 3

Regis

*Regis Monomotapæ potentia, gubernandi ratio,
gentis mores, & huiusmodi
alia.*

CAP. X.

Monomotapa regiae urbis nomen est, ab ea in totam regionem derivatum, cuiusmodi in orbe multa; in Italia Neapolis; in Hispania Tole- tum: Carpentanorum, Legio: Valentia: & alia di- versis locis complura. De Monomotapæ regione ni- hil omnino veteres, aut geographi, aut historici scripsere. Ptolemæi enim tabulas ab oriente termi- navit Prasum promontorium, quod nunc Mozam- bicum est; ab occidente Hippodramus, quod alterum est promontorium, proximum illi Africæ monti, quem Lusitani inventores, ferram lioam, hoc est, montem Leanam vocauerunt; & quidem harum rerum periti illum esse credunt, quem Deorum rhedam, antiqui Græci dixerunt. Hæc, de qua nunc agimus, Aethiopia tribus clauditur lateribus. Primum à monte Leana, secundum oram maritimam ad bonæ spei promontorium excurrit. Inde secundum usque ad promontorium Prasum, seu Mozambicum. Ter- tium rursus à Prasum per interiores terræ partes ad Leanam usque protenditur. Ex quo planè manife- stum est, novam hanc Aethiopiam ad nullam per- tinere earum quatuor, de quibus in antiquis lite- rarum monumentis memoria reperitur. Namque ab illis omnibus longè differt: ab Asiatica in primis, quam Madianiticam terram sacra volumina appel- lant: deinde ab ea, quæ est supra Aegyptum, & Abassinos continet: tum ab interiori Aethiopia, quæ magna ex parte Zamzibar est: denique ab illa, quæ in interiori Libya Hesperij Aethiopes incolunt.

Qua-

Quatuor igitur Aethiopiis, veteri seculo à Græcis vel Latinis scriptoribus cognitis, addēda quinta est à Lusitanis inuenta; ad cuius Occidentem plagam regna sunt Congi, Angolæ, & alia ad Guineam pertinentia: ad Orientem vastissima hæc Monomotapæ regio, septingentis, vel, ut alij malunt, octingētis in orbem contenta leucis, longè latèque porrigitur. Eius Imperatori præter populos Mongazes, qui regibus carent, & Fumos habent rectores, multi alij circum populi ac reges beneficiario iure tributa pendunt. Pendebat etiam olim Sofalæ Rex, sed post Lusitanorum aduentum ab eo onere exemptus. Plurimum autem valet opibus & copiis, facilique delectu centum hominum millia ad pugnandum exponit. Habet in sui custodiam electa de gente triginta Castrum millia. Hi regiam circum urbem per vicus dispositi, & in omnem euentum prompti atque expediti. Mocomoëgi parent, id nomen officij est, alij Zonum vocant, quod sonat Regni portis præfectum, quasi ad regni aditus semper excubet, ne quid aduersi ingrediatur. Quo tempore Monomotapam Gonzalus subiit, penes Antonium Goiadam Lusitanum hominem, Regi carissimum, hoc munus erat. Vexilla, quibus est in exercitu usus, non ex serico, aut lino, vllove panni genere confecta & figuris depicta, ut apud nos hastilia, sunt summo in culmine affixas habentia diuersas animalium formas, opere cælato. Nam ut veteres Romani Aquilam, Carthaginienses Draconem, & aliæ olim nationes alias ferebant animantes; ita singuli Castrum duces propria habent cælati generis insignia, Elephantum hic, bouem ille, alius leonem, crocodilum alius; hisque ex signis & nominantur in bello, & inui-

cem distinguuntur. Vita militaris communis omnibus, & in primis grata. Ab infidiis & cæteris belli stratagematis valdè abhorrent. In congressibus campo vtuntur aperto, & primam plerumque lucem opperiantur. Hostium enim castra noctu aggredi, ignominiosum putant. Arma habent, non quibus corpora ab ictu tutentur, sed tantum quibus lædant hostes. Armorum verò quatuor illis genera, quibus non singuli singulis, sed singuli omnibus instructi, ad bellum procedunt; arcum in primis vnusquisque fert, & pharetram cum sagittis: deinde frameas & missilia quædam, quæ iaculari facile possit: tum accinctum ad femur gladium lignea inclusum vagina: postremò sudem egregiè dilatam, & ad feriendum peraccommodam, quam, cum decertat, vltimò expedit si opus est. Regio partim suo pte ingenio, partim habitantium inertia magna ex parte frugum parca. Atque inde fit, vt quamuis Cafres nihil ferè ad esum reputent inutile, omnique vesci immunditia sint assueti, ob comæatus tamen inopiam duos aut tres dies eodem in loco sub armis vix esse possint; sed alias subinde atque alias quærere sedes oporteat, in quibus aliquid habeant, quo ali queant. Quocunque verò accedunt, nihil omnino ibi, non terrestria & foeda animalcula, non herbas, non ipsa arborum folia relinquunt; hocusiarum more quidquid viride siue in planta, siue in solo reperiunt, summa aviditate vorant. Oblongo, & malè texto gossipio atque in modum crucis ad pectus conformato ita se tegunt, vt plerasque corporis partes relinquunt nudas. Vxores emunt, & quò quisque ditior, eò plures habet; iisque in agris colendis, cæterisque in rebus

rebus tanquam mancipijs vtuntur. Quæ circa igno-
 rationem numinis, animorum interitum, contem-
 ptum virtutum, aliaque generis eiusdem de Ton-
 gensibus diximus, ea omnia cum istis sunt commu-
 nia. Tantum nasci hominem & mori norūt, id quod
 vident, quem in finem nascatur, quò animus post
 mortem tendat, quibus in hac vita operibus debeat
 exerceri prorsus ignorant. Gallinam & arietem ha-
 bent inter esculenta; vtrumque animal inte-
 grum ac sine veru imponunt igni, & torrent,
 tostumque edunt, nulla parte detracta, sed cinere
 tantummodo excusso. Vinum bibunt expressum è
 milio, & alio legumine hîc ignoto. Nachenim vo-
 cant, figura & quantitate sinapis grano haud mul-
 tum absimile. Vix potest quidquam his Casribus cõ-
 cipi magis rude & incultum. Nullam per tot sæcu-
 la, neque ipsi per se artem inuenêre, neque ab alijs
 inuentam accepêre. Eadê semper apud illos indu-
 menta, ijdem cibi, & eodem modo parati; eadem
 construendi ex culmo tuguria, & casas ratio, ijdem
 denique mores atque eadem foeda & inueterata
 barbaries. Mirum in modum inuidi sunt. Si quis for-
 têt, quia maiorem vel in colenda terra, vel in
 pascendo grege adhibuit diligentiam, plus cæ-
 teris aut fructuum colligit, aut pecoris ha-
 bet, in summam aliorum incurrit inuidiam.
 Aiunt enim illud veneficio, non industriæ tribuen-
 dum. Aliquando meliore aliorum sorte adeo offen-
 duntur, vt conspiratione facta ipsos trucidant. Hoc
 verò vt faciant non aliud opus, nisi vt ipsis veniat
 in mentem. Vix de futuro cogitant, & à formicis fe-
 rè superantur, quæ in hyemem pabulum æstate pro-
 uident. Si quid isti habent, totum id statim consu-
 munt, & ipsi postea fame consumuntur. Boues ha-

G s

bent

bent & bubalos, sed ob inertiam otiosos esse sinunt. Cum annis superioribus Franciscus Barretus conductis Senam plaustris boues iussit imponi, ut aedificandae arci coementa importaret; cumque Lusitanorum alij bouum, bubalorumq; ministerio terram aratro proscinderent, adeo visa res Castribus noua, ut magnus eorum ad spectandum factus sit concursus, magnaq; ipsos tenuerit admiratio. Quin etiam obseruatum a nostris est, sic illud inuentum fuisse ab ijs barbaris exceptum, ut in conditis corporis gestibus, risu, cachinnis significarint re esse a communi hominum sensu alienam. Ipsi ferramento breui versant terram, moxq; in fossulas demittunt sementem, & rursus terram contegunt. Negant experti messem fore abundantiosem, si altius semina iaciantur. Hac illis ratio quod nimis aridum terrenum sit, & pluuiae in partibus ab ora maritima remotis adeo rarae ac modicae, ut alere augereque fruges nos sufficiant: rores contra serena nocte assidui & copiosi; qui tamen intimam in terram non penetrant, ideoquo suppeditare nequeunt alimentum primis segetum radicibus, si ab extrema soli superficie longe absint. Ut igitur coelesti humore semina nutriatur, eo loco sint oportet, quo penetrare roris liquor possit. Volucrum & ferarum ingens copia. Vix a nostris differunt quadrupedia. In volatilibus differentia non modica. Elephantum hic numero & magnitudine quosuis alios superant. Propter carnes & ebur multa eorum millia annis singulis in viarum angustijs intercepta a venatoribus occiduntur. Saltus ac syluae tigribus abundans & leonibus. Hi nulla re Indicis ab similes; illi veritate & velocitate cedunt Malacensis. Tota ferè regio auri & argenti feracissima est. Multo vtriusq; metalli maior propè Bocuttum & Mosapam

sapam copia. Hæc emporia sunt nō longè à Mazauo flumine, quorū illud quadraginta aut quinquaginta leucis à Tete vico, de quo suprà dixi, distitum est. In immensam vastitatem mons propè excurrit, nomine Fura, in quo ferunt veterem illam Sabæ reginam, quæ ad explorandam Salomonis sapientiam à finibus terræ Hierosolymam profecta est, camelos auro onerasse. Cōstat tam longè lateq; diffundi terrā, in qua aurifodinæ sunt, leucas amplius ducentas quinquaginta contineat longitudinis & vastissimum latitudinis spatium. Tanta autē naturæ vi illis in locis hoc metallum erumpit, vt fidem superet. Nā in ipsa terræ superficie plura auri frusta reperia, quorum quædam quatuor, alia plura, alia pauciora aureorū nummūm millia pependere. Deprehensæ quoque intra ipsos arborum truncos auri venæ, ex attracto ab ramis humore inibi ortæ. Lapidicina præterea pars quædam non admodum magna, à Fura monte excisa quadringenta aureorum millia breui exiguoq; labore fudit. Argenti fodinæ, quas Achiconæ appellant incolæ, plurimæ etiā & maximæ, aurifodinis conterminæ, perq; Zambazā fluuium, æquo ac plano solo longissimi porriguntur. Duo dicuntur esse Monomotapæ Imperatoris insignia; vnum pala est cū eburneo manubrio, quam instar ensis ad latus accinctam gestat, vt agriculturam subditis commendet, veluti rē humanæ vitæ maxime necessariā: alterū duæ framæ sunt, quibus se & malorum vltorem, & defensorem bonorū profiteatur. Ignem renouat annis singulis, quem regno toto distributum iri vult. Eius rei administri sunt magnates, quibus distribuendi cura commissa. Hos adeunt, qui nouum ignem quærunt. Si quis verò quærere negligat, læsæ maiestatis reus efficitur. Cū Rex
bibit

bibit, tussit, sternuit, qui adsunt ingenti clamore concepta proferunt verba, quibus ipsi benè precantur; idem praestant qui foris sunt; auditis prioribus sequuntur reliqui tota in vrbe, in qua immensa quaedam totius populi summo cum strepitu attollitur acclamatio, & bibisse Rex, aut tussisse, aut sternuisse ea significatione cognoscitur. Flectere aiunt genua, qui quidquam ipsi ministrant. Generatim omnibus vetitum, eius interius cubiculum ingredi, nisi vel sit Rex, vel ex regijs aliquis. Aliquantulum distare oportet ceteros qui cum eo colloquuntur. Nec quicumquam prorsus, quacumque excellat dignitate, ad alloquendum accedit, quin sibi prius calceos detrahat, si calceatus sit. Hæc regionis natura, hi regis & gentis mores.

*Monomotapa Regem, Reginam, Regis matrem,
& alios regni primores Gonzalus
baptizat.*

C A P. X I.

VBI Gonzalus Monomotapæ urbem tetigit, eiusque aduentus Rex certior factus est, cum iam antea ex Lusitanis mercatoribus ibi commorantibus de illius sanctimonia & nobilitate multa audiisset; confestim misit, qui verbis eum amicis, donisque liberaliter exciperet. Legatum egit Antonius Caiadus. Is regis nomine Patrem salutavit, & ingens auri pondus, boues permultos, nonnullosque ad quotidiana ministeria famulos obtulit. Gonzalus per eundem Caiadum debitas Regi gratias agens, munera hisce cum verbis intacta remisit. Quodnam genus auri, quasue huc diuitias quæsitum
vene-

venerim, Rex potentissime, ex ipso quem ad me misisti, Antonio facilè intelliges. Neque enim ego aliud præter te & tuos quæro. Harum me opum amor à patrio solo abductum in istas egit regiones, quod me narrante paulò post melius agnosces. In magnam Rex admirationem adductus, vix credere poterat, hominem esse qui aurum, qui boues, quos ipsi Cafres plurimi faciunt, qui famulatum respueret. Cùm igitur ad illum Gonzalus adijt, incredibili amoris æquè & honoris significatione exceptus est. Ad interius enim cubiculum introijt, quò ne stipendiarij quidem reges, vt diximus, cùm ad Imperatorem ventitant, admitti solent. Calceos non exuit, cùm cæteri comites, etiam Lusitani, nudis adessent pedibus. Ad alterum Regis latus (alterum Regina mater tenebat) aperto capite, & in Quite, hoc est, tripode, stragula veste bellè instrato, Regi pæne æqualis insedit, relicto ad ostium cubiculi Caiado, regni portis præfecto, qui interpretè agebat. Dicta igitur primùm salute, allata ex India & Mozambico munera Regi Gonzalus offert. Ea ille læto iuxtà & libenti animo accipit, atq; vt parè referat gratiã, Patrem rogat, quot velit scæminas, quot prædia, quot boues, quantùm aurum, omnia quæ optet, libentissimè se daturum. Respõdet Gonzalus, nihil se præter ipsi Regem velle sicuti per Antonium priùs nuntiãrat: omnia enim tam corporis, quàm fortunæ bona alijs commutasse bonis longè præstantioribus, quorum ipsum cupiat efficere participem; aurum, prædia, boues, & huiusmodi alia, multoque magis cupiditatum lenocinia non solùm boni nomine esse indigna, sed planè sordida & contemnenda. His Rex auditis, ad interpretè conuersus; Fieri, inquit, Antoni, non potest, vt qui ista, quæ tanto homines studio cupiunt

cupiunt

110 VITAE GONZALI SYLVERIAE
cupiunt & quarunt, nihili pendit ex eodem sit quod
reliqui genere; ex herbis natum esse opus est. Tunc
iterum peramanter Patrem intuens, & quidquid
velit daturum se pollicens, benignis verbis in ho-
spitium mittit. Ductus in ædiculam est, tugurio si-
milem, in qua diebus singulis plicatilem ad sacrifi-
candū erigebat aram. Dum ibi diē quadam rem di-
uinam facit, quidam de primoribus fortè præterit,
obseruat quid agatur, Deiparę Virginis imaginē ele-
ganter depictam & in ara positam cōspicit; verā fœ-
minam reputans, nuntiat Regi eximia pulchritudi-
nis mulierem apud Gonzalum esse, iubeat illam ad
se duci. Rex videndi desiderio commotus, actutum
mittit, qui Gonzalo dicat, renuntiatum sibi illum
secum vxorem duxisse suam, cupere se eam videre,
det operam, vt ipsum voti compotem efficiat. Regis
nuntium, vt de cælo delapsum pater excipit, sanctif-
simæq; Virgini refert acceptū, quod talis sibi ipse
virginitatis & partus mysteria euulgandi oblata oc-
casio sit. Veste igitur pretiosa tabulā inuoluit, & ad
Regem defert. Sed antequam videndam proponat,
altius aliquantò exordiens, de beatissima Virgine,
deque eius diuina sobole non pauca præfatur. Vnū
ait esse in mundo Deum, terræ ac cœli Dominum,
rerumque omnium effectorem, qui vt vindicaret
mortales à sempiterno exitio, in quod sceleribus
suis præcipitabant, fieri homo voluerit, assumpta in
vtero intumeratæ Virginis humana carne, qua &
diuinitatem tegeret suam, & miseras pateretur no-
stras. Eius matris, quæ neque in conceptu, neque in
partu virginitatem amiserit, quippe quæ neq; ex vi-
ro vlllo conceperit, neque aliarum mulierum more
pepererit, illam esse effigiem, quam ante oculos
ipsi proponit, & summa cum veneratione conspi-
cere

cere necesse sit. Tum caput Gonzalus aperiens, & utrumque flectens genu, operimentum detrahit, imaginem Regi ostendit, ad eamque venerandâ his verbis hortatur; Ne dubita Rex, submissim colere effigiem illius quam Regis regum matrem, suamque Reginam coelites ipsi agnoscunt, & reuerenter fideliterque suscipiunt. Hoc simulacrum Deiparæ est, qua præside atque adiutrice inferorum hostium conatus impetusque contundimus; cuius etiam patrocínio innumerabilia à Deo beneficia obtinemus. Dei ergo parentem, & rerum dominam pio animo venerare. Visam rex imaginē officiosè in primis colit & obseruat; eius deinde pulchritudine captus, etiam atq; etiam Gonzalum rogat, illam ut apud se esse sinat; eius enim se conspectu mirificè recreari. Anuit pater Regis votis, & ipse per se ex pretioso peripetasmate in eodem Regis cubiculo quoddam quasi sacellum instruit, inibique illam quàm decentissimè reponit. Lusitani, qui in ea tunc vrbe erant, in Indiam reuersi, memorię, prodiderūt, sanctissimam Virginem sub eadem, qua depicta erat forma, mirabili circumfusam luce, quater aut quinques dormienti Regi adstitisse, & incognita lingua cum eo fuisse locutam, quod ille manè euigilans, & matri suæ, & Lusitanis familiaribus summa cum admiratione narrabat. Tandem Gonzalum, ad quem Lusitani rem totam, ut à Rege audierant, deferrebant, vocat ad se, & visa exponit, additque se magnopere animo cruciari, quòd sibi comparentis loquentisq; Reginae verba intelligere nō possit. Cui Gonzalus, Illa, inquit, lingua diuina est, intelligi à nullo potest, qui Christianis sacris imbutus non sit, quiq; ipsius sanctissimę Reginae filio, immortalis quippe Regi, non obtemperent. Nihil ad ista Rex; vultu
tamen

tamen significat, in animo sibi esse Christianam legem profiteri. Discedit lætus hac significatione Gonzalus. Post vnum deinde & alterum diē, Rex illi per Caiadum denuntiat, velle se cum matre sua Christi populo aggregari, pergat quamprimū ad se baptizandū. Pater præpotenti Deo & Deiparæ Virgini pro tā insigni beneficio gratias agit immensas. Ratus tamen non properandū, aliquot intermittit dies in quibus ad tantum mysterium Regem ac Reginam probè præparat, fideique rudimentis ac præceptionibus diligenter imbuit. Bis illis in die Christianæ legis capita exponit, efficitque vt memoriæ mandent. Vbi rectè instructos iudicat, tum verò sub finem mensis Ianuarij, quinto & vigesimo post aduentum suum die, quanta potest solemnitate & apparatu, Regem & Reginam eius matrem aqua saluari abluit, illique Sebastiani, huic Mariæ nomen indit. Ipso Baptismatis die, quoniam aurum Pater contemnebat, centum illi boues rex dono misit; quibus acceptis Hecatombem æterno Numini Gonzalus fecit. Duci ad Caiadum boues iussit, vt in frustra dissecti pauperibus distribuerentur. Quæ res, vt illis in locis noua & insolens, ita & magnā Gonzalo conciliauit totius populi beneuolentiam; & incredibilem apud omnes admirationem consecuta est. Trecenti ferè post Regem è prima regni nobilitate Christiano sacramēto se adstrinxere, qui cum multà ad Gonzalum munera assiduè mittebant, lac videlicet, butyrum, oua, hædos, & his paria; tum verò ab eius latere nunquam ferè discedebant. Illos Gonzalus amicè in primis ac beneuolè tractabat, atq; optimis documentis ad sanctimoniam & pietatē erudiebat. Quæ autem mittebatur ea ad egenos integra remittebat; cocto ipse milio, herbisq; ac fructibus

ctibus

etibus Syluestribus & peracerbis contentus. Tam insigni frugalitate, tamq; inusitata apud barbaros in pauperes caritate adeo rei Christianæ existimatio augebatur, vt esset ferè nemo qui Christianus fieri non vellet.

Mahometani Regem muneribus & fallacijs corruptum ad Gonzaliam eadem inducunt.

CAP. XII.

DVM hæc feliciter prospereque procedunt, ecce tibi nefarius humani generis hostis inuidig facibus stimulatus ad labefactandam regis fidem Mahumetanos egregios scelerum ministros, acerrimè instigat. Conueniunt inter se de re acturi. Cõluentis princeps Mingames ex Mozambico, vir pessimus, & Mahumetanae superstitionis antistes. Magno eorum consensu statutum, vt Gonzali in primis cades omni ope procuretur; hinc pendere omnia. Iniquissimi deinde consilij certiores & conscios per literas, ac nuntios faciunt reliquos eiusdem sectæ cultores, qui habitant Senæ, qui in regno Sofalæ, qui cæteris in locis atque insulis magno flumini Cuamæ cõterminis. Præterea, quia nullū telū est pecunia fortius, decernunt bonā inter se colligere pecuniæ summam, qua Regis animum aduersus Gonzalum irritent, si dolis, mendacijs, falsis criminationibus nihil efficiant. Tandem toto ex grege deliguntur quatuor, qui & gratia apud Regem plus veleant, & calliditate ac potètia reliquos superent; quorū primus Mingames ipse. Omnes hi fallendi arte & veneficijs insignes, illico ad Regem volant; sincerum erga ipsum, eiusque domum atque vniuersum regnum simulant studium; Gonzali innocentia per

H

summam

summam nequitiam insidias tendunt. Tantum illud
 veneficijs & incantationibus aiunt posse, quā-
 tum vix fingi queat. Exploratores in ea loca ve-
 nisse non amicum; id ipsum in Monomotapæ regno
 velle, quod tota in India, vt in maxima Africæ parte
 voluere Langarij; (sic Lusitanos vocant.) eos verò
 per speciem Societatis & amicitiae aliena regna
 fraudulentè inuadere, & sua subiuga mittere. Id
 si Rex ipse oculis videre suis velit, & suis manibus,
 vt dicitur, tangere, effecturos se, vt nulla ratione
 dubitet vera esse, quæ nuntiant. Quatuor ergo sud-
 bus in medium allatis, & varia huc & illuc supersti-
 tione motis, sortes ducunt; Regi q; impudenter sua-
 dent, sortibus ipsis apertissimè significari, Cacizium
 Nazarenorum (Saraceni Christianos appellant Na-
 zarenos,) ab Indico Prorege, & Sofalæ præfecto ad
 explorandas Monomotapæ regiones missum; ni sta-
 tim opprimatur, Lusitanorum exercitum Regi re-
 gnoq; exitio venturum. Dubitasne, inquit, deluse
 Rex, vera esse quæ prædicimus, ac certò futura nisi
 maturè properes, malorum auctorem de medio tol-
 lere? Reuoca in memoriam quonam pacto, simul-
 atq; in Mozambicum receptum est hoc genus homi-
 num, Sofalæ regnum tibi primum vectigale per vim
 occuparit. Ignoras hac Langarios arte maritimam
 Indiae oram suam sub imperium ditionemque rede-
 gisse? Consule tibi, innocens Rex, ac rebus tuis, vide
 in quantum iam discrimen adductus sis. Cæcus sa-
 nè est, qui non videt coniurationis huius partem
 maximam ad Sciputum pertinere Sofalæ tyran-
 num, qui non ita pridem debitam tibi obedientiam
 fidemque ausu sacrilego negans, ad Langarios de-
 fecit. Non sentis popularium animos ficta liberali-
 tate ad defectionem clanculum sollicitari? Quor-
 sum

Sum ea tendit simulata pietas, qua astutissimus im-
 postor boues à te dono missos, per speciem miseri-
 cordiæ, populo distribuit? Agnosce dolos: tuis tibi
 muneribus infidiæ parantur. Tuorum sibi animos
 conciliat, ut ipsi cædis tuæ non modò conscij, verù-
 etiam adiutores & administri sint. Quid hominem
 istum mortalibus æquè & immortalibus exosum sibi
 velle credis, cum capita vestra medicato liquore
 perfundens, verba quædam pronuntiat orco, non
 superis nota? Non vides tuum, ac tuorum exitium
 verbis illis procurari? terribiles ab styge euocantur
 furia, quæ vestris sensim mentibus illabantur, ut de-
 inde symphati ac dementes mutuis inter nos cædi-
 bus concurratis. Quid plura? Res notissima est. Vna
 tantum restat occurrendi malis via. Vnus iste mactetur,
 cuncta in tuto sunt. Age, de medio tolle, qui tibi
 ac tuis interitum molitur: quò feceris citius, eo te
 instati periculo facilius expedies. Hæc & multa alia,
 quæ perfidis hominibus summum in Christianam
 religionem atq; in Gonzalum odium, certumq; a-
 mittendi quæstus discrimen abundè suppeditarunt.
 Additâ insuper quæ inter se collegerant, munera ita
 Regis adolescentis parumq; experti animum permo-
 uerè, ut Gonzalum internecioni dare statim decreuerit,
 & in eadè sententiâ familiares suos pertraxerit. La-
 tebât adhuc nefaria Regis consilia, cù Gonzalus, di-
 uinitus præmonitus, Antonio Caiado portarum, præ-
 fecto re totâ exponit. Nô sum, inquit, nescius, Anto-
 ni, mortem mihi à Rege parari, nec abesse procul, quia
 sacrilegis oppressus manibus, supremum edam vitæ spi-
 ritum. Mors me neq; imparatum, neq; metu trepidum in-
 ueniet, sed impavidum & lætitia exultantem. Infelicis re-
 gis me miseret, quæ Mahumetica iniquitas mendacijs
 obrutum, humana diuinæq; fidei efficit deserro-

rem. Caiadus somniū sibi narrari credit subridensq; ,
 Ecquis, inquit, optimè Pater, hanc tibi iniecit men-
 tem? Neminem Rex, mihi crede pluris te facit; ne-
 minem etiam habet cariorem. Hæc vbi dicta actu-
 tum se in aulam proripit, sermones de Gonzalo cū
 Regē miscer: peruersum Regis propositum, vultu a-
 nimum prodente, facilè deprehendit: tum verò
 omnes industriæ neruos intendit, vt deceptum
 adolescentem ad meliorem mentem reducat:
 iterū atq; iterum orat & obsecrat, ne quid temerè
 aggrediatur; maturè consideret, quàm execrandum
 in Deum crimen suscipiat; quantū Indici Proregis &
 Lusitani Regis amicitiam lædat; quàm deniq; graue
 suis humeris imponat onus: neque enim aut morta-
 les homines, aut immortales coelites cædem Gon-
 zali innocentissimi viri & omnibus carissimi inul-
 tam passuros. Hæc & id genus alia, quæ Caiadus pro-
 tulit, Regis animum in nefario proposito firmiter
 obstinatum, nihil mouere. Ad omnia respondit, ius-
 surum se acciri Enganghas (hoc erat Mahumetanis
 nomen) & rem cum illis denuo acturum. Hoc audi-
 ens Caiadus cū rectè intelligeret, in eo consilio,
 in quo ipsi sceleris auctores sententiam essent laturi,
 non aliud decerni posse, quàm quòd omnibus vo-
 tis appetebant, ad Gonzalum reuersus; Ergo, inquit,
 optime Pater, subeunda tibi mors est: ea Regis ani-
 mo firma constansque insidet sententia, à qua non
 video qua possit ratione deterreri. Interim Engaghæ
 cum Rege ad concilium coeunt. Eripi Gonzalo vitā
 oportere, nemini eorum dubium; neq; id volunt in
 consultationē adduci. De genere lethi & tempore
 quæritur; facileque inter omnes conuenit, quali-
 seunq; mors sit, vt quàm minimum differatur. Cū
 igitur

igitur consilium idibus Martijs initum sit, vt sequē-
 ti statim nocte vita Gonzalo eriperetur, omnium
 calculis decretum est. Cæterum res adeò secretò
 gesta, nihil vt in vulgus prodierit. Quapropter Re-
 gem iterum Caiadus adit, iterumque minas cum ra-
 tionibus miscens ab iniquissimo proposito reuoca-
 re conatur. Tum Rex, Mahumetanam imitatus va-
 fritiē, fingit à Gonzali nece velle se abstinere; satis
 esse, si ab vrbe tantum discedat, eo se discessu fore
 contentum. Similia Regis mater, quam quoq; Cai-
 adus alloquitur, simili calliditate respōdet. Gōzalus
 tamen vltimam sibi instare lucem certò sciens, ab
 Antonio ad se reuerso, & mitiora nuntiante obnixè
 petit, vt duos tresve Lusitanos à vico quodam non
 longè disuncto, ad se confestim vocet, vt cōfessio-
 ne expiatos cœlesti pane reficiat. Enitere, inquit, vt
 quamprimum veniant, nisi enim hæc illis hodie
 sacramenta confero, conferre postea non potero.
 Caiado profecto, rem diuinam Gonzalus differt,
 dum vocati veniunt; sed ijs sub meridiem nondum
 presentibus, sacrum facit, duasq; hostias consecrat,
 vt se vna, altera vocatos, si inter litandum venerint,
 reficiat. Verum cum ad Missæ finem comperit eos
 adhuc abesse, vtramque consumit. Peracto sacri-
 ficio, quinquaginta circiter Cafres, quos rectè pri-
 us instituerat, Christo per Baptismum adiungit,
 ijsque vestes & rosaria partitur. Veniunt sub vespe-
 rā cum Caiado Lusitani, quos quia Christi corpore
 cibare tunc non poterat, salutaritantum pœnitentia
 expiauit, & optimis ad rectè viuendum consi-
 lijs munitos domum remisit. Tanta verò lætitiæ si-
 gnificatione hæc præstitit, vt omni ipsos immi-
 nentis mali suspitione liberârit. Cumq; nihilomi-
 nus permanere aliquantulū cum ipso vellent, haud

118 VITAE GONZALI SYLVARIAE
permisit, ne laboris socios haberet. Præterea, quæ
domi erant libri, eos cū sacra supellectile deferri ad
Caiadum iussit, relicta sibi cum linteo & duobus
cereis imagine Christi crucifixi non alium vitæ de-
fensorem, neque alium habere volens in morte so-
cium. Reuertit sub noctem Caiadus, Gonzalū repe-
rit propè domicilium de ambulante noua indutū
veste, ac linteatum, adeo hilarem ac lætum, vt atto-
nito similis constiterit. Hominem Gonzalus conspi-
ciens solitudine anxium, propius accedit, eiusq;
pectus leuiter manuprehendens; Quæ te, inquit, de
me sollicitudo tenet, Antoni? Scito multò me
promptiorē esse ad obeundam mortē, quàm ipsimet
sint hostes mei ad inferendam. Regi in primis, &
Regis matri libenter parco; ille adolescens, hæc fœ-
mina est; utrūq; ab Saracenis decipi haud erat dif-
ficile. Summis deinde precibus à Deo contendo, ne
huius necis, quæ mihi iam iam imminet, vllam ab
inferētibus vindictā sumat; sed damno potius meo,
grauissima huius vr̄bis scelera cōpensari velit. Hæc
Pater non impauido tantum, sed hilari etiam vultu
Caiadus contra sollicitus & moerens quamuis in-
ducere animum non posset, tam immane nefas
contra innocentissimum virum ab Rege patra-
tum iri, diuelli tamen ab ipso nec volebat, nec vlla
ratione poterat: sed tandem Gonzali precibus defa-
tigatus discessit. Vix domum attigit, cū duos famu-
los misit, qui rectè obseruarent, quid ageretur, & se,
si quid esset periculi, continuò monerent. Non tam
parati erant hostes ad inferendā Gonzalo mortem,
vt idem Antonio Caiado dixerat, quàm ipse ad su-
stinendam summo eius subeundæ ardebat deside-
rio, nec poterat, præ immenso animi ardore loco
vno firmus consistere. Nunc ad Crucifixi imagi-
nem

nem accedens, flectit genua, trahensq; ab imo corde suspiria, Christum pro humano genere crudeliter occisum precatur, omnes in se barbarorum iras effundi sinat; meminerit, quid sibi sæpius in Lusitania promiserit, quid futurum prædixerit; oblatam esse adimplendi promissi & liberandæ fidei sibi datæ oportunitatem. Nunc incredibili quodam animi ardore ab oratione surgens, horæ, qua mactandus est, segnitiam tarditatemq; incusat. Nunc iterum redit ad preces, iterumque ante crucifixi imaginem genibus nixus, vehementer Christum orat, ne hostium manus impediatur, quo minus in corpus suum crudelissimè deficiant. Tandem carnificum aduentum Spiritu præsentieus è diuersorio egreditur, ut Christi exemplo, venientes excipiat, atque in vicina area intentis semper in cœlum oculis manibus modò in altum sublatis, modò in formam Crucis adpectus cõpositis, huc illuc citatis passibus ambulat, interq; suspiria & gemitus dulcissima ferit cum Deo colloquia. Cùm ad multam iam noctem ventum esset, nec dum tamen hostes comparerent, (latebant enim in vicino loco, neque deambulantem, aut vigilantem audebant impetere,) fessus ad suum se cubiculum iterum recepit, & in arundineo strato, quod inibi erat, Christi effigiem inter accensos cereos mediam collocans, flexis rursus genibus, eadem, quæ prius, præcari à Deo cœpit; atque inter vota precesque ex lassitudine decubuit leuique somno correptus est. Id verò hostes, qui eo interim spatio venerant, conspicati, in Dei seruum repente irruunt, & crudelissimè oppressum communi luce priuant. Octo circiter satellites erant. Inter eos nobilitate & rebus cæteris princeps Macrumes, genere sectaque Ethnicus, sed Gõzalo apprimè notus, eiusq; familiari-

tate

110 VITAE GONZALI SYLVÆRIÆ
tate & in mensa & in priuatis colloquiis fre-
quenter vsus. Hic proditorem Iudam imitatus, ne-
farij facinoris dux reliquis fuit. Primus enim impe-
tum faciens, iacentis Gonzali pectus summa vi in-
fidet. Accurrūt subitò quatuor alij: duo manus, duo
pedes apprehendunt, immotumque tenent corpus.
Tum reliqui funem collo iniiciunt, fortiter vtrinq;
adducunt, & obstrictis faucibus spiritum præclu-
dunt. Multò tum cū sanguine ex ore & narribus ex-
presso victor animus è corporis ergastulo exiens,
atq; ad coelestes sedes aduocans mortali vitæ, & im-
mensis laboribus imponit finem. Obijt Gonzalus
eodē lethi genere, quod sæpius in Lusitania prædi-
xerat, anno salutis nostræ millesimo quingētesimo
sexagesimo primo, postridie idus Martias, quarta
quadragesimæ Dominica, quæ cū à Lusitanis propter
Susannæ historiam, quæ præcedente sabbato in Mis-
sa decantatur, Susannæ Dominica soleat appellari,
occafio alicui fuit scribendi, Gonzali martyriū in eū
incidisse diē, qui Virgini & Martyri Susannæ nata-
lis est. Sancti viri cadauer reste per terram tractum
in vicinum fluuiū, quem Mosengessem, seu, vt apud
alios reperio, Mōtetem incolæ vocant, iidem carnā-
fices proiecēre; non ob id quidem, quod Mahume-
tani sinxerāt, ne sub dio relictū halitu suo terrā coe-
lumq; corrumpere, & miseros mortales pestifero
tabo absumeret; sed ne diuinæ prædictioni deesset
fides. Prædixerat enim Gonzalus, se pro Christo ab
eius hostibus præfocandū, corpusque suū in flu-
uiū, vbi nunquam amplius appareret, proijciē-
dū; quod euenit. Ferunt plurimos in eo amne de-
gere mirę magnitudinis & voracitatis lacertos, cro-
codilos crede; Eos verò cū antea essent soliti acce-
dentes in cautē ad ripā homines, ex insidiis capere,
& deuo-

& deuorare, vbi tamen Martyris corpus fluuio exceptum est, veluti deposita feritate, sic ab humanis carnibus temperasse, vt exploratum sit, nulli deinceps homini, ad hunc vsque diem nocuisse, cum id facere non difficilè possent. At enim antequam interfectores mortuum corpus è tugurio educerèt, sordida victi cupiditate illud vestibus denudârunt: cumque ferreum cilicium carni coniunctum reperissent, attoniti rei nouitate, statuerunt apud se hominem, qui pro lanea aut linea veste, ferreo utebatur, non alium quàm insignem veneficum esse posse. Non fuit autem miseris satis in corpus Martyris desæuisse, in ipsam quoque Christi imaginem effudère furorem; arreptam enim tabulam post mille iniurias & probra, varias in particulas sacrilegis manibus sectam, pedibus conculcandam in terram proiecère.

Quid post Gonzali necem Regi & alijs contigerit.

CAP. XIII.

GONZALO vita mortali exempto, audiens Rex, homines quinquaginta paulò ante eius mortem lustrali aqua ab ipso fuisse perfusos, & variis muneribus donatos, ira excandescens, vt exuti donis quamprimum interimantur, seuerè mandat. Peruulgato Regis imperio, Lucazes, qui regni primores sunt, ipsum adeunt, cur occidi illos homines iubeat, sciscitantur: Si ea, inquit, causa est, ô Rex, quod aquam capitibus suis à Gonzalo infundi passi sunt, & nos etiam, & te ipsum mori necesse erit, cum eadem omnium culpa sit. Victus ratione Rex à cæde abstinet, Interim tamen Mahumetani

122 VITAE GONZALI SYLVARIAE
& Gōzalinēce, & Regis à Christo defectione sum-
moperè gaudere: conuentus per domos gregatim
facere; alacres & læti inter se gratulari; celebrare
conuiuia; immensis laudum præconiis Mahumeté
extollere; innumeris probris & contumeliis Chri-
stianam religionem proscindere: ad reliquos eius-
dem superstitionis, qui in tota Cafraria erant, lata
de euentu nuntia per tabellarios mittere. Verùm
neque diuina defuit iustitia, quæ iniustam sanctis-
simi atque innocentissimi viri necem vindicaret,
sicut iurati testes affirmant, Gonzalum ipsum ante
illatam sibi mortem prædixisse: neque benignissi-
mi Numinis clementia eiusdem viri precibus &
sanguine conciliata. Secuta in primis est maxima,
atque ad id vsque tempus in illis locis incognita &
inaudita agrorum calamitas. Comparuit enim
innumerabilis quædam ac panè infinita, inque ex-
ercitus morem disposita locustarum multitudo,
quæ obiectu suo solis lumen in ipso meridie tege-
bant; segetes, fructus, frondesque arborum, herbas,
& quidquid terra profert, insatiabili ingluuie de-
uorabant. Immensa inde hominum strages conse-
cuta; post aliquot verò annos Rex ipse ingenio &
sanctia Neroni similis, Mariam matrem, quod Ma-
humetanos Gonzalo interitum machinantes non
modò non repulerit, sed etiam iuuerit, inter-
fici imperauit. Eandem in quatuor consiliarios tulit
mortis sententiam, ex quibus duo statim occisi, alij
duo rem subodorati, vitæ fuga consuluere. Ex ijs
verò Cacizius Mingames, conspiracy & iniquis-
simi consilij princeps, cum in nulla Cafrariæ par-
te tutò esse, neque in natale solum (id Mozambicū
erat) remeare posset, velut alter Cainus, ignotas,
dum vixit, regiones vagus exulque penetrauit. Cz-
teri

veri demum, ad quos pessimi facinoris causa perti-
nuit, aliquantò quidem seriùs, sed iustam tamen
Numinis iram experti sunt. Cùm enim postea va-
lido cum exercitu in ea Monomotapæ loca venisset
Franciscus Barretus, dux Lusitanus, effecit, vt Ma-
humetani omnes, qui regia tunc in vrbe erant, edi-
cto regio foras pellerentur, & Senam ipse ingredi-
ens ex Lusitani Regis mandato sceleris participes
diligentissimè conquisiuit, comprehensosque atq;
exquisitissimis tormentis ad terrorem & exem-
plum cruciatis, morte turpissima mulctauit. Quæ
tamen Dei benignitas est, ex eiis ipsis, qui susceptum
flagitium supplicio capitis persoluere non-
nulli cognita fidei nostræ veritate, animi salutem
procurantes, Christianis sacris initiari voluere,
susceptoque Baptismi Sacramento à corporis mor-
te ad immortalē vitam, vt æquum est credere, cõ-
migrarunt. In his auctoritate, doctrinæ opinione,
& iniquæ superstitionis studio primus fuit Xequius
quidam nomine Ampêus, quem nostri cognomento
composito ex duobus vocabulis apud Lusitanos &
Castellanos idem significantibus, ignominia
causa, camperrum, hoc est, canem vocitabant. Quò
iste, spectato hominum iudicio, à Christiana reli-
gione amplectēda alienior videbatur eò verissimi-
lius est Gonzali precibus ac sanguini secundum De-
um tribuendum esse quòd illam sit amplexus. Re-
ferunt illum, Mahumeticis erroribus cæteroqui
apprimè deditum, & omni flagitiorum genere cor-
ruptum, vt tamen ingenij & acri iudicio prædi-
tum, simulatq; Societatis Iesu religiosos in Aethi-
opia vidit, summa diligentia obseruare solitū eorū
mores, omnemq; agēdi rationē, quid videlicet dice-
rent, quid facerent, quomodo militum & reliquo-
rum

24 VITAE GONZALI SYLVERIAE
rum hominum vitia persequerentur, eosque ad
iustitiam, atque ad omne genus virtutum accende-
rent; pauperum miseras subleuarent; solarentur
vinctos; ægros inuiserent, sepulturæ mortuos man-
darent; aliaque huiusmodi misericordiæ ac pietatis
opera præstarent. Hæc cum perspiceret, sensim ani-
mo commoueri, de virtute benè sentire, Christi-
anam professionem magni facere, veritatis agno-
scendæ desiderio de Mahumetica turpitudine du-
bitare. Cùm ergo super hanc rem ancipiti tene-
retur cogitatione, comprehensus ob Gonzali ne-
cem, & in vincula coniectus est: sed diuino pror-
sus beneficio contigit, vt carcer templo Lusitano-
rum propinquus esset & aduersus; ex quo effectum
vt Christiana inde sacra & cæremonias per otium
notare posset. Videbat enim quo pacto mortuorum
corpora apud nos accensis cereis, funebri cleri can-
tu, campanæ sonitu, bono viuorum comitatu in
templum delata, multa cum supplicatione sepeli-
rentur. Audiebat musicos concentus, quibus festis
profestisque diebus res diuina celebratur. Con-
spiciebat magnam Christianorum multitudinem
ad audiendum sacrum quotidie in templum con-
fluentium. Cùm verò hæc & plura alia mente fixa
Ampêus teneret, contigit vt aliquando dormiens
videre sibi videretur alterum è duobus Societatis
sacerdotibus, qui tum Senæ erant, accedere ad sese
& amicè monere, vt ex Mahumetanis tenebris ad
Christianam lucem transfugeret. Sequenti deinde
nocte pulcherrimam Crucem in somnis conspici-
ens simul vocem audiuit, quæ monebat, vt Patrum
Societatis arbitrio se committeret, nec ab eorum
consilio vnguem latum discederet. Postero die à
lecto surgens acciri ad se iubet Antonium Melum,
nobi-

nobilem Lusitanum, quo cum ipsi nonnulla erat amicitiae necessitudo. Rem totam narrat, certò affirmat velle se Christianum fieri; det igitur operam ut aliquis ex Societatis religiosi ad se instituendū, & saluari aqua mundandum quamprimum veniat. Vocatus ad id negotium P. Stephanus Lupius, qui carcerem ingrediens, cum dubitare iure posset fictone animo ad vitandam mortem, an sincero Baptismum Ampéus postularet, apertè hominem monet, siue in Mahumetica superstitione persistat, siue saniori mente Christianam amplectatur religionem, certò sciat stabili praetoris sententia statutum, ut absque vlla dubitatione mortis supplicium subeat. Negat Ampéus vlllo se artificio vti; neque verò curæ sibi esse vitam corporis tueri, sed animi salutem optare quàm maximè, & eius causâ Christo velle copulari, id tantùm obnixè petere, ut ante mortem lustrali aqua perfundatur, & Christianorum numero aggregetur; post mortem verò corpus suum Ecclesiastico ritu sepulturæ commendetur. Habita Ampéo fides, & Christiana mysteria, quo ad tempus patiebatur, sedulò impertita. Per eos dies res contigit non indigna relatu, qua Deus videtur voluisse, sincerum Ampéi animum dubitantibus patefacere. Decumbebat graui morbo correptus Ignatius Mendius nobilis iuuenis moribus æquè & fortitudine clarus, & Antonij Valentis regij quæstoris contubernalis. Hic ad extremum deuenerat, mortuoque similis tres aut quatuor iam dies sine voce ac sensu animam trahebat. Ecce tibi derepentè clamorem tollit, apertè atque expeditè duo hæc pronuntiat verba, Xequius

126 VITAE GONZALI SYLVERIAE
quius Ampêus, eaque iterum atque iterum repêtit.
Adhæc excitatus quæstor & ægerrimè ferens à mo-
riente Christiano, cuius ex ore sola Iesu & Mariæ
nomina audiri debeant, Mahumetanum turpissi-
mum, & Lusitanis maximè exosum appellari, (de
eius conuersione nihil adhuc audierat.) Eia, in-
quit, quid tu hoc tempore infaustum nomen mo-
ribundo ore vsurpas? Iesum compella, veram ho-
miiuum salutem, & eius matrem, vnicum in pericu-
lis subsidium. Desine foedissimo nomine os con-
spurcare. Nihil æger ad hæc; sed postquam pau-
lulum quieuit, elata iterum voce illud idem in-
geminat, Xequius Ampêus, additque insuper; Cum
illius anima mea anima sit. Post hæc modico in-
teruallo extremum reddidit spiritum. Summum
quæstor ex hac re mœrorem animo concepit, de-
que mortui iuuenis salute hac ex parte valdè du-
bious, adit Franciscum Monclarum Societatis Iesu
Sacerdotem, & cum magna intimi doloris significa-
tione quid euenerit, exponit. Re Monclarus
audita, occultas mortalibus diuinæ prouidentia
rationes summoperè admiratus, anxietate &
mœstitia Quæstoris animum liberat; simulque
docet illas Ignatij morientis voces veluti oracula
fuisse, quibus beneficentissimus Deus & suam in
Ampêum clementiam, & felicissimam hominis cõ-
ditionem voluerit demonstrare. Atque his dictis,
cùm graui premeretur ægritudine, continerî non
potuit, quin è lecto ocyssimè surgeret, & Ampêi
videndi gratia hominum manibus deportatus,
tenderet in carcerem. Eò vbi venit, nouum Chri-
sti militem reperit, sic erectum animo, vt pro
eodem Christo mori summoperè optaret, sic item

in nostram religionem affectum, ut reliquis Mahumetanis, qui in vinculis erant fidei Christianæ veritatem incredibili animi contentione prædicaret. Quoniam verò ardenti quodam Christi amore erat inflammatus, placuit Monclaro, ut Laurentij nomen in Baptismo acciperet; quod factum est. Proximo igitur post Pascha sabbato, cum aliis quinque ex Mahumetana etiam foeditate ad Christianam munditiem conuersis, sacra vnda lotus, paucis post diebus commissa per antea actam ætatem crimina debito mortis supplicio expiauit. Porro, ut notauimus supra, illud per id tempus crebris vulgi sermonibus iactatum, & magna approbatione receptum est, Gonzali animum corporis custodia solutum, calidas ad Deum fuisse preces, atque ab eo obtinuisse, ut Ampæus ab ignorantia carcere ad veritatis lucem eductus, pessimam vitam sine optimo, quod tamen rarissimum est, feliciter concluderet.

(.:.)

VITAE

VITÆ GONZALI
SYLVERIÆ, SOCIETATIS

IESV SACERDOTIS, IN VR-
be Monomotapa martyrium
passi,

LIBER TERTIVS,

De studio orandi.

CAPVT PRIMVM.

VI Gonzalum nouere, testati sunt, nullam esse virtutem, qua non fuerit cumulatè præditus. Vagari per omnes, nec lubet, nec operæ pretium est. Dicam pauca de quibusdã, quæ religiosi viri magis sunt propria. Inter quas illa in primis se offert, quæ vt hominem Deo, ita vicissim Deum homini facit familiarem. Ergo semper cum Deo Gonzalus erat. Siue iter faceret, siue quiesceret, defixos habebat in cœlo oculos, cuius aspectu mirabiliter refectus, omnes eas, quæ ex humanis rebus percipiuntur voluptates, vt rem valde noxiam, aspernabatur, ac respuebat. Sæpè in cubiculo repertus est, sic extra se positus, vt nullum externorum sensuum haberet vsum. Nonnunquam etiam visus est, superato corporeæ molis pondere, abstractus à terra in sublimi pendere. Rem dicam hoc de genere graui testimonio firmatam. Domum professam Olyssipponensem incolebat Gonzalus.

Erat

Erat tunc ibi sacrarij custos Petrus Marchius, Co-
 nimbricensis postea collegij ministerio notus. Is
 negotij causa ad Gonzalũ adiens, & cubiculi ostium
 aperiens, hominem videt è terra sublatum pendere
 in aëre. Visu attonitus accurrit subito ad Gonza-
 lum Vadium de Mello, magnæ virum prudentiæ &
 pietatis, qui tunc in eadem domo concionatoris
 fungebatur officio, Prouinciam postea magna lau-
 de administravit. Huic Petrus vix animum ex las-
 situdine colligens, quid viderit, exponit. Vterque
 alios vocat. Multi simul ad cubiculum properant,
 apertis foribus Sylueriam aspiciunt, eleuante spi-
 ritu sarcinam corporis à terra sublimem. Mira-
 culi magnitudine perculsi, sese mutuò contuentur,
 vim diuinam simul & viri sanctitatem facile præ-
 dicantes. Tum diligenter cuncta obseruant, statum,
 formam, eleuati corporis circumscriptionem. His-
 que notatis, & clauso cubiculi ostio, non stupefa-
 cti minus quàm recreati, discedunt, Mello insuper
 admirationi & solatio lacrymas addens, immen-
 sa diuinæ liberalitatis dona, corde & ore quantum
 potest, extollit. Olyssipone iterum propter regij
 palatij vestibulum iter faciens, diuina contemplan-
 do, eum in modum ab se ipso recessit, vt socio in-
 ter prætereuntem turbam relicto, currentis more
 gradum accelerârit. Constitit, occulta aliqua vi cõ-
 pulsum rapi. Cùm rem diuinam faciebat, adeò fre-
 quenter ecstasim patiebatur, vt quid, quòue loco
 dicendum esset, à ministro quærere cogeretur. In-
 dicæ prouinciæ præfectus, re diuina confecta, ita ab
 altari redibat ab se abstractus, vt relicto sacra-
 rio, sicut erat, sacris vestibus indutus, ad cubicu-
 lum pergeret. Quamquam verò siue cum externis,
 siue cū domesticis ageret, sèper cum Deo esse, eiusq;
 I frui

frui consortio videbatur; priuatim tamen, partim in cubiculo, partim in templo multas diei, multas noctis horas orando consumebat. Hic porro corporis status, hæc ferè Gonzalo forma; cum priuatim orabat: Flexis erat genibus, sublatis in coelum oculis, brachiis interdum per corpus rectà demissis ac protensis, interdum in Crucis figuram conformatis, reliquo corpore ita erecto & immoto, ut res magis in anima, quam prædita sensu videretur; cum ne leuiter quidem vllam in partem caput inflecteret, neque aliò, quam ad coelum volueret oculos. Cum accumbebat mensæ, sic erat totus in earum rerum, quæ legebantur, consideratione desixus, ut loci, officij, sui denique obliuisceretur. Quoniam verò multum interest, qua animi integritate niteat Evangelicæ doctrinæ prædicator; nec minus exemplo, quam verbis adduci debent, tam infideles ad fidem, quam ad iustitiam peccatores; in assidua verò atque intima cum Deo familiaritate & rectè viuendi & in proximorum salutem utiliter incumbendi tota ferè ratio constituta est; dum Indicae prouinciæ clauum tenuit, prudenter statuit, ut præter consuetam matutini temporis horam, quæ Deo peculiariter impenditur, præterque semihorâ discutiendæ bis in die conscientia tributam, socij omnes tempore pomeridiano integram rursus horâ Deo darent, quo ad benè viuendum atque ad conuersionis officium cum fructu peragendum ab eo vires acciperent. Simili quoque modo ne se aliorum salutis procurandæ ita socij dederent, ut obliuiscerentur sui, iis qui in ora Piscariæ rem Christianam administrabant, præcepit, ut quantum ius & ratio paterentur, per horam quotidie meditandi ac deprecandi, ad animi profectum aliquid spirituale legendi

legendi, conscientia bis examinanda exercitium nulla de causa prætermitterent. Statuit item, ut ad collegium se aliquoties per annum reciperent, ibique secretò cubiculo abditi, per dies aliquot priuatim agerent cum Deo, & ex animo depellerent, si quid sordis esset ex hominum consuetudine contractum. Hanc ob causam in Cocinensi collegio pauciores esse voluit à Resurrectionis Dominicæ festo conciones, quàm esse prius solerent, ut concionatores ipsi vacuum ab studio tempus rebus darent diuinis, easque animis suis acquirerent diuitias, quibus postea possent aliorum animos locupletare. Est enim experientia compertum, illos quibus concionandi munus demandatum est, tantum communiter prodesse aliis, quantum profunt sibi. Fieri enim non potest, ut cui animus friget, is aliorum mentes accendat; aut rerum diuinarum saporem aliis communicet, cui diuina gustui non sunt.

De affectu in res sacras.

C A P. II.

IN primis ex augustissimo Missæ sacrificio summam percipiebat utilitatem. Eam ob causam, ne in maximis quidem occupationibus, illud vnquam intermittebat. Quoniam verò rectè nouerat, eò fructuosius peragi hoc mysterium quò purius; non semel tantum in die, sed bis etiam ac ter ante celebrationem animum confessione expiabat: quod fuit multos per annos, in India præcipuè obseruatum, cum inibi Prouincialem ageret. Si quando tanta erat vis morbi, ut à licando abstinere cogere-

cogeretur, à coelestis quidē cibi sumptione nequaquam abstinebat. Atque ita nullus transibat dies, quo diuino illo pane non pasceretur. Christi crucem, quam semper animo portabat, præcipuo quoque honore putauit palam sibi esse colendam. Quocirca quocumque in cubiculo habitaret, in quatuor parietis partibus cruces quatuor, in singulis lateribus singulas, affigi curabat, vt quamcunque se in partem volueret, illa sibi imago offerretur intuenti, quæ & dulcissimum Iesum indignissima crucis morte propter homines mulctatum in memoriam reuocaret, & insuper moneret à domando corpore, & comprimendis animi appetitionibus, nullo sibi loco, nullo tempore esse cessandū. Quanto studio Deiparam Virginem prosecutus sit, cum multa alia, tum frequentissimi de ipsa publicè & priuatim habiti sermones argumento sunt. De sanctissima enim Virgine, vbi se occasio dabat, libens gaudensque loquebatur. Interno autem animi in illam affectui externus cultus ex æquo respondebat. Vbicunque enim aliquam eius imaginem intuebatur, demissis modestè oculis, & maga capitis ac totius corporis inflexione, flexis etiam nonnunquam genibus, illam venerabatur. Erat in ambulo Goani Collegij Virginis effigies, venerationis ergo vulgo exposita : in eius conspectum quoties Gonzalus se dabat, nocturno præsertim tempore, quo minùs posset obseruari, subsistebat paulisper, & supremam rerum reginam ac dominam agnoscens, venerabundus ante illam percumbebat. Idem sæpè animaduersum, cum in eiusdē collegij horto precarios globulos deambulando percurreret : quoties enim Angelicam salutationem inchoabat, toties ante sacram effigiem genua flectens

ctens

ctens, pium erga beatam Virginem animum ostendebat, quod facere solitas accepimus, tum Margaritam Hungariæ Regis filiam, quæ festis Deiparæ diebus salutationem Angelicam millies recitâs, cuiusque salutationis initio magna pietate poplites curuabat; tum Mariam Oegniacensem, insigni probitate foeminam, quæ singulis quaternis diebus millies centies noctu & interdiu eadem ratione Deiparam salutans, ad initium quoque cuiusque salutationis idem præstabat. Quam venerationis formam dedisse mortalibus creditur Archangelus Gabriel, cum admirabile illud Fillij Dei cum humana natura coniugium Virgini Mariæ, cuius in vtero celebrandæ erant nuptiæ, ex augustissimæ Triadis mandato Legatus exposuit. Ferant enim sub humana modestissimi ac pulcherrimi iuuenis specie oranti Virgini comparuisse, eamque flexis genibus magna cum submissione & reuerentia salutasse. Quin etiam toto legationis negotio peracto, sub ea venerantis forma apud Virginem aliquanto tempore perstitisse, donec tandem in cœlum, vnde venerat, reuersus est; quod enim quidam commentantur, Angelum legatione exposita, acceptoque Virginis responso & cōsensu, statim abiisse, haud probabile nobis est. Vero certè similius, quod monumenta tradunt, venerabilis illius congregationis S. Georgij in Alga, quæ in Lusitania apud peritiores à sancto Ioanne Euangelista, apud vulgus à sancto Elogio nomen habet. Ibi enim scriptum legimus eos, qui dictæ congregationis auctores fuere, à beata Virgine accepisse, Archangelum Gabrielem, cum Incarnationis mysterium nuntiatum venit, totas atque integras nouem horas apud eandem Virginem fuisse, ac si ob incredibilem Virginis modestiam, &

134 VITAE GONZALI SYLVERIAE
maiestatem humanam maiorem, atque ob diuini Verbi
carnem induti praesentiam in admirationem raptus
discedere non posset. Quod non ineptè quis
putet à Scriptore sacro indicatum, cum eius dis-
cessum referens, his usus est verbis; Et discessit An-
gelus ab ea. Videtur enim voluisse indicare, Ga-
brielem rerum nouitate & magnitudine obstube-
factum sic hæsisse, ut auelli non posset, donec tan-
dem, re exigente, quodammodo tamen inuitus, à
loco discessit. Sed quod ad Gonzalum attinet, tan-
to, secundum Deum, Virginem beatissimam, & re-
liquos coelites immortales studio coluit, tamq; in-
timo beneuolentiae, & familiaritatis affectu pro-
secutus est, ut coelestem vitam ageret in terris.

De futurorum praedictione.

CAP. III.

CUM tanta Gonzalo esset cum Deo familiaritas,
mirari nemo debet, si diuini instinctus im-
pulsu, plurima, antequam forent, praenouerit, &
praenuntiari. Dicam pauca, quae facile testentur
praescium fuisse futurorum. Vir erat in Lusitania san-
guine illustris, vita & moribus obscurus. Eius animae
salutem ut maximè Sylueria exoptabat, ita assiduus
eam precibus obtinere à Deo nitentur. Nunquam
verò hoc pietatis officium praestabat ardentius, quàm
cum rei diuinæ operam dabat. Verum id precan-
ti accidebat, ut cum in reliquo sacrificio numen
sibi valde propitium placidumque sentiret, ubi de
misero illo homine agebat, mox sibi videretur vi-
dere Numè idem terga vetere, ac veluti iratum re-
cedere. Pater visu attonitus, atq; id quod erat intelligens,
hominem videlicet in foedissimo scelerum suo-
rum coeno adeò pertinaciter volutari, ut vel ipsum
eius

eius nomen nauseam moueret Deo, rem eidem narrare statuit, quò diuinæ iustitiæ terrore percussum ad bonam mentem, si posset, reuocaret. Cum igitur aliquando siue studio quæsitum, siue casu obuiam factum sic dicitur allocutus; intelligere non possum, quidnam hoc sit, quod in diuino Missæ sacrificio quoties pro te ad Deum preces fundo (fundo autem quotiescunque rem sacram facio) videre mihi videor, Deum ipsum, ad cætera clementem ac benignum, ubi de te mentio fit, mutato quamprimùm vultu, alienum atque auersum animum ostèdere, & quasi significare velit, meas pro te supplicationes sibi gratas non esse, recedentis speciè præbere. Rem homo risu excipit, & amicis iocose narrat, Patris vel ineptam sollicitudinem, vel stultitiam notans. Ex iis, qui narrantem audierunt, vnus fuit Hieronymus Menesius, is qui multos annos Conimbricensem primùm Academiam, Mirandæ deindè, vltimò Portus Episcopatum rexit, vir nobilitate, literis, & virtute in Lusitania clarissimus. Funestus hominis exitus, vt idem Hieronymus obseruauit, quo instinctu Pater locutus fuerit, satis declarauit. Per varia enim animi & corporis incommoda miserè iactatus, & à Romanæ Ecclesiæ corpore, veluti corruptum membrum, anathemate præcisus, calamitoso fine infaustam vitam terminauit. Sedente Bracharæ Balthazare Limpo, eò Gonzalus venit, vt Bracharensem populum ad animi salutem iuuaret. Multa in hoc genere præstitit, quibus vniuersos ordines mirificè sibi & Societati deuinxit. Cùm reuersionem pararet, ciuem quendam virum egregie piū quo fuerat in spiritualibus negotiis familiariter usus dolentem, quod ea ciuitas Societatis religiosis careret, his verbis solatus est. Si operam, inquit, nostrorum in hac tua vrbe desideras, bono esto animo, nò multos post an-

136 VITAE GONZALI SYLVERIAE
nostibi, tuisque ciuibus licebit Societatis colle-
gium in ea visere, & sociorum doctrinâ frui. Visum
id tum, quàm dictu facilè, tam factu impossibile.
Quo minus enim in ea vrbe vllum fieret quorum-
cunque religiosorum domicilium, tanta semper
omnium ordinum vi intercessum est, vt ne ipsi
quidem Archiepiscopi, vrbis domini, quorum nō-
nulli ex religiosis familiis fuerant assumpti, id vn-
quam à populo obtinere potuerint, cū maximè
desiderârint. Cæterùm à Deo fuisse Gonzali vaticini-
um, euentus probauit. Nam Bartholomæus de
Martyribus ex Dominicana familia, antistes pieta-
te & doctrina clarissimus, cū nullum Bracharæ
fratribus suis cœnobium erexerit, nobile Societa-
ti Iesu Collegium dedit, quod fuit primum reli-
giosorum hominum domicilium intra vrbis mœ-
nia ædificatum. Graui aliquando morbo preme-
batur Philippa Gonzali soror in oppido Goezio,
de quo dixi suprâ; recognita Conimbricensis col-
legij rector eò Gonzalum mittit, vt laborantem so-
rorem aspectu recreet, & si oporteat, ad tolerantiam
adhortetur. Profectus illico est ex obedien-
tiæ præscripto. Dumque iter faciens sanitatis ne-
gotium Deo commendaret, creditur diuinitus no-
uisse, neque vllum esse ex ægritudine periculum,
neque ita acerbè, vt initio morbi, Philippam af-
flictari. Vbi enim cubiculum ingressus est, nec de-
cumbentem sororem salutans, nec de valetudinis
statu quidquam sciscitans, de rebus statim diuinis
differere, & quantum quisq; immensæ De benefici-
entiæ adstrictus sit, coram explicare cœpit. Vi-
sus homo est iis, qui aderant, plus æquò austerus
& parum fortasse cultus. Fuit ex propinquis, qui
interrupto eius de Deo sermone quærere au-
sus

sus sit, quid causæ esset, cur mœstis omnibus, deque Philippæ periculo valdè sollicitis, solus ipse, cui tâ arctè cum illa intercederent rerum multarum necessitudines, veluti omnium immemor, tanta vteretur animi duritie, vt nec iacentem salutârit, neq; de morbi natura & grauitate quidquam ab assidentibus intelligere voluerit. Ad hæc Gonzalus mansuetè & confidenter respondit, in primis beneficentiæ diuinæ commemorationem, gratissimæ cuiusdâ salutationis loco habendam esse; deinde de sororis suæ salute nihil sibi opus esse quærere, cum non dubitet, quin & periculum absit, vt vis morbi imminuta sit; magnoperè oportere, vt pro beneficijs quæ in nos Deus identidem confert, quantas possumus gratias illi agamus, ne ingrati animi culpa dulcissimos eius liberalitatis & clementiæ fontes nostrâ in perniciè obstruamus. Maritimâ Persici maris orâ ingenti classe infestabant Turcæ simul, & Rumes (aliud Turcarû genus est ab Cōstantinopoli profectum) & graue Ormusiæ bellû inferre statuebant. Constâtinus Indiæ Prorex, ad obsistendû hosti classem similiter parari iubet, eique Aluarû Sylueriam Gonzali fratrem, virum militari industria, & rebus gestis insignem, prudenti consilio præficit. Id vbi Gonzalo renunciatum, ad orationem statim se confert, & cum Deo negotium communicat. Adit post hæc Proregem, constanter precatur, ne classem Aluaro committat. Non dubito, inquit, InclYTE Prorex, quin Aluarius is sit, cui demandari grauissima quæque sine temeritate queât. Eius enim virtus multis armorum casibus explorata, cuiusque belli feliciter & pro dignitate gerendi, reportandæque de hostibus victoriæ non modò spem, sed fiduciam facit. Mihi tamen omnino certum est, fore, vt &

138 VITAE GONZALI SYLVERIAE
se, & vniuersam classem exitio sit daturus, si cum
summo imperio ipsi præficiatur. Iterum igitur at-
que iterum te oro, vt Lusitaniam rem saluam à
Turcis velis, & Aluari virtutem expeditionibus a-
lijs referues. Credit Prorex non ex oraculo, sed ex
animi submissione profectam Gonzali vocem, Per-
stat in sententia; Aluarum cum classe ad Ormusiam
mittit. Soluit ille & portu hilaris, & rectà ad hostē
contendit. Ad eius conspectum vbi ventum, tanta
illico in Aluaro magnanimitas eminuit, vt Turca-
rum Dux perterrefactus, honorificis à Lusitano
conditionibus pacem postulârit. Aluarus successu
latus pacem negat, seque ante tubam sine dubi-
tatione reputat victorem. Dein in memoriam re-
uocans, ac ioco militari irridens Gonzali minas;
Tandem, inquit, compertum est, non semper fratrem
meum verâ prædicere. En falsus vates, in hoc saltem
euentu, deprehenditur. Ab his dictis in hostiū clas-
sem dirigi proras iubet, & summo impetu certamen
init. Pugnatum acriter vtrinq; sed vt bellorum e-
uentus incerti sunt ac dubij, à Turca, quæ se victum
reputabat, stetit victoria. Cæsus in prælio Aluarus,
classisq; Lusitana miserabili strage delecta magno
fuere documento, & compescendi exultantis ani-
mi ferociam, & hominum piorum minas ac prædi-
ctiones reuerendi.

De ardore Pœnitentia.

CAP. IV.

POST QUAM Gonzalus Societati Iesu nomen
dedit, tam alacri statim animo affligendi se, &
motus suos coërcendi negotium suscepit; tanta-
que deinde assiduitate vsq; ad vitæ finem in eo per-
durauit,

duravit, vt dubitare quis iurè possit, vtra plus admirabilitatis habeat, eanè animi alacritas quàm tam asperam viuendi legem ab ipso religionis ingressu sibi imposuit; an illa potius, quàm ad vltimum vitæ spiritum impositam legem constantissimè tenuit, perseuerantia. Perpetuò gestabat cilicium, in modum thoracis efformatum, allegato desuper lineo collaris, indusium mentiente. Addebat nonnunquam cilicium asperius, quàm ex ferro, quàm ex orichalco minutatim puncto, obuersis in carnem punctiunculis. Ita se frequenter, & acriter verberabat, vt toto in dorso nihil sanum aut integrum esset, sed vniuersa caro plagis pertusa vnus circufusi vlceris speciem præberet. Res hac ratione cognita, Incidit aliquando Gonzalus in vnum ex socijs, interna perturbatione commotum. Ex ipso vultu agnouit hominem moestitia torqueri. Eia, inquit, quin tu moerorem istum ex animo depellis? qui in famulatu Dei sunt, eos hilares & lætos esse oportet. Tu pater, ait ille, sanctus es; animum habes sedatum, & ab omni perturbatione securum; experiri in te non potes, quibus ego curis exedar. Certè, si hisce, quibus æstuo, tentationum fluctibus iactarè, non posses villo gaudio aut pace frui. Hic Gonzalus commiseratione motus manu hominem apprehendit, in secretum locum ducit, deorsum illi suum nudat, ostendit pænè fractas ac ruptas verberibus costas; Tum sic, Quid animū despondes, mi frater? tenè solum hostis hominum sollicitat? quis in hac vita, quæ militia est, cum teterrimo cacodæmone pacem habet aut inducias? nec flagella timet, nec plagas istas, quas vides, horret; me frequentissimè impetit, acerrimè oppugnat, sed persto, auxiliante Numine, & perstiturum spero, imò & victurū. Ne te, obsecro, perditū puta,

aut

140 VITAE GONZALI SYLVERIAE
aut desertum à Deo. Hoc quod tibi calamitas vide-
tur, Dei benignitas est; Gloriæ nobis segetem mini-
strat. Non ideo patitur hominem oppugnari, ut
succumbat, sed ut ipso duce & commilitare vin-
cat. His Sylveria dictis dispulsa in primis ex corde
moerentis tota illa tristitiæ nox: tanta deinde animi
alacritas consecuta, ut bonus vir increpita grauius
timiditate & ignauia, actisq; Deo gratibus, quod
præclaras sibi benè de ipso merendi occasiones of-
ferret, intrepidus ad certamen accesserit, in maxi-
mam erectus spem de pessimo tandem hoste victo-
riam reportandi. Cùm in India prouinciam mode-
raretur, dici vix potest, quanto opere contenderit, ut
ne ibi nullū haberet superiorem, qui nullum ibi iu-
re habebat. Sibi igitur ipse subdebatur, & corpus
submittebat spiritui. Quod ut perfectè fieret,
singulis se diebus crudelissimè cædebat. Flagel-
lū ex virgis erat, quas Indi Rotas vocant. Tenuis
sunt & flexibiles, atque ad sciendum dolorem & in-
figenda vulnera adeo natura accommodatæ, ut ad
primum ictum cum acerbo animi sensu sanguinem
eliciant. Ex hac verberatione id sequebatur, ut cu-
randis vulneribus in carne relictis remedium quæri
& applicari oporteret. Hoc plerumque oleum erat
ex nuce Melindica, aptum tali morbo & paratu fa-
cilè medicamētum. Eo se pater libenter iungebat,
non ut dolorem minueret sed augetet; & priori de-
crefcēti nouus succederet. Adeo enim se hostiliter
persequabatur, ut postero statim die, nondum cura-
ta cute, repetitis verberibus vulnera cū dolori-
bus reuocaret. Cū verò pars vna corporis sic erat
faucia, ut ferre ictus non posset, cædebat aliam: &
hūc in modum percurrebat omnes, nulla prorsus
ut esset, quæ proprijs doloribus vacaret. Hinc illud
siebat

sebat, ut vix aliter quam stando consistere valeret, Vnde ortum, ut quamuis nimis studiosè hanc viuendi rationem tegere curaret, ex ipso corporis habitu detegeretur. Quin etiam cum in hortum Goani collegij, quo tempore obseruari à nemine posset, se conferre consueffet, ut ibi in quadam adicula inclusus liberè se verberaret; quo minus res nota fieret, impedire non poterat. Inuentus enim in adicula, & in vestibus internis cruor factum prodidit. Inter hæc mira in cibo & potu parcitas. Præter panem & aquam rarò ad victum aliud adhibebat. Ab auium esu, & quouis alio suauis aut delicato edulio tam constanter abstinebat, ut à proposito nullis precibus se abduci pateretur. Pauperum victu mirificè delectabatur, paupertatis amore. Cibario pane cum edere oportebat & ex milio; aut secale confecto victitabat libenter. Quando Lusitaniæ oppida & castella concionando iustrabat, ad simplicem panem precariò mendicatum aliquid nonnunquam coepæ vel halecis addebat, suscepti laboris gratia. Quando domi cum socijs communi mensæ accubabat, ita se ad comedendum componebat, ut nihil videretur ex appositis ferculis relicturus. Iusculi enim aut pultis catinos trahebat ad sese, immerfis etiam per simulationè ex pane particulis. Carnem secabat in frustra, & ita sibi cætera accommodabat, ut posset facilè vicinos fallere. At certum est, præter aquam & panem nihil tunc solitum gustare. Somno quàm parcissimo utebatur. Interdiu enim nunquam se data opera ad dormiendum componebat; noctis verò partem bonam orationi, bonam concionum studio impèdebat. Hinc erat, ut ferè semper cum somno luctaretur; quo tamen sopiri corpus, & viuum mori aded ægrè ferebat,
ut etiam

ut etiam cum necessitati naturæ seruire oporteret,
 non nisi inuitus ac volens oculos lectioni & lacry-
 mis furaretur. Victus ergo corporis lassitudine ab o-
 ratione & studio paululum quiescebat. Ut autem
 modicè & parum suauiter quiesceret, ac vigilaret
 potius, quàm dormiret, somnum plerumque capie-
 bat sedens, erecto corpore, ac nulla in re nixo, ad-
 dita etiã eo artificio ad sedem tabula, vt si dormien-
 tis capite contingeretur, quiescentis soporè strepitu
 interromperet. Nimirum quod indidit natura grui-
 bus; vt cum nocturnas habent excubias lapil-
 lum pedeprehendant, qui somno laxatus & deor-
 sum decidens indiligentiam coarguat; quod item
 amor sapientiæ illum docuit Philosophum, quem
 tradunt, cum dormiret, solitum tenere lepidem, qui
 manu solitus, & in suppositam peluim cadens, stre-
 pitũ ederet; hoc ipsum diuina gratia multò quã na-
 tura ingeniosior magistra Gonzalo felicius impres-
 sit, vt ne ad æternæ salutis consecutionem segniùs,
 quàm brutæ animantes ad vitæ custodiam excuba-
 ret; ne ab vlllo se Philosopho pateretur vinci, qui
 non humanæ; sed diuinæ sapientiæ studio operam
 nauaret. In peregrinationibus, excursionibus, cæ-
 terisque itineribus nunquam ad domum aliam,
 quantum fieri poterat, quàm ad commune paupe-
 rum Xenodochium diuertebat. Ibi si fortè opus es-
 set somnum cubando capere, quod aliquando co-
 ctus necessitate faciebat, ad reponendum corpus
 culcitra utebatur ex canabe duris paleis referta,
 stragulo vili & crasso, sine linteis & cervicali. De-
 cumbebat aliquando in quodam Portuensis orbis
 nosocomio (Societatis collegium ibi nondum erat)
 magna febris iactatus. Inuisit agrũ Henricus Gouea,
 is qui postea proprijs ædibus & tribus filijs Socie-
 tati

tati datis, dum pestilentiâ infectis piè ministrat, laudabili sine diem clausit. Patrem ita miserè iacentem vir nobilis conspiciatus, & vehementer dolens, tam indignè habere virum tantum, inter alia caritatis officia hoc etiam voluit exhibere, vt mitiorè lecto afflictum corpus exciperet. Valdè in ea re ab Henrico laboratum; sed tandem vicit, remotaq; dura illa culcitra alia ex lino & lana fultam supposituit molliorem. Hanc rem morbo ipso grauius Sylueria tulit, adeoq; commutationem est auersatus, vt quo primū die iudicatū est à medico abesse febrim, suis ipse manibus atque humeris lineam culcitram sustulerit, & priuato in loco reponens, ad suam reuersus sit. At non paruo res illi stetit; febris enim, quasi collecto ex cessatione impetu, debile corpus seuius inuadens, diutiùs afflictauit.

De comprimendis animi affectibus.

CAP. V.

ET si vera illa sanctitatis forma, qua qui præditus est, numen sibi consiliatum habet, neque in acerba castigatione corporis, neque in seuera cupiditatum moderatione consistit; hisce tamen adiutoribus & socijs muniendum esse, ne plurimis & maximis, in quibus frequenter versatur, periculis succubat, monent constanter ij qui rectè viuendi præceptis ad veram pietatē humanos animos instituunt. In viciniorem hostem mouenda prius arma sunt, ne is retrò, veluti per contemptum relictus incautum militem à tergo adoriatur. In primis igitur atq; ante omnia crudeli carni bellum indici atq; inferri oportet, & quoad fieri potest, omnes eius libidines & cupiditates comprimendæ, penitusque resecandæ

secundæ sunt. Cùm verò hoc domandi corporis studium cuilibet homini Christiano familiare esse debet; tum verò ijs, qui ad perfectionem contendunt adeò est necessarium, ut parum in hac via progredi possit, qui non multum in eo se exercuerit. Si quis paululam apud se consideret, quanto studio quantoque animi ardore suis semper appetitionibus Gonzalus obstiterit, quamque sui in rebus omnibus dominator fuerit, nõ difficile deprehendet, illũ ad altissimum quendam diuinæ contemplationis gradũ fuisse euectum. Constat inter Spiritualium rerũ peritos, non posse humanum animum liberè in Deum euolare, nisi pars illa hominis inferior, quæ omnium parens est & effectrix perturbationũ, constricta vinculis, & simul cũ vitijs & concupiscentijs, ut Paulus ait, cruci affixa sub rationis imperio cõtineatur. Quamdiu enim sui iuris est, nec vllius subiacet domi natui, cùm sit crasso & cõcreto permista corpori, suo pte pòdere fertur ad ima, perque innumeras rerum cupiditates mentem trahens, non finit eam vnò in loco meditando consistere, ut possit diuini illius animarum sponsi, vel loquentis vocem audire, vel præsentis aspectu & suauitate frui. Hanc ob rem magnus ille Antonius vir orandi studio eximiè deditus, ipsisque inferorum monstris vel hoc nomine formidabilis, cùm à quodam sene eremita rogeretur, quomodo posset diuina contemplando sic integras noctes transigere, ut grauitè etiam ferret oriri solem quòd luce sua nocturnam quietem interturbaret, hunc in modũ fertur respondisse: Scias frater mi, tamdiu me latuisse in quo vera contemplandi ratio sita sit, quamdiu vllam mei ipsius habui rationem: vbi verò inquietis motibus veluti noxijs herbis mentem purgavi, meque à me ipso, atque

atque ab omni terrena concreione segregatum ad superiora transfuli, quamprimùm degustare cœpissẽ mirificũ illum diuinæ voluptatis fructũ, qui ex cœlestium rerum contemplatione à purgatis animis percipi solet. Purissimus namque Dei spiritus animum exigit defœcatum & purũ, cui gaudia sua instillet; quoniam æquum non est, Gregorio N. zianzeno teste, vt pretiosissimus opobalsami liquor immundo sordidoque in vase recipiatur. Prius ergo myrrhæ mons, quàm thuris collis est cõscendendus. Hanc enim expeditam esse rectè precandi & contemplandi rationem, monuit apud sapientem qui dixit; Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris, Etenim vt humanus animus dulcia cum Deo ac suauia miscere possit colloquia, ex quibus gratissimus eidem Deo exhaletur odor, antè ipsi adeundus est mōs myrrhæ, quã perfecta quædam omnium perturbationum mors designatur. Vnde qui nondum mortuis ac sepultis, sed planè viuus ac vigilantibus appetitionibus ad diuina contemplanda accedit, neque illos percipiet, qui ex contemplationis opere expetuntur, veræ pietatis fructus, neque verò in hoc studio poterit diutiùs persistere; cum indomita illa atque effrenata affectionum caterua soleat plerumque cæco impetu ex improviso irruere, & cõtemplantis animi quietem obturbare. Vtrumque igitur coniunxit Gortizius, atque ab illo incepit necessario, & summæ veritatis voce commendato sui odio, quò sicut ad stabiliendum religiosæ vitæ virtutumque ædificium nihil est constantius, ita ad inchoandum nihil debet esse prius. Domitis itaque Sylueria affectionibus, rerum diuinarum cõtemplationi tanta mentis tum libertate, tum iucunditate se dabat, vt relictis

K

plerum-

plerumque, sicut antea diximus, in terra sensibus, libero animo ad Deum raperetur. Singularis benevolentiae signa iis maximè exhibebat, quos norat & in comprimendis animi sui cupiditatibus solitos maiori studio operam collocare, & in colenda religiosa disciplina cæteris esse diligentiores. Summo semper opere socios hortabatur, nihil ut antiquius haberent, quàm ut hostes sibi ipsis essent infensissimi, cum appetitionibus suis perpetuum gererent bellum, nunquam de manu falcem deponerent quæ non succrescentes tantùm, sed & vix enatas malorum affectuum herbas penitus ab radice rescarent; nulla prorsus in re facerent, quod liberet, nisi id ipsum scirent fore gratum Deo. Dicere erat solitus, habere Societatis religiosum in hac vita, si velit, veram purgandi animi rationem, eamque in vna sui victoria esse positam; non deesse enim illi occasiones, & quidem assiduas, quæ & suscepta contra Deum peccata aspero vitæ instituto rependendi, & multa ac præclara merita per voluntarium sui neglectum atque odium acquirendi, vberem segetem materiamque suppeditant. Ut cuique martyri dies sacer aduentabat, ita in eo, eiusdem martyris exemplo, ad Christi amorem & imitationem opportunè subditos monebat. Cùm festum aderat S. Laurentij Eritne, aiebat, ex vobis, qui divino amore incensus imponi velit ferreis cratibus, & subiecto igne torreret? Cùm S. Andreæ, Crux, aiebat, nos vocat, fratres mei, quid moramini magno animi impetu propter Christum ad illam rapiamus. Cùm S. Sebastiani, En paratæ directæque in nos sagittæ, quin alacres damus corda, & pectora trāsfigi sinimus? Hunc in modū per dies alios multa, in mortificationis, ut vocāt, cōmendati-

onem

onem differens, sic ad eius studiū atq; exercitatio-
 né socios excitabat, vt qui tunc in Goano collegio
 erant, disertè affirmarint, se toto illo triennio, quo
 Prouincialem Gonzalus egit, ea ratione vixisse, vt
 in coelo potiùs viderentur fuisse quàm in terris.

*De animi submissione, & honoris
 contemptu.*

CAP VI:

NEMO ita se erexit superbia, vt animi sub-
 missione Gonzalus depressit: nemo sic appe-
 tit honores, vt idem contempsit. Non præteribo
 quod accidit Conimbrica. A turpi pellicatus con-
 suetudine, nescio quem abduxit. Rem pellex tu-
 lit iniquissimè. Cumque diu multumque laboraf-
 set, vt dissolutam amicitiam redintegraret, nec per-
 fecisset quidquam, in Gonzalum iras effudit. Lite-
 ras ad eū mittit probris & maledictis plenas. Atq; vt
 muliebris furor ad omnē audaciam proiectus est ac
 præceps, nihil contumeliarum fingi potest, quod
 in eum non iaciat. Oblatæ superiori literæ, qui cū
 facilè suspicari posset aliquid arcani latere, quod
 non ab alio, quàm ab ipso Gonzalo deberet legi, vt
 erant clausæ, ipsi reddi iubet. Eas ille aperit, om-
 nino rei ignarus: sed legere incipiens, vt scriptio-
 nis materiam agnoscit, tanta lætitia perfunditur,
 quantam nemo, ne summè quidem ambitiosus, &
 maximis laudum suarum præconiis perciperet.
 Ad locum igitur secretum se præripiens, singulas
 epistolæ partes, hoc est, singulas per se iniurias mi-
 nutatim gradatimq; perlegit, & attentè considerat.
 Tūc ita secū; Benè est, inuenisti tandē, Gózale, cui sis
 pb è notus. En ista foemina tuis te colorib. depingit.

Ignorare iam noli, qualis sis, quàm superbus & arrogans, quanta præditus rerum ignorantia; quàm stultus & demens, quanta plenus simulatione, quot denique & quantis vitiis cumulatus. Hęc sibi Patrem non semel tantùm, sed iterum & sæpius obiecisse, compertum à socio quodam, qui per cæteras collegij partes aliquanto tempore quæsitum, reperit tandem in eo, quem dixi, loco, & tacitus illum obseruauit sese acerbè increpantem. Nō satis ipsi erat pedibus semper, & mēdici habitu iter conficere, quocunq; iret; verùm etiam cum ad promouendam rē Christianā in vicina æquē & remota oppida excurreret, sarcinam cum scriptis & libris ad concionum opus necessariis portabat humeris. Fuit qui rei indignitate piè commotus, Patrem obnixè rogaret, vt ad scriptorum onus mancipio vti vellet, siquidem nollet iumento vti. Negauit se facturum, hac lepida responsione: Hęc cenne, inquit, tua in me caritas? mihi adimes portandi meritum, & seruitio dabis? Caue, ne veræ amicitia iura peruertas. Erat Olyssippone in professa domo S. Rochi. Degebant per id tempus apud Reginam Catharinā in aula iuxtā veterem Lusitanię morem, duę eius cōsobrinæ, nondū nuptui traditæ. Hęc cū valdè essent pietatis amantes, miroq; proinde tenerentur desiderio cōsanguinei vidēdi, cuius sanctimonix fama totam se per vrbē cū admiratione fundebat, nec suis ipse precibus pertrahere ad se hominē possent, Regina ad id vtebantur auctoritate. Ab ea frequenter petebant, iuberet Gonzalum in aulā venire, vt ipsis aulicis foeminis Christianæ doctrine documenta coram exponeret. Sic erat. Sæpius in aulam Patris Regina imperio vocabatur, quod vt ipsi erat molestissimū, ita recusare legitimè

non poterat. Cùm sciret tamen, nulla ferè faciliùs, quàm aperta ac simplici vitiorum suorum reprehensione nobilium animos offendi, tentare cœpit, possetne hac ratione in aula fastidium & satietatem venire. Aulicos igitur mores à recto aberrantes acriter arguere, in exquisitum foeminarum cultum vehementer inuehere; nunc ipsas compta cadauera, nunc adoperta tapetibus sterquilina, nunc aliis asperioribus nominibus appellare. Cùm nihil ista prodesse, & qua parere odiù solet benevolentiam Gonzalo conciliaret veritas, viam aliam ingressus, Davidis artem imitatur, cùm ante Achim Gathæ Regem productus, ridenda quadam vultus mutatione & defluente ex ore saliuâ stultitiam simulans, Regem fefellit, & præsens vitæ periculum euasit. Eadem ratione Gonzalus, cùm aulicarum foeminarum moribus palàm & seuerè reprehēsis, obtinere nō posset, vt ipsis fieret exosus, remedio usus est, vt credebat, potentiori, quo tanquam iocularis ac ridiculus vulgò habitus, tanto consobrinis pudore afficeret, vt desisterent eius in regiam aduentum apud Reginam procurare. Conuenerant die quadam aulicæ omnes in consuetum locum frequentes, vt de rebus diuinis differentem ex more audirent. Ecce tibi, veluti à potestate mentis repente deiectus, vultum variè immutare, diuersas oris & corporis induere figuras, saliuâ in barbam demitterè, modis mille insignem simulare fatuitatem. Sed non successit ars. Cognita res est, atque adeò effectum, vt vnde Gonzalus sibi querebat contemptū, inde maiorem apud oēs sanctatis opinionē, maioreque benevolentiam & admirationem consequeretur. Observatum est, cùm in oppidum Goëziū sæpè venisset, & templum, in quo comes Ludouicus eius

pater sepultus erat, pro ipsius anima deprecaturus, fuisset ingressus, ad visendū ipsum sepulchrū, quod erat mole magnum, structura superbum, elegantia pulchrum, operis artificio mirandum, nūquam accessisse, sed oculos ab eo ex instituto remouisse: animum enim ad ea transferens quæ ad salutē pertinent, dum ab immanibus illis & sumptuosis marmoribus auertebat oculos, duo nimirum significabat; primum apud se nulla esse in pretio inania ista rerum cadauera; deinde incredibilem stultitiā hominū eorum, quibus potior caducæ, quàm sēpiternæ gloriæ cura est; quandoquidem cœlestium bonorum obliti, vt se posteritati commendent, talia in terris relinquunt monumenta vanitatis suæ. Incedebat aliquando per urbem comes Iacobus ingenti equitum ac peditū comitatu stipatus; occurrit fortè Gōzalus; vt fratrem conspexit tantum pōpa actam religiosè incedentem, relicta via minūs immunda (tēpus erat hybernum) vbi altius lutum, ibi pedes posuit, seque totum dedita opera coeno infecit, vt ostenderet non minus se corporeis illis fordibus, Christi amorem, quàm vanissimum quēque magnifico rerum apparātu & corporis elegantia delectari. Splendorem generis non magis alij palam facere, quàm ipse celare studuit. Res etiam in religioso perrara. Quàm multi sunt, qui in ipsis quoq; fordibus, quas spontè eligunt, nolint illustres videri? Gōzalo nihil erat potiūs, quā latere, & terræ filium æstimari. In Tomarica missione cum die quodā crimina expiandi gratia ad secularem sacerdotem accederet, magna confessarium incescit cupido pœnitētem agnoscendi; suspicatus quippe erat, latere in homine aliquid illustre, quod humili habitu tegeretur. Rogat ergo, quā vocetur. Ré
pater

pater subodoratus, & humilitati, quã mirificè ad-
 mabat, consultũ nolens, responderet; Nomen suum
 neq; peccatum esse, neq; peccati circumstãtiam, quæ
 necessariò in confessione sit explicanda. Instat con-
 fessarius inepta ductus curiositate. Quid, ait, nomẽ
 mihi tuum non prodidisti? Nescis confessario nihil ef-
 se in confessione tegendum? quin potius, inquit Gõ-
 zalus, scio neq; opus esse, neque verò expedire, vt
 nomen tibi manifestẽ meum. Prudenti respõso irri-
 tatus homo imprudens, abire partẽ iubet, absoluti-
 one negata. At ille, quẽ non vllius conscientia sce-
 leris, sed ratio pietatis ad confessionem adduxerat,
 nihilo secius rem diuinam instituit peragere. Quo-
 niam verò præteribat statutum sacrificij tẽpus, nec
 confessarius alius poterat facilẽ adiri, domum se
 recipit, socium monet, expectet tantisper, dum se
 ad sacrificiãdum parat. Ingreditur cubiculum, per-
 cumbit ingenua, atque animũ colligens, diuina cõ-
 templatur. Tantum in contemplatione tempus po-
 nit, vt & litandi, & sui ipsius oblitus videatur. Tũ
 socius monendum ratus, ad cubiculum accedit, ite-
 rumque & sapius ostium in cassum pulsans, non ex-
 pectato responso fores aperit. Ecce tibi in medio
 cubiculo Gonzalum videt prorsus immotũ, innix-
 um genibus, sublatis ac iunctis manibus, fixis in
 alto oculis, re viuum, specie mortuum. Visu ob-
 stupefactus hæret anceps; cogitat quid agat; id de-
 mum consilij capit. Ad ostium cubiculi reuertitur;
 ingentem sonitum edit, eo strepitu abstractum ho-
 minẽ reuocat ad sensus. Experrectus ille à contem-
 plationis somno, egreditur è cubiculo socium of-
 fendens, Eia, inquit, Res diuina vos vocat; eamus,
 tempus est. Exinde in templum itum & sacra my-
 steria peracta.

*De obedientia, & religiosa disciplina ob-
servantia.*

CAP. VII.

Quam perfectè Gonzalus suis semper superioribus obedierit, plurimis testatum exemplis est. Illud singulare fuit, quod in vrbe Portuensi, cum à Conimbricensi Rectore, cui suberat, literas accepisset, in quibus iubebat, vt quamprimùm Conimbricam rediret, repentè se pedibus in viam dedit; nec spectare tãtis per voluit, donec calcei corrupti resarcirentur, & nouis, vt opus erat, fulcirentur soleis. Cumque & socius, & alij viri graues monerent, iter adeò esse longũ, vt novos omnino calceos, aut apprimè renouatos exigeret, si pedibus esset peragendum; ipsis verò, quos haberet reficiendis vix horam vnã posse consumi, respondit, obedientiæ operam non pati moram; multum referre, quàm citò fiat quod præcipitur; cum in iis, quæ ad obedientiam pertinent, non horam tantùm vnã, sed vel minima horæ pars magnũ nõnunquam virtuti afferat detrimentum; denique vt in conferendis beneficiis, ita in exequendis superiorum mandatis, quantum adiicitur moræ, tantum demi gratiæ. Itaque valdè incommodo a ni tempore (hys enim frigida atque humida erat) nulla interposita mora iter arripit, ac post dies aliquot nudis pedibus, aqua & luto plenus, aliisque oppressus difficultatibus, Conimbricense Collegium ingreditur, magnam ore præferens hilaris animi indicem lætitiã, sed maius præbens tam singulari exemplo sinceræ obedientiæ documentum. Primus fuit

fuit professæ domus S. Rochi præpositus. Eo in munere nihil illi prius ac potius, quàm vt Societatis regulæ & constitutiones, recens tunc à B. Ignatio editæ, perfectissimè seruarentur; quod optimè intelligeret, communitates hominum eodem inter se viuendi iure consociatas, non alio modo aut faciliùs stare, aut constantius stabiliri, quàm cum suis quæque Regibus diligentissimè obtemperat. Nec verò ob inopiam rei familiaris, quod non nunquam accidit, vel minima in re disciplinam religiosam violari patiebatur. Sic autem domus procurationem cum reliquis religiosæ humilitatis & caritatis officiis temperabat, vt nemo illo esset vel in oratione frequentior, vel ad concionandum promptior, vel in audiendis cõfessionibus intentior, vel infirmis culinae, cæterisque eiusmodi ministeriis obeundis diligentior, vel in nosocomiis, carceribus, trinemibus inuisendis, ægrisque & vinctis omni ope iuuandis alacrior. Sic igitur imperabat, vt non solum, quod nemo non nouerat, obedire mallet, verùm etiam subditi hominis officia quolibet subdito exerceret accuratiùs. Idque optabat maximè, cum aliis præficièbatur, vt ab ea procuratione quàm ocysimè amoueretur. Quo tempore Indicam prouinciam administrabat, assiduis à Deo precibus contendebat, eam maioribus suis mentem iniiceret, vt eo in munere successorem sibi sufficerent; idque vt obtineret, voluntarium sibi ieiunium aliquando indixit, in quo totos atque integros viginti continuos dies, ad victum, quem semel tantum in die sumebat, præter panem & aquam nihil prorsus adhibuit. Vt animi submissioni, atque illi in primis, quæ in religioso viro maximè est necessaria, in omnem partem, vt dicitur indifferentiæ,

154 VITAE GONZALI SYLVERIAE
subditos assuefaceret, scholasticos studendi occu-
pationi intentos, vel nullis, vel leuissimis sæpè de
causis ab studio remotos, ad culinæ ministeria auo-
cabat. Nonnunquam etiam statuebat vt ij, quibus
tyrocinio finito ad antiquiorum consuetudinem
transeundum erat, per tempus aliquod cum noui-
tiis manerent, & eorum more viuerent, quo ad o-
mnia, quæcunque vnquam obedientia decerneret,
essent promptissimi, neque aliunde quàm à diuino
nutu, ac suorum moderatorum arbitrio penderent.
Quantum religiosa disciplinæ amans fuerit atque
obseruans, vno in præsentia prodam exemplo. Im-
mensus labor, quo apud Portuenes, dum eorum
profectui incumberet, premebatur, vires corporis
vicit, morbumque attulit longè grauissimum, qui
viri virtutem fecit illustriorem. Decumbebant in
nosocomio illius sodalitiij, cui datum est à miseri-
cordia nomen. Renunciatum id viro clarissimo Io-
anni Rhoteritio Salæ vrbis præfecto, regiarumque
opum œconomò. Hic ille est, qui rebus multis do-
mi forisque præclarè gestis, felici senectute annum
vitæ trigesimum supra centesimum integer sensi-
bus, expleuisse fertur. Ioannes ergo de Gonzali
morbo certior factus, vnà cum Agnete illustrissi-
ma foemina Antonij Salæ Menesij vxore, & ipsius
Gonzali propinqua ingenti clientum comitatu in
nosocomium tendit. At Gonzalus cognito Agnetis
aduentu, actis per internuntium pro caritatis offi-
cio gratiis, magna precum vi instat, ne omnino se
inuisat; videri enim id sibi à suo atque ab omni re-
ligioso instituto valdè alienum. Alia ex parte so-
dalitiij rector, & Henricus Goueanus, magna viri-
auctoritate, deque ipso Gonzalo optimè meriti,
obnixè

obnixè contendunt, ne Agnetem repellat; neque enim esse fas, vt clarissimam iuxta ac modestissimã matronam, cum qua tanta sibi sanguinis coniunctio sit, eo præfertim loco & tempore, non secus atque vnã aliam de plebe mulierem aditu & colloquio prohibeat. Caueat diligenter ne fortè, dum nimis religiosus esse vult, religiosam comitatem lædat, nec solùm Agnetem, sed Ioannem quoque Rhoteritium, & omnem salarum familiam sibi reddat infensam. Si Agnes, inquiunt, nondum egressa domo, huc venire tentaret, non esse forsitan nimis difficilè, absque vlla humanitatis offensione eius aduentum impedire; nunc autem cum non solùm iam domo exierit, sed in ipso nosocomio, imò ad huiusce cubiculi ostium sit, quam ratione potest sine iniuria reiici. Facta crederes verba furdo. Constans firmusque in proposito perstat González, & quamuis religiosè atque humiliter, absolutè tamen negat, consensurum se vnquam, vt à foemina æger inuisatur; id enim neque vllò modo sibi videri necessarium, neque verò religiosæ disciplinæ consentaneum. Agnes igitur Gonzali constantiã victa, eo non viso pedem refert à limine, & animo æquo repulsam ferens, cum eodem Ioanne Rhoteritio Saladomum reuertitur,

(.·.)

De amore

De amore paupertatis.

CAP. VIII.

MIRVM in modum paupertatem diligebat, quod eam sciret, & Christo Opt. Max. rerū Domino fuisse dilectissimam, dum apud nos in terris viueret, & multò verius appellari posse religiosæ vitæ firmitatem, quàm vitæ humanæ interitum, vt ex veteribus nonnullis eam appellârunt. Cùm esset Olyssipone prefessæ domui sancti Rochi præpositus, magnopere à sociis laboratum est, vt interim dum ea mundabantur indumenta quibus utebatur, alia æquè vilia ac detrita, sed perpurgata acciperet. Nulla id ratione sibi persuaderi passus est, ex sancto Hilarione dicens, superfluum esse in cilicio munditiem quærere. Cùm igitur eius vestitus commutandi alia ratio non suppeteret, quæsitum noctu remedium, atque eo inscio ac dormiente facta nonnunquam commutatio; eo tamen modo, vt vigilans vel eam esse factam ignoraret; vel re comperta, haud grauatè ferret. Ob hanc causam diligenter curatum, vt suffectæ vestes vel essent ablatis quàm simillimæ, ne commutatio deprehenderetur, vel deteriores ac magis tritæ, vt moderatè toleraret. Concionaturus in Odiuelensi cœnobio, id monialium est cum primis celebre, ab Olyssipone quatuor circiter milliaribus distitum pridie sub vesperum profectus, cùm posset eò faciliè peruenire, in luminari, vicino pago, eo consilio substitit, vt officiis omnibus, quæ sciebat à sacris illis virginibus sibi esse parata, paupertatis studio supersederet. Sed & in illo pago, quod erat
 reli-

reliquum temporis, iuuando proximo impendit, & explicata latè re Christiana ad Xenodochium diuertit, ibique solo pane atque eo duro pastus, cum summa animi voluptate noctem egit. Profecturus erat superiorum iussu ex Lusitania in regnum Valentia, vt accepto in Gandiensi Academia doctoratus gradu, ad quædam dein Societatis negotia Romanam contenderet. Factus de profectioe certior Comes Iacobus fratrem adit, equum offert, quo vehatur: enixè petit, eo vt uti velit, nec cõmittat vt pedibus aggrediatur iter, multis de causis laboris & periculi plenissimum. Ad hæc modestè subridens Gonzalus, ita Comitem intuetur, vt quanquã verbis nihil, ipso tamen vultu apertè dicat, equo sibi aut simili viæ subsidio opus non esse, nec aliis prorsus, quàm suis pedibus confecturum illud iter, quantiscunq; laboribus & periculis sit obnoxium: atque hanc sententiam adeò animo firmã & stabilem insidere, vt nulla precum importunitate ab illa se dimoueri passurus sit. Etenim ipso profectioe die, inscio Gonzalo, mittit Comes, qui onusto cibariis vinculo euntem à tergo insequatur. Re Gonzalus comperta, vultu in feneritatem verso, significare in primis, quàm id sibi molestum sit, de Comite deinde queri, quod paupertati suæ, quamquam non malo animo, tam multis tamen modis pergat insidiari; postremò Comitæ famulum expectatione frustratum omnino ab se dimittere. Instat nihilominus atq; vrget maiori studio reiectus homo; iterum & sæpiùs Patrem orat, nolit tanta ipsum tristitia, tanta herum iniuria afficere, sibi certè constitutũ esse aliud potiùs agere, quàm re infecta, ante Comitẽ cõparere. Tum Pater hac lege contentionẽ dirimit, vt allata munera agris & egenis

58 VITAE GONZALISYLVERIAE
nis cedant; eorum nomine ea se libenter acci-
pere, aliter non accepturum. Placuit in ea dif-
ficultate conditio. Vbi ad oppidum, quod se in iti-
nere primū obtulit, deuentum est, quæ sita con-
festim domus hospitalis; & ibi omnia, re nulla exce-
pta, in pauperes & ægrotos distributa. Gonzalus
deinde, vt coeperat, iter in Valentia regnum, inde
Romam pedibus profecutus, victumque, vbi opus
erat, precario quærens, vtramque in partem per-
uenit incolūmis, facileque didicit, quā inania
sunt illa, quæ nonnunquam in principio rerum ge-
rendarum oblici solent terrorum monstra; quam-
que in promptu sit, nisi ipse sibi animus desit, dif-
ficillima quæque diuino auxilio superare. Solebat,
vt alio iam loco dixi, rei Christianæ causā per va-
rias Regni vrbes, oppida, castella, pagos, vicos-
que pedibus discurrere: cum verò, multis ac longis
itinerum spatiis peragratis, calcei tandem rum-
perentur, nudis deinde pedibus faciebat iter, nec
vilius prece adduci poterat, vt aliis vtrò oblati
contra viarum incommoda & asperitates vteretur.
In his autem excursionibus, quod iam etiā suprā
est tactum, non aliter quā precario viuebat, e-
mendicato ostiatim victu, quem quamdiū postula-
bat, aperto erat capite, dimisso in terram vultu,
& toto corpore ad summam humilitatem compo-
sito. Cū verò sub noctem ad hospitem se domū
recipiebat, reliquis se pauperibus aggregans, si quid
vel primarij panis ex collecta eleēmosyna, vel al-
terius delicati cibi in pera habebat, id aliquibus
panis cibarij frustis commutans, iis duntaxat, ve-
luti vnus è vilissimo illo pauperum grēge, atque o-
mnium infimus corpus reficiebat. Nonnunquam
etiam

etiam quò magis fieret nihili, nec tantum abie-
ctus, sed etiam exigui hominis iudicij haberetur,
publicis in plateis ad alicuius domus ostium se-
dens, sua illa cibarij panis frustra comedeat. Ita-
que rarissimum fuit voluntariæ paupertatis exem-
plar; quod ex eo etiã apparet quòd cum prouincialis in
India fugeretur munere, ad nouitiorum do-
mum recepit sese, ut eorum more viueret; nec re-
liqua solum, quæ ad vitæ usum erant necessaria,
sed ipsos etiam libros reliquit, eosque in publica
bibliotheca reponi iussit, tribus tantum sibi re-
tentis, Breuiario, Societatis constitutionibus, spi-
ritualibus exercitiis. Caterum, quia in eo, quo vi-
tebatur, Breuiario non nihil videbatur esse concinni-
atis, illud quoque ablegauit ab se, alio ad recitan-
dum assumpto, quod erat & forma rude & malè
compactum, & usu detritum. Quin etiam Sancto-
rum reliquias, piacularia numismata, imagines,
cæteraque eiusdem generis, quæ secum ex Lusita-
nia in Indiam asportarat, iis distribuit, quibus e-
rat promulgandi Euangelij peculiaris cura. Ita
rebus cæteris liber & expeditus vni tantum vo-
luit Deo hæerere. Optimi parentis exemplum se-
cuti filij non superuacaneis duntaxat, sed neces-
sariis etiam rebus sese vltro spoliarunt, ma-
ximo religiosæ paupertatis incre-
mento.

(.)

De casta

De caritate in proximos.

CAP. IX.

QUANTO plus apud Gonzalum Christiana caritas, quàm vlla aut coniunctio sanguinis, aut humanæ necessitudinis ratio voluerit, cùm in rebus plurimis, tum in eo, quod in præsentia dicam, obseruatum est. Quidam erat ex prima Lusitaniæ nobilitate, cum quo Comiti Ludouico Gonzali patri aliqua, dum vixit, certas ob causas fuerat similitas. Vt Gonzalus ostenderet, non in ea se esse, quæ in multis mortalium est, detestanda opinione, vt crederet, paternas inimicitias perpetua quadã successione, veluti hæreditario iure, aut ex testamêto liberis relinqui, quin potius nihil sibi hoc in genere commune esse cum parête alio, quàm cum Christo, qui & inimicos diligi, & beneficiis deuinciri iubet; quibus potuit officiis cœpit hominem demereri. Non assiduas tantùm pro illo preces priuatim ad Deum fundebat, verumetiam manifesta quædam eximix caritatis & beneuolentiæ signa publicè atque in hominum oculis ipsi demonstrabat. Ad eum enim, honoris causâ, frequenter adibat; sermones cum ipso comiter & libenter serebat, multoque magis illi, quàm vlli ex suis, & in communibus salutationibus, & in priuatis colloquiis affabilem se ac beneuolam præbebat. Quamobrem quia Gonzali patre maximè fuerat in vita alienus, eum Gonzalus, vt sibi esset beneuolentiâ coniunctissimus, singularibus suis promeritis coëgit. Tãtam quippe filius virtutem admiratus, ita se illi tractandum, moderandumque commisit, vt non solum

lūm peccata, quæ apud ipsum cōfessione expiabat, sed omnia quoque animi sui sensu fidentissimè aperiret. Quo ex facto magnam sibi Gózalus apud eos, qui vetera illa dissidia norant, existimationem eximiosque virtuti conciliauit amores, & quæ demum diuinæ caritatis vis ac potentia sit, manifestū fecit: nemo enim non vidit, amorem illum, quo quis natura impellente eos prosequitur, quibus aliqua officij vel sanguinis necessitudine coniunctus est, quiq; non tantum in hominibus, sed in belluis quoque reperitur, longè ab eo differre, quæ vera Christi pietas erga ipsos etiam inimicos & hostes haberi præcipit. Circa socios infirmos & ægros maiorem in modum erat sollicitus. Cogitabat frequenter qua posset ratione eorum ægritudines & tædia leuare. Eos, qui decumbebant, inuisabat sæpè, & proximam à praudio horam illis plerumque dabat. Aliquando etiam, tum præsertim, cū magnus erat ægrotantiū numerus, ne qua illis in re deesset, ipsis quoq; sanis in valetudinariū cōuocatis perq; preparata subsellia dispositis opportuno tēpore, & cōtēperata voce, ne quid molestiæ agris inferret, de recto sanitatis vsu, deq; spiritali ægritudinū fructu aliquid in cōmune dicebat; infirmosq; vt æquo animo morbi incōmoda ferrēt, atq; à Dei nutu toti penitusq; pēderent; valētes aut, vt ad omnia pietatis opera, quæ admodū cuiq; iuxta officij statusque sui rôem prōptū esset, vires neruosq; intēderēt, amicè & beneuolè hortabatur. Promulgatū erat per orbē Christianū quadraginta dierū Iubilæū. Inter alias cōditiones quas Pōtifex ab iis requirebat, qui essent indulgētijs lucraturi, illa vna erat, vt quisq; pro facultate stipē egenis erogaret. Hinc capta à Gózalo occasio ré faciendi, qua socij & animis suis

L

vtilis

utiles esse possent, & suam in proximos caritatem
 abundè exercerent. Statuit quippe, vt toto eo qua-
 draginta dierũ tẽpore (Indicam tunc prouinciã mo-
 derabatur) per hebdomadas singulas ipso Veneris
 die, quo erat ex Iubilæi præscripto ieiunandum,
 mediam partem eorũ, quæ cuiq; essent ad comedẽ-
 dum apposita, ad vinctos deferrèt. Cumq; plerique
 Gonzalũ imitati præter aquã & panem nihil illo die
 sumerent, non partẽ dũtaxat mediã, sed totum in-
 super opsonium deferebãt. Ad hoc verò misericor-
 diæ opus plura alia submissionis, caritatis, & virtu-
 tum plurimarũ officia, non tantũ consentiente, sed
 etiam statuente Gonzalo socij addebãt. Distributis
 enim per singulos cibariis, quidã mundando carce-
 ri, alij deferendis ad vicinũ mare sordibus, alij re-
 bus similibus operam dabant; quibus perfectis ad
 ipsos iterum redibãt vinctos corporali iã cibo refe-
 ctos, eorumq; animos lögè meliore Christianæ do-
 ctrinæ & salutariũ consiliorũ cibo recreabant. Cum
 ex iis, qui annis singulis Goã ex Lusitania appellũt,
 plurimi ex longissima ac molestissima nauigatione
 graues cõtrahant ægri tudines, amplũ in eadẽ vrbe
 valetudinariũ, in quo ægroti præstò haberent adiu-
 menta omnia, q̄ ad animi & corporis curationẽ sunt
 necessaria, Regis Lusitani mandato & expẽsis insti-
 tutũ est. Non est passus Gonzalus suum hac in re of-
 ficiũ deesse. Nam quo tẽpore prouinciã moderaba-
 tur, statuit vt ad nauiũ appulsum certus deligeretur
 numerus sociorũ, qui quãdiu opus esset, in nosoco-
 miõ morarètur, & in curandis egris atque omni opẽ
 iuuandis laborẽ suum studiũq; impenderent. Vt er-
 go sanctissimæ occupationi initiũ daret, tredecim
 cũ sociis ad hospitalẽ domum cõtedit; vbi in publi-
 ca valetudinarij ara, vt ab ipsis quoq; agris audire-
 tur,

tur, rem diuinam in primis fecit, socios deinde omnes cœlesti pane reereuit, postea gratiarū actione peracta per ægrotorū cubicula eos deduxit, & suas singulis diuisit stationes. Exinde ad ædiculā, quæ ipsis erat ad habitandum designata, eos comitatus breui quidē, sed graui & efficaci sermone hortatus est, vt loci difficultates libenter exorberēt, vt ægrotorū querimonias & fastidia non æquo tantū, verum etiam læto animo tolerarēt, vt caritatis officia, cum eo, quo par est, caritatis affectu exerceant, vt in factis dictisq; modestiam, in bonis propositis cōstantiā, in tractandis infirmorū animis prudentiam seruarent; vt tandem maximè niterentur omnibus vt grati ac beneuoli, nemini prorsus essent onerosi. Inter hæc solatij & spiritus monita cōsumptus dies. Māssisset cum reliquis in nosocomio Gonzalus, nisi rei domesticæ procuratio obstaret. Singulos igitur tenerrimè amplexus, in collegium sub noctem reuersus est. Illi verò plus mensē cum ægrotis demorati, quæ à Prouinciali suo acceperant, summa cum fide & diligentia exequi curauēre.

De ratione subditos promouendū.

CAP X.

QUAMVIS ea honesti naturā sit, vt omni detracto emolumento, hominum ad se animos alliciat; ipsaque per se virtus satis magnam in se sui mercedem habeat: quoniā tamen etiā illa quæ per se pulchra sunt, nec cōmendatione egent, vt expetantur, crescere laudata solent; & ad rectè agendum facilis mouentur homines cum aliqua inuitantur utilitate; solebat prudens Pater propositis premiolis ad pietatem comparatis, iuniores socios

L 2

ad

ad varia virtutum exercitia excitare. Atque in hūc modum siue beatæ Virginis rosaria, siue Sanctorum reliquias, siue alia generis eiusdem distribuebat iis, qui cæteris essent, vel externa corporis compositione, vel patientiæ laude magis clari, vel qui effrenatos animi motus melius coercerent, vel sæpius ad Deum mentem erigerent, vel hora qualibet orationunculas plures in cœlum iacularentur. Hæc forsitan minus rectè facta iis videri poterunt, qui ab humanis ita diuina separant, vt negent fas esse, vlllo inter se modo ea cōsociare; quippe quod humanorū cōsortio diuina contaminentur. At longè aliter sentire oportet. Quemadmodum enim rectè factis iure merces decernitur, iustusque & honestus labor præmiis & honoribus decoratur; ita planè dissentaneum rationi non est, vt ad benè agendum prouocentur præmiis, qui vbi benè egerint, præmiis digni censentur. Sed hanc quoque fouendæ virtutis cōsuetudinem tum Gonzalum, tum alios præstantissimos viros, Gonzalo anteriores, ab ipso Deo accepisse, compertum nobis est. Sacra enim monumenta testantur, supremum rerum moderatorem Deum, cuius arbitrio reguntur omnia, non cœlestibus tantum, sed terrenis etiam præmiis ad rectè viuendum, atque ad leges suas seruandas inuitare homines, quas tamen, vt ipsi perfectissimè obtemperarent, atque ad eius nutum & voluntatem sese conuertant, omnia humana & diuina iura arctissimè constringunt. Gonzalus igitur summum imitatus rectorem, adeò hac industria, quam ab eo didicit, religiosam disciplinam promouit, vt nihil per id tēpus videri posset Goano Collégio, vbi hæc agebantur, spectabilius. Cubicula, ambulacra, parietes, quæcunque alia illis in ædibus erant, spirabant pietatem, & diuinam illius supremi beatorum do-

micilij suauitatem redolebant. Non tantum vitia vitiorumque imagines aberant, sed ipsi quoque inordinati animorum motus, qui celeritate sua rationem solent anteuertere, ac si in tanto virtutum ornatu comparere erubescerent, continebant sese, nec exurgere audebant. Mille in quolibet socio demittendi ac vincendi se species obseruatae; nulla à bonis operibus quies; nullum ab internis & externis precationibus mentis otium. Erant, qui qui breui oratiuncula decies millies in die augustissimæ Trinitatis auxilium inuocarent; erant etiam qui certas alias preces, percursis rosarij globulis toties recitarent. At inter hæc literarum studia nequaquam intermissa aut remissa, sed intensa potius & aucta; honestum enim repugnare honesto non potest: eaque optima vitæ ratio est, quæ non in negligendo, sed in excolendo officio versatur. Nutriti tamen inter virtutum exercitia sociorum studia volebat, vt siccitas illa, quæ gigni in animis ex literis solet, salutari virtutis succo pelleretur. Quoniam verò compertum ipsi erat inter religiosos adolescentes, qui ex obedientiæ præscripto literarum studia sectantur, ita plerumq; se rem habere, vt quò quisq; in literis addiscendis vigilatior est, eò sit in acquirendis virtutibus magis sollicitus, siquidẽ hæc studia mutuo se iuuant, fouentque, simulque adulescunt, & ad perfectionem perducuntur; idcirco sedulo operam dabat, vt qui erant literarum occupationibus addicti, in eas diligentissimè incuberent. Atq; ob hæc causã mille inuestigabat rei literariæ peruehendæ modos: sæpè extra ordinarias instituebat disputationes, quibus Theologos ac Philosophos acueret. Varias Rethoricis, & humaniorũ literarũ studiosis de reb. piis proponebat materias;

156 VITAE GONZALI SYLVERIAE
quas soluta & ligata oratione pro sua quisq; facultate accuratè pertractaret; aliaq; huiusmodi faciebat permulta, quibus & ad profectū scholasticos moueret, & quātū quisq; in literis proficeret, publico periculo experiretur. Hunc in finē Goanas scholas in India auxit, addito Philosophiæ magistro, qui tunc Antonius Quadrius fuit, domi forisq; magna vir auctoritate, & puincialis munere ante Gōzalū proximè perfunctus. Quin etiā Gonzalus ipse, absoluto Prouincialis officio, antequam ad Cafres proficisceretur, Philosophicas scholas sæpius repetebat. Interdū, n. publicè disputabat; nōnūquā magistri locū vicesq; supplēs, nūc defendēdis thesibus præerat, nunc aliquid discipulis exponebat: atque hæc & cætera omnia ad hoc genus pertinentia non minore cura, quā cum Prouinciā regeret, voluptate certè multò maiore præstabat. Nō contentus singulis Veneris diebus, vt in Societate moris est, priuatū in sacellum, locum ve alium, cāpanæ signo cōuocatos socios ad pietatis opera exhortari, ipsis quoque diebus Dominicis à prandio, eadem illa hora, quæ recreationi est assignata, cū iisdē sociis de virtutibus ac vitiis, quæ Societatis instituto vel prodesse magis, vel magis obesse possunt, rogatis vltro citroque sentētiis vtilissimos habebat sermōnes.

De secularium domibus inuisendis.

CAP. XI.

Quemadmodum seculares viri ipso morum genere à religiosis valde differūt, cum sint lōgè inter se diuersæ vtrorūq; viuendi rationes, ita ferè nihil istis æquè incommodat, atque ea, quam cum illis, cum humanis officiis, tum mutuis colloquiis

quibus ad animi salutem nihil pertinentibus, contrahunt fouētq; amicitiam & familiaritatem. Nec verò eorum tantum secularium, quibus aliquid labris inspergitur, sed illorum etiam, quorum vita moresque probantur, noxia religioso consuetudo est; siquidem contingere vix vnquam potest, vt hisce familiaritatibus non ipsi aliquid hæreat, quod et si comparere in seculo sine turpitudine potest, transferri tamen ad religionem sine damno & piaculo non potest. Vt autem ardere rubum, nec comburi; ita cum aliquo familiariter agere nec eius moribus imbui, nõ miraculo simile, sed miraculum planè est. Ob idq; vt opinor, religiosus quidã ac pius vir aliquando dixit, nunquã se cū hominib. egisse, quin domum minor homo redierit. Verabat igitur Gõzalus, ne socij, nisi ratio grauis aut necessitas cogeret, externos amicos inuisum irent, aut huiuscemodi officiis tererent tēpus. Aiebat. n. talibus ex reb. quæ ab religiosa disciplina nõ minimũ abhorrēt, nõ in vnũ aut alterũ dūtaxat religiosũ, sed in ordinẽ sæpè totum grauiã dāna induci. Etenim consiliũ hoc ad Societatis vtilitatẽ prudenter à Gonzalo susceptum, secus ac debuit ab externis quibusdam expositum, querimoniis causam dedit, cū dicerēt, valdè esse ab humanitate alienũ, debitis salutationibus aditum intercludere, & hominum ab se animos, insulsa seueritate alienare. Cuius rei factus certior Gonzalus æquum iudicauit, consilij sui rationem palam exponere. Quodam igitur festo die, cū haberet concionem ad populum, nonnulla reperio dixisse, quæ in Latinum sermonem ex Lusitano fideliter cõuersa, hanc efficiunt sententiam: Accepi, auditores optimi, esse inter vos, qui non modò agrè ferant, sed etiam querantur, quòd domos suas, salutandi ac

visendi ipsos gratiâ, non adeamus. Doleo sanè quod cuiquam molestissimus, cum nihil, secûdum Deum, optemus magis, quàm vt omnibus, usque maximè, qui suis nos beneficiis magis deuinciunt, simus gratissimi; vt quod nostri muneris est, omnibus possimus pro nostra tenuitate esse vtiles. Velim paululû cõsideretis, quàm teneræ adhuc ætatis Societas nostra sit, quamque ab huiusmodi officiis hanc ipsam ob causam libera & immunis. Sed & illud cuique certum esse debet, si necessitas adsit ad animi salutem pertinens, valdè esse à religioso alienum, secularium adire domos, hisque salutandi atque inuisendi occupationibus implicari. Hæc enim vna est & certa ianua, eaque latissimè patens, qua in religiosas familias prophanî mores facili aditu ingrediuntur; breuique fit, vt quæ prius erat religiosorum sodalitas, in secularium contubernium nullo negotio transeat, & schola virtutum in vanarum consuetudinum gymnasium commutetur. Vsu etiâ, nec rarò, venit, vt miser religiosus externum adiens inuisensque amicum, vnius horæ spatio totum perdat spirituale lucrum, quod integrum per annum difficili ac laborioso virtutum exercitio comparârat. Cuius ego rei non alios, præter me ipsum, adhibere testes volo. Quoties enim huiusce inanis officij causa alicuius domum adij, id sanè non minimo meo damno expertus sum, vt cum è collegio egrederer, sedatum tranquillumque haberem animum, ac rerum inutilium curis & cogitatione vacuum; cum autem à salutatione redirem, non in trame, aut in me, sed in ipsis, quas videram, quasque audieram, rebus totus ac penitus essem. Quod si creditis (date mihi, obsecro, hanc veniam, vt quod sentio, dicam liberè) si creditis, inquam, ob illa quæ in nos confertis beneficia, ad hoc officij genus

nose esse adstrictos, atque hoc vobis gratitudinis nomine debere, ut quoties vultis, ad vestras iremus domos, & inutiles vobiscum sermones conferamus; non tanti emimus poenitere: si hanc à nobis grati animi significationem expectatis, alios quærite, quibus isto modo benefaciatis, nobis non expedit tam vili pretio religiosam libertatem & disciplinam vendere. Utinam sic essetis in Deum affecti, deque diuinis rebus agendi ea vestris animis vis, atque is ardor insideret, ut colloquendo incitare alios ad virtutem possentis; ad vos sanè, vestrasque in domos non inuiti, non rogati, non beneficiis allecti, sed faciles, sed libentes ac læti magno animi impetu reparemur. Hæc è suggesto Gonzalus concione frequente. Enim verò à sæcularium colloquiis, nisi de rebus essent ad animi salutem spectantibus, sic abstinebat, ut non solum neminem iret salutatum amicitiaè causâ; verùm etiam, qui ad ipsum veniebant, eos nollet audire, nisi de spiritualibus rebus loquerentur,

De ratione concionandi, & confessiones audiendi.

CAP. XII.

NVLLIS, ut supra dixi, laboribus, nullisque deturbatur vitæ incommodis, quo minus enixè elaboraret, ut quantum posset, quæ concionibus, quæ confessionibus oēs mortales ad pietatē impelleret. In locis variis ter sæpè & quater diebus singulis concionabatur, idque plerumque tanta animi contentione, ut aliquando pulpitu incautè concutiens, manū clavo transfixerit: cumque multus ex vulnere sanguis exiret, idque aduerteret omnes, ac nonnulli etiā, ad ligandam plagā, sudariola in pulpitu mitterent, ipse solus videdi incitatus, nec tunc dolorē sensit, nec ex fluentē vidit sanguinē, nec murmur audiuit & strepitū confessus

270 VITAE GONZALI SYLVERIAE
fessus, sed cōclusa peroratione, rem iam frigidā de-
prehendit. Cū rursus ad serenissimam Elisabethā
Odoardi principis vxorem, priuato in sacello verba
faceret, tantam in dicendo contraxit oris siccitatē,
vt princeps ipsa Elisabetha, rem obseruans, afferri
iusserit vrceolum aqua plenum, quā Gōzalus lingu-
am humectaret, & vltius pergeret. Allatū vrce-
olum ex matris mandato in manus accepit serenif-
sima Maria, tenera tum etate puella, postea Alex-
andro Farnesio Parmēsi duci in matrimonium col-
locata. Ante Sylueriam se sistit, & aquam offert. Ille
dicendi impetu abreptus, pergit porrò, adstantem
cum aqua, & offerentem Mariam non aduertens;
tamdiu; suspensam atque expectantem coram se
tenet, donec Elizabetha mater, nō minus filiaē mo-
destiam & patientiam, quā Gonzali ardorem ad-
mirata, ipsum lepidē monet, adstātis puellae, & ex-
spectatione defessae misereatur. Tūc aduertens Gō-
zalus quantum ante se principē habeat, ingenuo ru-
bore suffusus, quadāque oris ac totius corporis si-
gnificatione beneficij magnitudinē testās, vtrāque
serenissimam Principē, matrē & filiam, magna ani-
mi demissione veneratur. Cæterum etsi huiusmodi
pietatis officia eò illustriora sunt, quò à digniorib.
exhibentur; tatū tñ splendoris & gratiæ nobilitati
cōferunt, vt in magnis Principibus nihil videatur
esse spectabilius, nihil etiam magis acceptū. Quan-
tum decoris peperit augustæ Maximi Imperatoris
vxori, quod Martino Turonensi domi suæ conuiuiū
apparārit; propriis manibus mensam strauerit, fer-
cula detulerit, accubāti adstiterit, & omnes humilis
zacillæ partes erga sanctū virum perfectissimē ex-
pleuerit? sed habebāt Elizabetha & Maria, quos se-
querentur non minus sanguinis, quā pietatis au-
ctores. Ferunt Alfonsū Henriquium, primum Lus-

ranorū Regē, & Reginā Teresiam eius vxorē, quo-
 ties Theotonium videbant, regularium canonico-
 rum Priorem (videbant autem frequentissimè, cum
 is Conimbricæ esset, vbi tunc Regis curia) consue-
 se ad genua accidere, & viri sanctitatem demissè
 venerari. Ioannem quoque Regem, eo nomine ter-
 tium, serenissimæ Mariæ patrum accepimus, viro
 cuidam egregiè pio, apud quem animi culpas expi-
 abat, cum ad se de nocte ventitaret, obuiam ire
 solitum, propria manu præferre facem, cubiculorū
 ostia aperire, appensa aulea attollere, & cætera
 præstare, quæ famulorum sunt propria. His maio-
 rum suorum exemplis à tenerrima ætate enutrita
 serenissima Maria, hæreditariæ Lusitanorum prin-
 cipum pietati tantum addidit incrementū, quātum
 qui volet ex recentis memoriæ monumentis faci-
 le agnoscat. Sed ad Gonzalū redeo. Nondū illa erat
 in Societate lex, quæ terminū præscribit cōcionāti.
 Ergo de virtutib. ac vitiis ita diserebat copiosè, vt
 plerūq; duas, sæpè tres horas dicēdo cōsumeret. Ac-
 cedit etiā (mirū dictū) vt in oppido Tomario, quieto
 planè & attēto audiētū cōfessu per totas atq; inte-
 gras duodecim horas sine vlla corporis defatigati-
 one aut interruptione tēporis cōciones duas vnā de
 vltima Christi cœna & rebus in ea gestis, alterā de
 eodē Christo patiēte & moriēte à vespera feriæ quin-
 tæ maioris hebdomadæ ad sequentē diem cōtinēter
 habuerit. In Portuensi quoq; ciuitate dies plurimos
 verba ad populū faciēs, cum à secūda vel tertia post
 meridiē hora inciperet, tūc finis erat, quādo appetē-
 te nocte ad recitandā, in Deiparę Virginis honorē,
 Angelicā salutationē cāpanæ in tēplis signū dabāt.
 Tanta aut, tamq; admirabilis in homine erat diuinę
 cuiusdā eloquentiæ efficacia, vt fusissimo quamuis

172 VITAE GONZALI SYLVERIAE
orationis cursu, nullū tñ auditoribus tædiū afferret;
Etenim cōciones ille suas multò magis diuina me-
ditādo quā libros legēdo, apparabat. Lōgo. n. tēpore
præter Breuiariū, Biblia sacra, & librū, quo sãctorū
Patrū vitæ describūtur, aliū prorsus nō habuit. Chri-
sti cruci affixi, & Deiparæ effigies eius erāt præcipui
libri ac potissime bibliothecę partes. Hęc ille scripta
hęc maximè volumina euoluebat, cū se ad cōcionē
parabat. Quæ ex lectione instructissimus, p̄dibat ad
dicēdū. Quāquā verò eā Gōzalus animi modestiā &
dimissione erat; vt abiectissimo cuiq; se facilè sub-
mitteret, si tñ ad diuinā gloriā & animorū salutē sic
esse necessariū iudicabat, nemini prorsus cedebat.
Cū in India esset, vbi præferuidus ille cœli ac solis
ardor, q̄ relaxare solet corpora, pari interdū facili-
tate, sed maiori ruina ad animos penetrat, & in vi-
tia dissoluit; videretq; cū sūma viuēdi libertate sū-
mā peccādi licētiā & impunitatē sensim induci; pes-
sum ire bonos mores, patere cuiq; ad omnia scelerū
genera aditū amplissimū, vt idonea adhiberet mor-
bis remedia, sūma quoq; dicēdi libertate sibi vtēdū
cēsuit. Cœpit igitur pro cōcione in pessimos diuini
humaniq; iuris corruptores inuehi stupra, adulteria
furta, rapinas, foeneratitios quæstus, periuria, cæte-
raq; eiusdē generis mōstra q̄ neglectis agris sine vlla
cultura facilè nascuntur & adolescūt, acerrimè in-
sectari; non ætati, non sexui, non conditioni, nō di-
gnitati parcere. Verūm hęc dicendi libertas magnā
viro inuidiam apud omnes ferè conflauit. Vt enim
quisq; sui amans est, ita palam fieri & redargui vitia
sua iniquè fert. Multa igitur passim ab improbissi-
mo quoq; in Gonzalum iactari; alij mente captum,
alij superbum, & procaci nobilitatis fastu tumentē;
alij illiteratum ac prorsus idiotam; alij foeda alia
in ipsum effutiebant; quæ quoniam non mediocre

afferre possent rei Christianæ detrimentum, si ad ea
 Gonzalus nihil respóderet, nec parum humani ge-
 neris hostis (hæc. n. erat iniquissimo spes) ex inutili
 silétio lucraretur, ita Pater est deprecatus, ut & ob-
 iecta mendacia mirabili dicētis modestia redargu-
 ta reuincē. aq; fuerint, & nihil omnino animarū salu-
 ti sit incómodatū. Frequentissima igitur cōcione sug-
 gestū ascendēs hūc in modū cœpit ad populū dice-
 re: Palā in primis & apertè dicitis, me claritate ge-
 neris inflatum magni facere nobilitatē meam. Hoc
 si verū esset, ingenuè cōfiterer, mallēq; ut cunq; va-
 nus, quā mendax videri. Sed hoc vobis dare nō pos-
 sum cū nulla mihi nobilitas vllō sit in pretio, præter
 eā, quā ex eo cōsequi possum, q̄ abiectissimus Chri-
 sti seruus & inter omnes nostræ Societatis homines
 minimus sim. Dicitis, me imperitū esse, & planè idi-
 otā. Hoc etiā vobis dare non possum, cū multos an-
 nos in literarū studio, non sine fructu, ut credo, po-
 suerim, & Sacrę Theologię doctōr creatus sim. Dici-
 tis insanū esse & de statione mētis deiectū. Hoc verū
 est, negare nō possum, & propter hāc vnā veritatem
 cætera omnia, q̄ mihi falsò obiicitis, vobis cōdono.
 Quod ad cōfessiones attinet, breuiter dico, vix cre-
 di posse; quā in iis audiēdis fuerit assiduus, quā pius,
 q̄ negligēs sui. Quidquid à reliquis muniis supere-
 rat tēporis, totum id confitentibus dabat: & quò
 quisq; videbatur humilior, & abiectior, eò maiori
 cū alacritate & voluptate illū audiebat. Ad destina-
 tū locū veniens, lustrabat oculis expiandos; si q̄ in-
 ter eos mācipiū esset, ab illo cōmuniter inchoabat.
 Quāuis aut hoc genus hominū & p̄pter innatā mētis
 hebetudinē, & p̄pter abiectā vitę cōditionē plerūq;
 deterrimū sit; fatebatur tñ Gōzalus sub hisce vilibus
 palliolis latitare nōnūquā spiritus ingentes, & Deo
 plenos

374 VITAE GONZALI SYLVERIAE
plenos; idq; nō semel expertū se. Illud etiā testatus
est, dū varia per oppida vageretur, excepisse se cō-
fessionē ancillę, cui ne p̄fectissimā quidē monialem
auderet anteferre, tāta erat animi s̄ctitate, tāto ar-
debat Dei amore, tāto p̄fectus sui studio tenebatur.

De exemplo vitę alijsque virtutibus.

CAP. XII.

Quemadmodū nihil ferē Reip. perniciosius est,
quā vt malo principi subiiciatur; ita nihil ferē
salutarius, quā vt optimos habeat magistratus. Muta-
n. sunt imperia sine imperātis exēplo; & qui pra-
q̄ agit, quāuis rectē iubeat, magis plerumq; nocet
iuvā, p̄dest. Illa demū vox ad intima penetrat, magno
Gregorio teste, quā dicētis vita cōmendat. Hinc in-
ter sapiētes constitutū, hominū Societates tū maxi-
mē à Deo puniri, cū eas ipse finit à pravis magistrati-
bus gubernari; tūc aut eximiū ab eodē accipere be-
nificiū, cū iis cōmittuntur rectoribus, quorū non
minus exēplo, quā imperio dirigantur. Cū verō tāta
virtutis vis & potētia sit, vt in quolibet cōspecta, eos
quoq; ad sui amorē excitet, qui sunt ab ipsa quā ma-
ximē alieni, ad permouēdos tñ subditorum animos,
atq; ad omnē rectē agendi rationē, quodā quasi im-
petu cōpellendos nihil integra atq; incorrupta Re-
ctoris vita cogitari pōt efficacius. Virtus. n. in publi-
co magistratu veluti in sublimi atq; illustri loco si-
ta, quēadmodū pulchritudinē suā atq; pręstantiā e-
uidentius explicat, ita sese potētius cōspicientibus
cōmendat, inq; eorū animos & pectora multò altiùs
insinuat. Sed quanquā is sēper Gōzalus fuit, eāq; per
oēs vitę & ætatis suę gradus tenuit viuēdi rationē,
vt omnibus admirationi fuerit & exēplo, quādo tñ
aliis cū potestate præerat, tū verò eius virtutes ma-
ioribus quasi theatris p̄positę diuinius quiddā spi-
rabant, multoq; & admirabiliores erāt, & ad sui i-

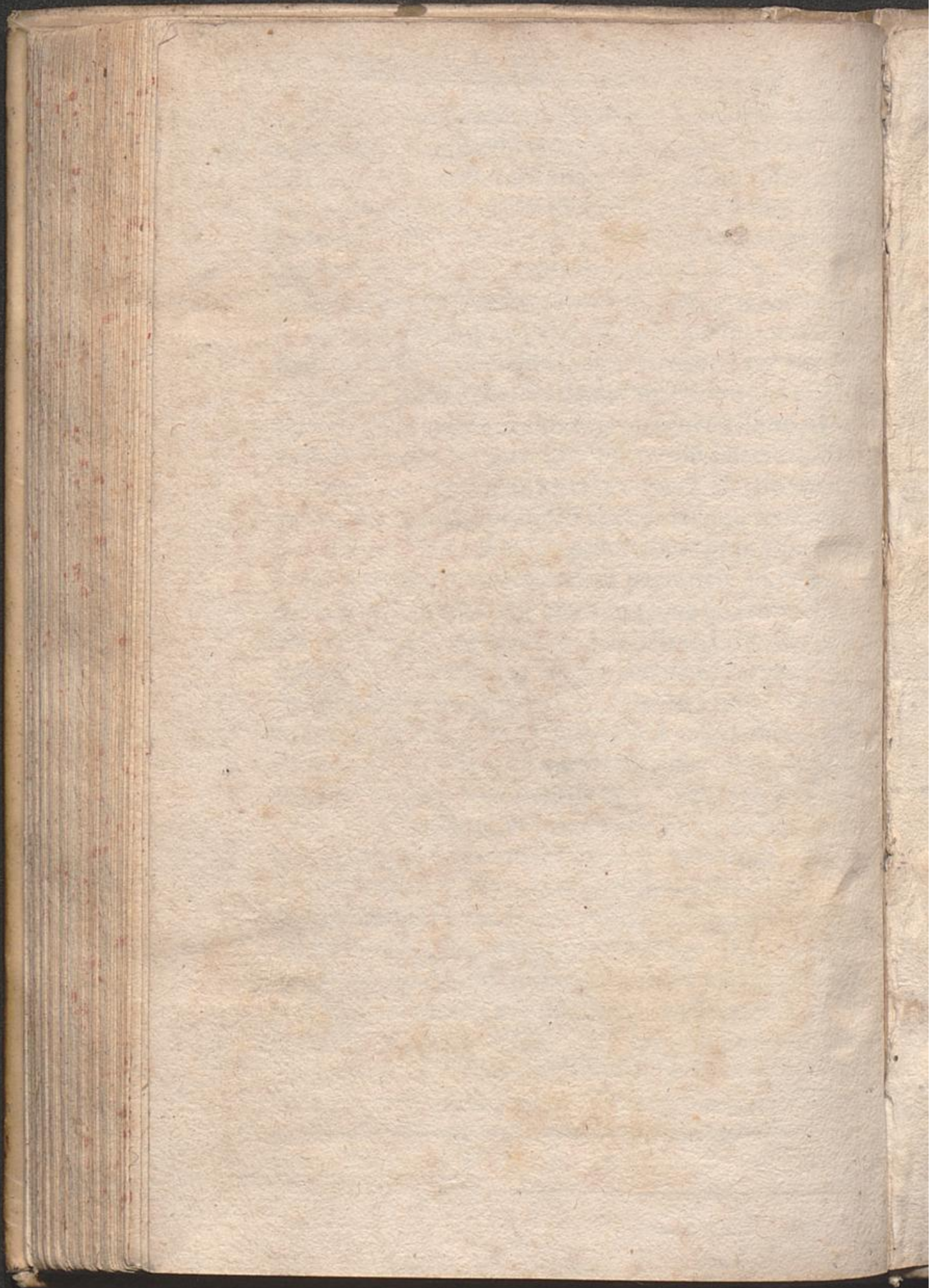
imitationem omne genus hominū, potissimū subdi-
 tos vehementiū alliciebāt. Animo in eos erat adeo
 beneuolo ac miti, nihil vt esset illius monitis dul-
 cius, nihil imperio suauius. Rogare videbatur cum
 præcipiebat, tanta in eius iussis erat lenitas : amari
 enim malebat, quā timeri, quod sciret beneuolen-
 tiæ vim esse maximā, timoris minimā. Sic eum tñ a-
 mabant omnes, vt eximiè quoq; reuererentur. Cæ-
 terū quæ duo in Magistratu requirit Plato, vt neque
 ad suam, sed ad reipub. vtilitatē referat quæ agit, ne-
 que aliquā cōmunitatis partem ita tueatur, vt reli-
 quas deserat: hæc ille in primis ita seruabat, vt nō
 suis, sed subditorū cōmodis prorsus seruiret; eoq;
 modo singulos amplecteretur, vt quisq; putaret se
 illi præ cæteris carum esse. Mensæ accūbens, vt cibū
 fumeret, ab Deo inchoabat opus, oculos primū tā-
 tisper in sublime attolens; iis dein demissis modestè
 socios lustrabat, vt si quid vlli deesset, afferendū cu-
 raret. Sicut verò magnoperè curabat, ne illa subdi-
 tis desiderarentur, quæ pro religiosa frugalitate vi-
 debātur esse ad victū necessaria, ita etiā apprimè ca-
 uebat, ne quis ex suis absq; iustissima causa à cōmu-
 ni reliquorū via hac in parte deflecteret. Quare vbi
 necessitas nō vrgebat, nihil patiebatur esse non cō-
 mune; atque istas siue in victu & cultu, siue in re-
 bus aliis exceptiones, vti quasdam communis
 vitæ pestes, & religiosæ disciplinæ quàm maxi-
 mē aduersas ab Societate ablegare pro sua virili la-
 borabat. Hæc ob causam cū Prouincialis munere in
 India fūgeretur, collegij Goani subministro & cho-
 ro ad se vocatis expressè mādāt, vt in iis, q̄ ad ipso-
 rū pertinet ministeria, perfectā seruēt cū omnib. æ-
 qualitatē; Prouincialis, Rector, ceteriq; oēs, cuius-
 cunq; antiquitatis & auctoritatis sint, absq; vllō dis-
 crimine

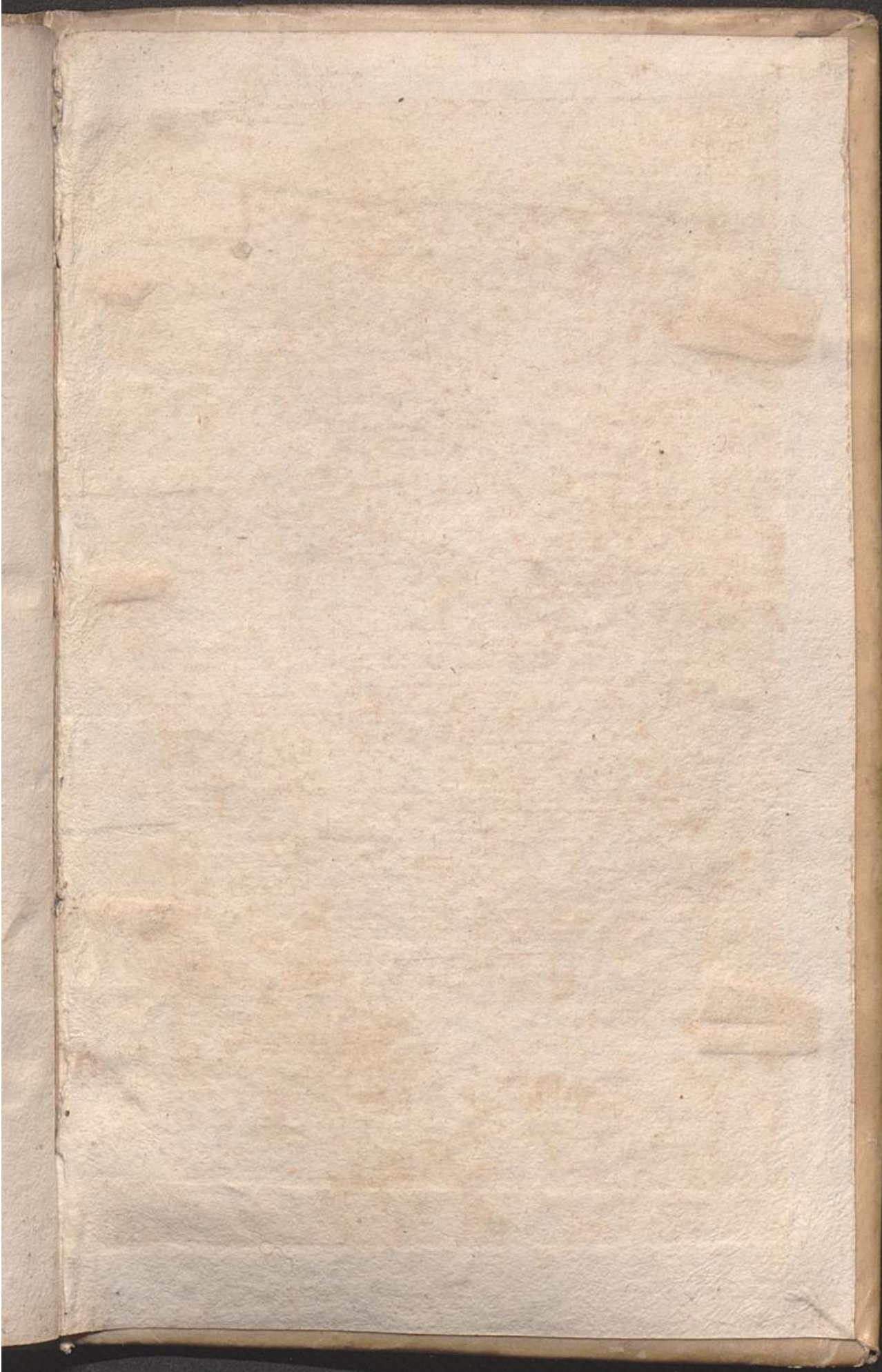
296 VITAE GONZALISYLVERIAE
crimine eadē cōmunis mēsa vtatur lege. Vnius tātū
habeatur ratio Ioannis Nonij Aethiopię Patriarchę
id. n. hominis dignitatē postulare; quāuis ipse ex a-
nimi submissione nullo ab aliis delectu seiūgi velit
In loquēdo sic erat cautus & circūspectus, vt grauis
quidā vir Societatis Sacerdos, quocū ipsi arēta fuit
ac diuturna consuetudo, firmiter asseruerit, nunquā
se ab eo ne verbū quidē vnū audiisse, q̄ esset vanū aut
leue, quodve ex doctrina magni Gregorij aut ratio-
ne careret iustā necessitatis, aut intētione piā utili-
tatis. Si quē sciebat ex subditis mōerore alieno, alio
ve animi morbo cruciari, quiescere nō poterat, do-
nec ipsū aut per se, aut alterius operā, ab illo malo
liberaret. Quādo à prandio vel coena (quo tempore
per horā spatiū honestā recreationis gratiā mutua
inter suos colloquia Societas permittit) siue q̄ æ-
groti nō essent quos tūc inuiseret, siue quācunq; ali-
am ob causā, ad veletudinariū nō ibat, interdū coco
operā dabat in culina, escaria lauans, & tergens va-
sa; interdū cū eodē coco aut cellario, aliove rei do-
mesticā adiutore de spiritualibus rebus cōferebat
sermōnes; interdum cū nouitiis agebat, eosq; plenis
Deo verbis ad omne virtutis opus inflāmabat. Op-
tabat verò maximē, vt inter ea de quib. ex Societa-
tis p̄scripto colloqui socij eodē recreationis tēpo-
re debēt, de B. P. Ignatij, & eorū, quos ille in consti-
tuēda fundādaq; Societate primos adiutores habuit
virtutibus & rebus gestis in primis agerēt, vt partim
grata recordatione, optimorū virorū meritis acce-
pta referret plurima & maxima beneficia, quibus æ-
ternū Numētā liberaliter, tāq; amplē Societatē istā
cūmulauit, partim domesticis excitati exēplis ad o-
mnē genus virtutū, atq; ad illas potissimū, q̄ vidētur
esse Societati magis, ppriā, ardentius contenderent.

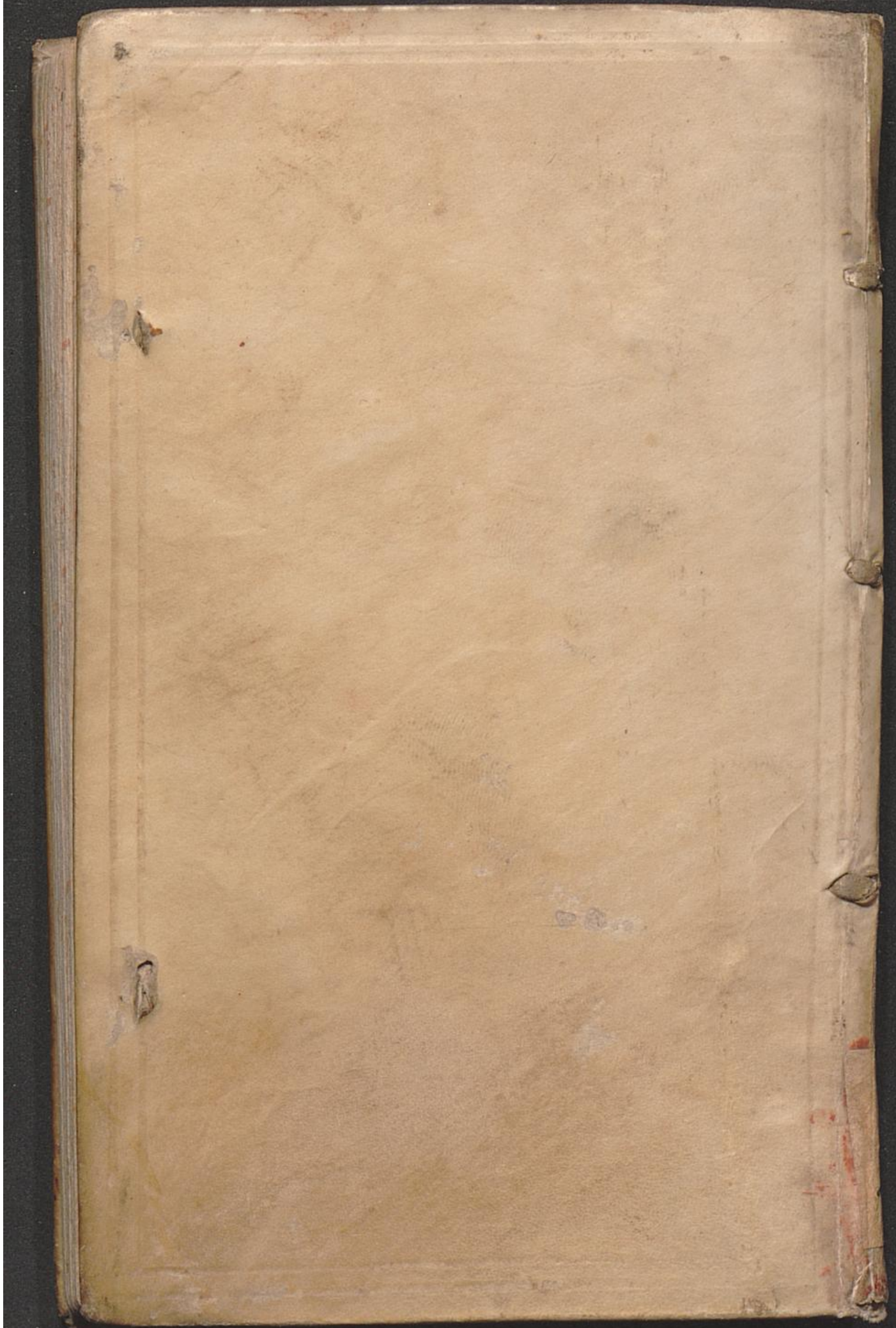
F I N I S.

Liber Collegij Societ. Iesu Paderb.

ū
e
a-
ic
is
it
ā
ut
o-
i-
o
o-
o
e
na
e-
i-
co
a-
o-
at
is
o-
a-
o-
i-
it
m
e-
e-
tā
o-
ir
it.

VII
Gom
sylve
sta

Th
2500